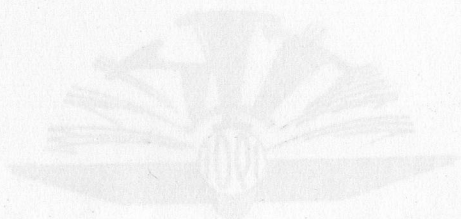

How to
Use the

Штампарија
Драг. Грегорића

БРАНИСЛАВ ПУШИЋА

Сабрана дела
Бранислава Пушића

РАДОЛ ДОЛАР

САБРАНА ДЕЛА БРАНИСЛАВА ПУШИЋА

1. Мистер Долар
2. Жена без срца

БЕОГРАД

Напомена: Ова издања су издати у складу са оригиналом.

Издавач: Радол Долар

Теофил Новак

2/3/92

**Сабрана дела
Бранислава Нушића**

XVII

- 1. Мистер Долар**
- 2. Жена без срца**

**Издавачка књижарница
Геце Кона**

БРАНИСЛАВ НУШИЋ

МИСТЕР ДОЛАР

БЕОГРАД

Издавачка Књижарница Геце Кона

1. Кнез Михаилова 1.

1932

213/52

II 4042/17

II 111021/XVII

1. Министръ Дѣлъ
2. Мѣсто съ счѣта

ПОСЛАНИЕ
Министру Внутреннихъ Дѣлъ
Секретаря
Генералъ

24/12

МИСТЕР ДОЛАР

Комедија у четири чина!

Л И Ц А :

Господин претседник клуба
Господин Матковић
Редактор листа „Омега“
Професор
Господин из угледне породице
Господин који очекује богато наследство
Господин без скрупула
Господин са добрим везама
Господин са 160.000 динара месечног прихода
Послератни господин
Један клубски одборник
Господин саветник без репутације
Госпођа саветниковица са репутацијом
Госпођа модел Пату
Госпођа о којој се много шапуће
Госпођа са сатом на подвезици
Госпођа која је летела 3200 м. висине
Ела, кћи претседникова
Нина, госпођица из врло угледне породице
Пословна жена
Маришка, собарица
Једна певачица
Претседник певачког друштва
Оперски певач

I
II
III } гост
IV }

I
II
III } новинар
IV }

I
II } фотограф-репортер

Жан, келнер у клубу

Један келнер

Момак код Матковића

ПРВИ ЧИН

Чланови и чланице клуба. Келнери. — Свирачи. — Деца и т. д. Луксузне просторије Елита-клуба. — Врста великог хола а задњи део предвојен високим мраморним стубовима. — Напред, испред стубова по две клупске гарнитуре са сваке стране, тако да је средина слободна. Ти столови заузети су деколтираним дамама и господом у смокинзима који консумирају служени неколицином келнера. У позадини, иза стубова, играју парови под звуцима џаза. И игра и музика су дискретни тако да не сметају разговору који се води напред.

1.

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

(Први сто лево).

— Фет атан сион, месје Милорад. Реците ми која је оно дама?

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Мислите ону плавушу?

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

Не, она фрез, креп-де-шин.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Ах да, то је... (Нагне се и казује јој)

МАТКОВИЋ

(Први сто десно. Жану)

Можете ли ми донети једну оранжаду, само добро расхлађену?

ЖАН

Молим лепо!

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

(Други сто лево. — Саветнику који прилази столу)

Како си прошао?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Хиљаду и триста.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Изгубио?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Па разуме се.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Па забога... што играш кад не знаш?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Али, драга моја, на три даме.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

(За истим столом)

На покеру, не?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Да, али ето, немам среће.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Па да, на три даме! — (Г-ну са добрим везама)

То је опасно, зар не?

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Не увек, често је пута опасније играти на једну даму.

МАТКОВИЋ

(Жану, који је донео орашчаду)

Жан, припалите ми цигарету!

ЖАН

Молим лепо!

МАТКОВИЋ

(Док му пали)

Ко је онај стари господин у белом прслуку?

ЖАН

То је нов члан клуба. Вечерас је први пут овде, распитаћу како се зове. — (Одлази од стола).

МАТКОВИЋ

(Редактору „Омеге“ који седи с њим за столом)

Видите ли ту даму што сад прилази столу?
Вас би она, као новинара, могла интересовати?

РЕДАКТОР

А шта је то што ту даму одликује?

МАТКОВИЋ

Но, па то је та дама која је летела 3200 метара висине. О томе се много говорило и писало у своје време.

РЕДАКТОР

За једну даму то је одиста храброст. Није се зар бојала?

МАТКОВИЋ

Чега? Пада? За пад такве једне даме много су опасније мале висине.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М.

(Играчу који је довео за леви задњи сто)

Морам вам признати да сте сјајан пилот у фокстроту. —

ИГРАЧ

(Се повлачи).

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(За горњим столом)

А после игре могли би мало да се освежите.
(Нуди јој пиће).

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Свакојачко, госпођа је увек узбуђена после игре.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Ах, не увек, то зависи од играча.

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

(Поверљиво господину који очекује наследство)

Лети ли још ова госпођа?

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

О, да, па то постаје навика.

ЖАН

(Прилази Матковићу)

Распитао сам се о ономе господину. То је нов члан клуба, али му нико не зна име. Једино што се зна то је да има 160.000 динара месечно прихода.

МАТКОВИЋ

То је довољно. Име је сасвим споредно. —

ЖАН

(Удаљује се).

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Долази из дубине праћен својом ћерком, спази редактора)

Вас тражим, господине.

РЕДАКТОР

(Устаје и прилази му)

Молим, господине председниче.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Претстављајући редактору своју ћерку)

Господин шеф-редактор „Омеге”. Моја кћи.

Е Л А

(Пружајући му руку)

Ах, то је тај пакосни господин?

РЕДАКТОР

На против, госпођице, моје су рубрике врло лојалне.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Хтео сам да вам обратим пажњу. Ви знате да ми вечерас имамо један мали раут?

РЕДАКТОР

Да, познато ми је, тога сам ради највише и дошао.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Славни научник прославља четрдесет година како је на катедри. Он вечерас има свечаност на универзитету, а затим, на позив управе, указаће част клубу да се овде одржи један раут.

РЕДАКТОР

Значи, вечерас ће се овде сабрати само поштоваоци јубиларови?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Донекле. Уосталом сви чланови нашега клуба су поштоваоци једнога тако знаменитог човека.

РЕДАКТОР

Постоји ли какав нарочити програм?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Програм не, али, као и обично, данцинг. То је, знате, добра прилика за чланове којима ми с времена на време приредимо игранку кад нађемо згодан повод за то.

РЕДАКТОР

Дакле само дансинг, никакав поздрав?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Та, да! Свакојачко ћу ја, као председник клуба, морати поздравити са неколико речи слављеника.

РЕДАКТОР

(Вади блок).

Могу ли знати шта му мислите рећи том приликом?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Но па, само неколико речи, знате већ. — „Господине професоре, клуб сматра за велику част што ће му се дати прилика да у своје анале

забележи један тако редак и значајан догађај"...
и тако даље. Та знате већ како се те ствари го-
воре. — (Настављају разговор у коме учествује и Председни-
кова кћи)

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Госпођи о којој се шапуће)

Не допада вам се боја мога Ситроена?

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Не, изгледа ми као пакло чоколаде.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Даћу га префарбати црвено ако ми дате реч
да ћете направити на њему један вечерњи излет
са мном.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Својој кћери којој је пришао један играч)

Само, Ела, чим свршиш игру, нађи се крај
мене; рад сам да те претставим јубилару, го-
сподину професору. — (Напушта и он редактора)

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

(Кад види да је слободан, прилази редактору)

Хтео бих да вас нешто замолим.

РЕДАКТОР

Молим.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Ако би писали што о вечерашњој светковини,

хтео сам да вам скренем пажњу да забележите нарочито ону тоалету.

РЕДАКТОР

Мислио сам вечерас да забележим само реч две о рауту.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Али какав раут! Некакав професор предавао четрдесет година, па, нек иде у пензију, ето ти! За љубав таквога једнога професора не забележити тоалету која се једанпут у сезони јави, то би био одиста грех. Погледајте, то је модел Пату, дер-
ние кри!

ГОСПОЋА МОДЕЛ ПАТУ

Осећам, шер Милорад, ви говорите господину да напише што о мојој тоалети. Оставите се узалудна посла, нећете успети. Господин је без укуса.

РЕДАКТОР

Дозволите...

ГОСПОЋА МОДЕЛ ПАТУ

О да! Ви сте на пример моју тоалету са прошлога Џокеј-бала, ставили трећу по реду. Зами-
слите, Милорад, она велурска са белим хермелином, трећа по реду!

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Та то је већ атеизам!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Желећи да то и други чују)

Жан, ставите у лед један мум, али прави мум. Кордон руж! (Он то изговара реч по реч).

ЖАН

Молим лепо!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Господине претседниче.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Молим!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Хео сам да вас питам: има ли смисла да јубилара понудим чашом шампањца?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Зашто не?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Ја необично ценим тога господина професора. Па ипак, антрну, (Поверљиво претседнику) реците ви мени, има ли тај човек неких нарочитих заслуга, кад се тако слави?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

О, да, то је врло чувен научник!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Је ли бар пронашао штогод?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Ја не знам тачно да вам кажем због чега је он славан. Нисам, знате, од те бранше па ме није интересирало, али кажу да је био чак и кандидат за Нобелову награду.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Пришао је госпођи са сатом)

Госпођо, ја сам вечерас нарочито оставио сат код куће да бих могао, кадгод ми то затреба, вас запитати колико је сати?

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Мислите да је мој сат тако тачан?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Не стога. Тачност за мене није највећа врлина. Ја сам само радознао да знам колико је сати на вашем сату; на свима осталим то ме питање не интересује.

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Чудновата радозналост!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Јер, знам да ви носите сат на подвезици, више колена.

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Само стога. Но, ту радозналост вам могу задовољити. — (Задигне дискретно сукњу на колелу те се види сат)

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Хвала. Само, морам вам признати, моја радозналост тиме још није задовољена.

МАТКОВИЋ

(Редактору који се вратио своје столу)

Вас сигурно ангажују да пишете о тоалетама?

РЕДАКТОР

Да, то увек!

МАТКОВИЋ

Нашим елитним дамама импонује да буду манекене. Интересантно је то, ако сте запазили, колико човек, пењући се у више кругове, губи од своје отмености. Место да то бива доле, силазећи у масу, дешава се обратно, горе, пењући се овамо.

РЕДАКТОР

Како то мислите?

МАТКОВИЋ

Даме постају тоалете а господа губе своја имена и постају безлични. Чули сте малопре Жана

шта каже за онога старог господина. Како не зна ко је он и како му је име, али се зна да има 160.000 динара месечно прихода. То је довољно. Нико га и неће питати како се зове. А тако је и са свима осталима. За онога, тамо, ако питате, рећи ће вам: то је један господин из врло угледне породице; онај тамо је господин са добрим везама; онај трећи је господин који очекује богато наследство, онај четврти је послератни господин. Има међу њима и један господин за кога се шапуће да има врло тамну прошлост. Али то је неправда која се чини томе господину. Ако му је садашњост поткрепљена добрим приходима, прошлост се увек да лако заборавити. Ето на пример тај господин тамо, имао је некада једну велику шверцерску аферу, а тај други до њега имао је сумњиво принудно равнање, па онај трећи, искључен је из свих државних лиферација. Све је то било некада, а сад су они добро ситуирани и свуда добро примљени и угледни грађани.

РЕДАКТОР

И то је елита?

МАТКОВИЋ

Елита, да! А шта ви мислите, какви су услови да можете припадати елити? Доста вам је тропратна кућа и један кадилак, ето, то су вам квалификације.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Прилази Матковићу)

Мал нисам смео с ума да вам честитам. Примате честитања, зар не?

МАТКОВИЋ

Не знам зашто?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Но, па ја мислим да то није никаква тајна, Ви сте наследили баснословне суме.

МАТКОВИЋ

Да, наследио сам стрица, али, неко вас је обмануо да су то тако баснословне суме.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Реците ми, молим вас, колико; уверавам вас да вам нећу тражити зајам.

МАТКОВИЋ

Без обзира на вашу племениту ограду — наследио сам свега 300.000 динара, пошто су из те суме наплаћене судске таксе.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

То није богзна шта!

МАТКОВИЋ

И ја мислим. —

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Одлази своје друштву)

РЕДАКТОР

(Пошто се онај удалио)

Ах, па ту сензацију ја нисам ни знао. Ви сте дакле некакав наследник?

МАТКОВИЋ

Да, и то ме задесило — мислим у невреме.

РЕДАКТОР

Зашто у невреме? Наследство је увек добро-дошло.

МАТКОВИЋ

Људима којима треба новаца. Мени је свим излишан; имам колико ми треба за одржавање на површини. Више него то зове ме натраг у живот — мислим овај монденски живот — а тога сам и сит и разочаран.

РЕДАКТОР

Зар у вашим годинама?

МАТКОВИЋ

Има људи који брже живе од осталих. Ја сам протрчао своју стазу и — нисам стигао на мету. Шта, сад ваљда опет да се враћам и да поновим трчање?

РЕДАКТОР

Не мислим то, али...

МАТКОВИЋ

Сит сам свега. Дужност, савесност, част, пријатељство, љубав — прочитао сам сву ту литературу живота. Друштво — ево видите, све безлично, све намештено, све лажно; пријатељство гола реч, непоуздано као мартовски дан; љубав... (Пауза) Видите ли ону госпођицу тамо са бордо ружом на рамену; да, тај пар који нам се сад баш приближује... Један се пар играјући фокстрот приближује а затим се удаљи

РЕДАКТОР

Ванредно лепа девојка.

МАТКОВИЋ

Да... лепа је... волео сам је.

РЕДАКТОР

А она?

МАТКОВИЋ

И она мене.

РЕДАКТОР

Па?

МАТКОВИЋ

Па, веровала је и она и њен отац да ће моје наследство бити много веће. Уосталом, и ја сам то

донекле веровао, али било је и других рођака о којима ја дотле нисам ништа знао.

РЕДАКТОР

И?

МАТКОВИЋ

Тај господин са којим она игра сад фокстрот, правећи се да мене и не примећује, много је богатији наследник. Тај има да наследи читаву једну банку.

РЕДАКТОР

Па и поред свих тих разочарања, ја не видим разлога вашој равнодушности према суми коју сте наследили.

МАТКОВИЋ

Нећу да имам господара над собом, хоћу слободно да живим, а новац је најнемилосрднији господар човеков.

РЕДАКТОР

Али, морате се измирити с тим кад је новац већ ту!

МАТКОВИЋ

Расућу га. Решио сам се да распем цело наследство, које уосталом није ни тако велико. Удомићу какву сироту девојку; дароваћу нову заставу

каквом певачком друштву; купићу акције каквог најнепоузданијег предузећа; позајмићу новац некое, за кога сам сигуран да ми га неће вратити и, најзад, ако друкче не иде, баћићу на коцку. — (Вади портфељ) — За вечерас сам спремио двадесет хиљада динара. Идем у коцкарску собу, ставићу сав тај новац на најлућу карту... на ону за коју све могућности говоре да неће добити и... још вечерас олакшаћу своју савест са двадесет хиљада динара. (Диже се).

РЕДАКТОР

Дакле, ви то збиља...

МАТКОВИЋ

Сачувајте ми место. То ће ићи брзо. На картама, као и у животу, брже се губи но што се добија. (Одлази)

2.

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

Милорад! Кел фет он препар иси? Какав је то професор?

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Ма фоа! То ја најмање знам. Кажу неки професор који је педесет година држао предавања. Могу запитати кога ако желите? — (Прилази Редактору) — Вечерас имамо неки раут овде. Зар не?

РЕДАКТОР

Да.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Неки професор, шта ли је? Је ли то тако знаменит човек?

РЕДАКТОР

О да, врло знаменит. Његово је име управо познатије у научним круговима ван наше границе но што је код нас. Творац је једне нарочите теорије из области етике; био је кандидат за Нобелову награду; четрдесет је година на катедри, писац је многобројних научних студија и, уопште, човек је великих заслуга.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Хвала на обавештењу! — (Прилази госпођи Модел)
Тај професор има неке теорије, код нас није познат, али је познат ван наших граница; четрдесет година седи на катедри и, ето, то, — То је све што сам могао сазнати.

ЖАН

(Прилази редактору)

Смем ли вас, господине, замолити за нешто?

РЕДАКТОР

Зашто не, Жан?

ЖАН

Да ли ви знате енглески?

РЕДАКТОР

Но па, служим се, могу да се снађем.

ЖАН

(Вадећи из џепа једно писмо)

Имам једно писмо из Америке. Од јуче се мучим па не уме нико да ми га прочита.

РЕДАКТОР

(Узима писмо)

Е, а ко би вам то отуд могао писати?

ЖАН

Не знам. Имам до душе једног даљног рођака тамо. Отишао је још пре тридесет година, али има он ближе родбине па не би мени писао.

РЕДАКТОР

И не би енглески писао сем ако је заборавио наш језик.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Жан!

ЖАН

Молим лепо!

РЕДАКТОР

Добро, идите ви Жан, ја ћу разгледати ово.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

(Господину за столом)

Слушајте, идите ми нађите кога играча. Хте-
ла бих да играм, а ви ми се не нудите.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Ја бих радије са вама летео.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

О, за то треба имати више храбрости или бар
више дрскости, но што је ви имате.

ЈЕДАН КЛУБСКИ ОДБОРНИК

(Негде у дубини)

Музика, музика, поздрав, поздрав! —

(Музика на један мах прекине фокстрот који је свирала и засвира
поздрав: играчи стају и раздвајају се у шналире, да направе места
за пролаз. Гости са столова устају на ноге)

3.

ПРОФЕСОР

(Стар, седе браде, погрбљен, долази средином праћен Претсед-
ником и још неколицином господе. Он љубазно отпоздравља присутне
који га поздрављају аплаузом)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Одводи га фотељи која стоји усамљена и сасвим напред, ис-
пред првог стола лево и која је за то нарочито резервисана. Он седа
музика престаје)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Стане испред фотеље)

Уважени господине професоре! Клуб, коме имам част да будем претседник, сматра за велику част што му се дала прилика да у своје анале забележи један тако редак и значајан догађај, овај чин којим се одаје признање вашим великим заслугама на пољу угледа наше науке. Клуб сматра за дужност да се придружи општем признању које вам се данас одаје, и ја ту дужност са поносом и највећим задовољством вршим, поздрављајући вас у нашој средини!

ВИШЕ ГЛАСОВА

Живео!

ПРОФЕСОР

(Који је стојећи саслушао говор)

Благодарим вам, господине председниче, и свима члановима клуба на пажњи којом ме предустрете и којом ми указујете своје признање. Етика, госпође и господо, којој сам ја посветио пола века труда, изгледа необавештенима споредна наука, нарочито у ово доба материјализма и механизације. Али, господо, ја са поуздањем и дубоким уверењем тврдим да је етика основа човечанској цивилизацији...

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Тако је:

ПРОФЕСОР

Култури се спремају свакодневни смртоносни удари; (Цаз почиње да свира танго. Парови играју и гомила која је била око професора бива све мања) — техничка наука се сва заложила за проналазак средстава за разоравање културе. А чему би то одвело да нема цивилизације, коју су ценили сви прогресивни народи од Јелина до данас, а која служи као поуздана бремза противу разорних нагона.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Тако је!

ПРОФЕСОР

Пођимо од основне етике: савлађивања самога себе...

С В И

(Су готово отишли сем неколико госпode, претседника и Послератног господина)

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Тако је! — (Подноси професору шампањ) Господине професоре. Убројавајући и себе у оне који дубоко цене ваше заслуге, дозволите ми да вам то изразим једном чашом освежавајућег пића.

ПРОФЕСОР

(Прихвати чашу)

Доводите ме у искушење да издам своје принципе, али морам примити као знак поштовања.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Дозволите ми, господине професоре, да вас проведем кроз просторије клуба. Желели би сви наши чланови и поштоваоци да вас поздраве.

ПРОФЕСОР

Молим, ја данас не припадам себи; располагајте са мном.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Изволте! — (Узима га под руку и одводи у дубину).

4.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Редактору)

Изгледа одиста да овај професор има неких заслуга.

РЕДАКТОР

(Са свога стола)

Па ви сте му врло срдечно одобравали.

ГОСПОЋА МОДЕЛ ПАТУ

(Коју из игре води под руку Г-н из угледне породице)

Бу заве компри ту с кил а ди се тип д' професор?

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Уи! Ил а парле д цивилизасион!

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

(У групи која се скоро цела враћа на своја места)

Ја не знам чија је то идеја довести једнога старца овде и приказивати га публици?

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Кажу да има неких заслуга.

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Но па, откуд ми долазимо да му признајемо те заслуге?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Право кажете, ако има заслуга, нека му то призна држава, јер најзад то нису заслуге за овај клуб па да му их ми признајемо.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Пошто су поседали)

Ви сте срећно избегли, госпође и господо, а мене сте оставили овде да слушам предавање о томе како цивилизација бремза.

С В И

(Смех. — Међусобни разговор)

МАТКОВИЋ

(Долази из коцкарнице носећи прегрнут банкнота у руци. Прилази своме столу за којим је сам редактор)

Задржао сам се. А раут је већ почео?

РЕДАКТОР

Да, не богзна шта. Господина професора је поздравио председник, он га је отпоздравио и сад га одвео да га прикаже свима посетиоцима.

НИНА

(Г-ца коју је Матковић приказао као своју љубав. Она пролази напред праћена Господином који очекује богато наследство. У том тренутку)

ЖАН

(Преоптерећен напитуцима пролази крај ње и случајно, гурнут, просина нешто мало једну чашу која јој попрска тоалету)

Пардон! Молим за опроштење!

НИНА

(Плане)

Ви сте магарац! Што не пазите!

ЖАН

(Извињавајући се)

Верујте... (Хтео би саветом да брине).

НИНА

Идите до ђавола! То је скандал држати тако кретенску послугу у овако једном отменом локалу!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Извади своју марамицу и брише је. — Клубском одборнику који се ту нашао)

Господине одборниче, ја не могу то да разумем, у оваквом једном клубу држати овако бедасту послугу.

ЈЕДАН КЛУБСКИ ОДБОРНИК

Молим за опроштење. Одмах ћу ствар пријавиит господину претседнику. — (Оде у дубину).

РЕДАКТОР

(Матковићу)

Но, а шта сте тамо учинили?

МАТКОВИЋ

Где?

РЕДАКТОР

Па у коцкарској сали?

МАТКОВИЋ

(Показује новац)

Ево, гледајте. Сувишак среће може да буде тако исто терет у животу као и сувишак несреће. Ја овога тренутка патим од сувише среће.

РЕДАКТОР

Како то?

МАТКОВИЋ

Па ето... погледајте... добио сам. Пошао сам да изгубим, играо сам на карту од које су сви дигли руке; играо сам безобзирно, противно свима коцкарским правилима и — добио сам. Погледајте, понео сам двадесет хиљада да их изгубим, а изнео сам отуд осамдесет хиљада динара. То значи просто бити гоњен срећом.

РЕДАКТОР

Ох, такво се прогонство увек да поднети!

МАТКОВИЋ

Да, али кад вам судбина увек натура оно што нећете, оно што вам не треба, оно што не желите; зар то не значи ипак бити гоњен?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Који доводи госпођу о којој се шапуће, прилази Матковићу)

Чујте, господине Матковићу, ви сте се канда уортачили са срећом!

МАТКОВИЋ

Да, гони ме!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

На коју сте карту играли?

МАТКОВИЋ

Шта знам ја, на прву која је била преда мном.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Значи онако, жмурећи.

МАТКОВИЋ

Мислим да је то и најбоље, ићи жмурећи кроз живот.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Остаје вам сад још да добијете на лутрији а и то ће вам се извесно десити. — (Одлази своје столу)

РЕДАКТОР

Ал' нисте ви сами срећни, и наш Жан...

МАТКОВИЋ

Који Жан?

РЕДАКТОР

Па онај наш из клуба. И он је добио неко наследство.

МАТКОВИЋ

Е?

РЕДАКТОР

Ситница. Свега сто долара. Једва сам разумео писмо које ме је молио да прочитам. — (Показује) — Пише му сељак из Њуфундланда, да му је умро неки даљни рођак и, измеђ осталих легата, оставио и њему сто долара. Тако сам бар ја разумео ово писмо премда нисам баш тако поуздан у своје знање енглеског језика.

МАТКОВИЋ

Дозволите! (Узме и чита писмо)

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

(Долази из дубине)

Господо, онај ће професор још растерати све играче. Држи једнако неко предавање, не може се играти због тих његових предавања.

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Зна ли ко, ко је управо пронашао тога професора?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Пронашао га је господин претседник.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Је л' још говори о бремзи цивилизације?

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Не знам, нисам га слушао, ја сам просто побегло. — (Госпођи која је летела) — Госпођо, смем ли вас замолити за један лет преко океана?

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

О, ала ви имате одважне намере?

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Крај вас, госпођо, и неодважан се охрабри.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

А шта значи овај ваш лет преко океана?

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Један танго.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Ох, то је тако кратак лет! (Одлазе)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Долазећи узбуђен)

Жан!

ЖАН

(Који је за једним столом служио)

Молим лепо!

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Јавите се још вечерас да будете исплаћени и сутра немојте више долазити на посао. Нисте ви за овако отмен локал.

ЖАН

Али, господине председниче, случајно...

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Никаква објашњења. Од сутра нећу да вас видим овде. (Одлази).

ЖАН

Разумем, господине председниче!

МАТКОВИЋ

(Он је за то време прочитао писмо и размишља)

Сиромах Жан, ово мало среће што му доноси ово писмо, ево загорчало му.

РЕДАКТОР

Дакле, добро сам прочитао?

МАТКОВИЋ

Да, добро сте прочитали. Наследио је сто долара. Видите ли како је судбина неправедна и самовољна. Место овај сиромах, који је сад остао

и без зараде да је наследио 300.000 динара, а ја, коме новац не треба, сто долара а оно бива обрнуто.

РЕДАКТОР

Да, то тако увек бива.

МАТКОВИЋ

Знате ли шта овог тренутка мислим?

РЕДАКТОР

Не бих умео погодити.

МАТКОВИЋ

Смишљаам једну немилосрдну пакост.

РЕДАКТОР

Зар ви?

МАТКОВИЋ

Зашто не ја? Разочарани су увек пакосни.

РЕДАКТОР

Радознао сам шта смишљате?

МАТКОВИЋ

Видите, ја се једнако питам шта ћу с новцем који ми судбина натура? Па зар би могао што боље учинити но да финансирам једну друштвену пакост? То би ми могло донети не само задовољство већ и сатисфакције.

РЕДАКТОР

Не видим...

МАТКОВИЋ

Ево, (Показује му Жаново писмо) — видите ли како ми је сам случај утурио у руке оружје.

РЕДАКТОР

То писмо?

МАТКОВИЋ

Да, то писмо! Док сам га читао и преводио, пао сам на једну необично срећну и необично пакосну мисао.

РЕДАКТОР

Хоћете ли ми је поверити?

МАТКОВИЋ

Да, да! Мени је чак потребан један потереник и уједно хроничар, а и једно и друго наћи ћу у вама.

РЕДАКТОР

Потребан вам је хроничар?

МАТКОВИЋ

Та да забога! Потребно је исписати један пун лист наше садашњице; потребно је сачувати хроник у наших дана. Припремите папир и испишите у врху: „На дан јубилеја великог научника, ко-

јега прослављају чланови Елита-клуба, од којих ни један, рачунајући ту и председника, не знају његове заслуге и за време док он држи предавање из етике, играју танго и фокстрот". Запишите тако, па ћемо затим заједнички исписати даље догађаје.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Враћа се гомили)

Госпође и господо! Један мали скандал!

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Говорите брзо!

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Ја већ слутим.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Не, није се могло слутити.

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

Та говорите забога, кипим од радозналости.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Ви знате да је младога вицедиректора банке, г. Штрасера, госпођа напустила још пре три месеца..
(Тргне се и стави руку на уста)

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Та наставите!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Замислите у какав сам грех могао пасти. Почео сам гласно да причам мале скандале нашега клуба пред једним новинаром. Ко зна под каквим би насловом сутра то изишло.

РЕДАКТОР

Али, ја вас уверавам...

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Не, не! Мали клупски скандал, то су наши унутарњи, тако рећи, фамилијарни скандали. Не припадају јавности.

ГОСПОЋА МОДЕЛ ПАТУ

Али нама припадају, ми смо чланови фамилије.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Вама ћу казати, али поверљиво, да не чује господин.

РЕДАКТОР

Уверавам вас да ни речи нећу чути.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Седа за сто предатног господина и готово се сви скупе око њега те им он наставља поверљиво да казује скандал)

РЕДАКТОР

Наставимо ми наш разговор да би показали што мање интереса за њихове скандали.

МАТКОВИЋ

Ах, ти мали скандали, то је стална тачка програма сваке забаве овде.

РЕДАКТОР

Дакле? Хоћете ли ми рећи своју намеру?

МАТКОВИЋ

Рећи ћу вам! Хоћу да финансирам један филм.

РЕДАКТОР

Филм?

МАТКОВИЋ

Да, један друштвени филм. Ја ћу бити и режисер и финансијер.

РЕДАКТОР

Још ми није јасна ваша намера?

МАТКОВИЋ

Хоћу да ми преко филмског платна продефиљује цело ово друштво које ме је разочарало, а ја да будем гледалац у партеру који ће аплаudirати појединим сценама. Кад вам поверавам ствар, то значи да вам нудим бесплатну карту да седите крај мене и гледате претставу.

РЕДАКТОР

Врло радо.

МАТКОВИЋ

Ево дакле да вам поверим и сиже мога филма. Видите ли ово Жаново писмо, е оно ће бити основа на којој развијам сиже. У овоме писму пише да је један сиромах, слуга у клубу, који је мало-час и службу изгубио, добио сто долара наследство. То је врло обична ствар. Ја ћу је направити необичном. Објавићу Жану и целоме клубу да је наследио рецимо три милиона долара, дакле близу двеста милиона динара. Пустићу и њега самог нека бар неколико дана живи у том уверењу да је мулти-милионер и финансираћу га за то време, а пустићу наше друштво да дефиљује преко платна и клања се Жану келнеру. Увиђате ли?

РЕДАКТОР

Ужасно!

МАТКОВИЋ

Чега ту има ужасног?

РЕДАКТОР

Кожа ми се јежи кад помислим само колико ту има пакости.

МАТКОВИЋ

Не спорим, али зар не осећате колико ту има и задовољства?

РЕДАКТОР

И освете.

МАТКОВИЋ

И освете, да! Рекао сам вам већ, разочарани имају права да се свете.

РЕДАКТОР

И како ће се све то свршити?

МАТКОВИЋ

Нека сви будемо разочарани у животу.

РЕДАКТОР

И моја ће улога бити само да будем ваш повереник?

МАТКОВИЋ

И хроничар, рекао сам вам, и хроничар.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Завршио је казивање)

Но, шта мислите ко би то рекао?

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

Па могло се слутити.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Матковићу)

Ја мислим нисте ни речи чули?

МАТКОВИЋ

Верујте, ни речи. Па ипак хоћу да вам реванширам поверење за неповерење. Имам ја за вас једно поверљиво саопштење.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Устаје и прилази)

Казаћете ми га пред новинаром?

МАТКОВИЋ

Зашто не? Ствар се и иначе не може сакрити од јавности, а огсподину је исто толико позната као и мени.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Смемо ли сви чути?

МАТКОВИЋ

А зашто не? То није никакав скандал, то је само једна поражавајућа сензација. Па ипак, дозволите ми да се најпре са господином посаветујем у којој форми да вам је саопштим.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Молим, ја радо дајем бесплатне савете.

(Седа за Матковићев сто).

МАТКОВИЋ

(Пошто се обазрео и уверио да их нико не слуша)

Велико изненађење.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Тиче се кога члана клуба?

МАТКОВИЋ

Не, али једне личности која је ипак овде,

међу нама. Тиче се овога отпуштенога келнера
Жана.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Зар вас и Жан може занимати?

МАТКОВИЋ

Жан иначе не, али ме његов случај необично
занима. Ви читате енглески?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Не!

МАТКОВИЋ

Видите, тај бедни Жан и не слути овога тре-
нутка да је баснословни милионар.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Жан?

МАТКОВИЋ

Да. То му јавља ово писмо из Америке. Насле-
дио је три милиона долара, а то претставља суму
од близу двеста милиона динара.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Шта кажете?

МАТКОВИЋ

То што сте чули?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Али, је ли то могуће?

МАТКОВИЋ

А зашто не би било могуће?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Господе Боже! Господе Боже! Па сад?

МАТКОВИЋ

Па сад размишљај како ћу му то саопштити! Бојим се да га сувише велика срећа не порази, да га не потресе сувише.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Ама шта има да га потресе? Кога су још милиони потресли. Господе Боже, па зар то није штета дати таквом једном човеку милионе у руке, а не дати их ономе који би умео да их потроши.

МАТКОВИЋ

Мислите дакле да му кажем отворено?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Разуме се. Дајте ви мени такво наследство па ми слободно реците то отворено, ја вас уверавам да нећу добити срчани удар. А мислите ли ствар објавити? То је колосална сензација...!

МАТКОВИЋ

Али не пре но што самом Жану саопштим.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Идем да га потражимо! (Оде).

МАТКОВИЋ

(Редактору)

Но?

РЕДАКТОР

Изненађујете ме својом дрскошћу; иначе одличан почетак. И добро сте урадили што сте баш тога господина изабрали.

МАТКОВИЋ

Слушајте. Ви би могли већ у сутрашњем броју да објавите сензацију о огромном наслетству Жа-
новом.

РЕДАКТОР

Мислите дакле и на шире кругове да проширите своју пакост?

МАТКОВИЋ

Али да, забога. Не светим се ја појединцима. ја хоћу да се светим целом друштву. Мој би филм био непотпун кад би појединци сами прошли преко платна. Рекао сам вам, цело друштво мора продефиловати.

РЕДАКТОР

Написаћу дакле!

МАТКОВИЋ

Само крупним словима.

РЕДАКТОР

Па да, тако крупна сензација.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Долази успахилено из пубlike)

Господине Матковићу, је ли, тако вам Бога, истина ова сензација која је запалила цео клуб?

МАТКОВИЋ

Ја не знам која?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Па како не знате кад кажу код вас се налази и писмо.

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Писмо? Ах, скандал је увек занимљивији кад је по среди и писмо.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Ама није то то писмо које ви мислите.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Па шта нас мучите, што нам не кажете у чему је ствар?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

У нашем клубу се налази вечерас и један милијардер америчкога стила.

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Ех, ех, ех, то би већ било много? А ко је то?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Изненадићете се. Жан келнер.

ОПШТИ УЗВИК

Шта?!!!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Жан келнер!

ОПШТИ УЗВИК

Жан?!!!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Зар не, господине Матковићу?

МАТКОВИЋ

Да, срећа погледај воли да прави вратоломна
изненађења.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

(Матковићу)

Али, је ли то истина или је...?

МАТКОВИЋ

Да, истина је! Жан овог тренутка представља
најбогатијег човека у нашој држави: може се рећи
један од богаћих у Европи, а и у самој Амери-
ци ушао би у шематизам богаташа.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

О, Боже мој, ја сам тако узбуђена!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Ама шта имате ви да се узбуђујете!

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Па, забога, такав догађај!

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Па где је Жан?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Колика је сума, господине Матковићу?

ВИШЕ ГЛАСОВА

(Жив покрет међу свима)

Колика је сума?

МАТКОВИЋ

Близу двеста милиона динара.

С В И

А!!!!

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Ју, ју, ју, ју, ја ћу добити несвест, врти ми
се у глави.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Море, што се вама врти у глави то није ништа,
али замислите како ће њему да се заврти.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Коме?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Па Жану.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Али зар он то још не зна?

МАТКОВИЋ

Не, отишли су да га траже.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Па треба га наћи забога, треба га наћи што
пре! — (Оде).

ГОСПОЋА МОДЕЛ ПАТУ

Ја никако не могу да дођем к себи... То је
такав шок да је немогуће прибрати се.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Ја сам само радознала хоће ли умети тај човек
да потроши толики новац?

ПРОФЕСОР, прати га ПРЕДСЕДНИК

ПРОФЕСОР

Могу вам рећи, господине председниче, да сам управо усхићен пажњом.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Клуб, коме имам част да будем председник, сматрао је увек за своју дужност да заслугама наших јавних радника укаже пуну пажњу.

ПРОФЕСОР

Те мале пажње по спољашњости својој, по облику у коме се манифестују, изгледају погледом као задовољење сујете али, госпође и господо, у основи оне садрже и једну врсту...

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Брутално прекида професора обраћајући се Председнику)

Знате ли ви, господине председниче, да је наш Жан келнер постао милионар. Наследио је близу двеста милиона динара у доларима.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Није могуће?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Сушта истина.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Збуњен, професору)

Извините, молим вас. — (Послератном господину)
— Ко то каже?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Ето, питајте господина Матковића.

МАТКОВИЋ

Истина је, господине председниче.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Двеста милиона?

МАТКОВИЋ

Близу.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Забога, забога, како се то могло десити? Објасните ми, молим вас, како се то могло десити. — (Професору) — Извините молим вас, али случај је тако необичан.

ПРОФЕСОР

Хтео сам само да кажем да те мале пажње, по својој спољашњости, по облику у коме се оне манифестују, изгледају погдекад...

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Професору)

Да, да, сасвим, сасвим, имате право! (Послератном господину) Па где је Жан?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Отишли су да га доведу.

ПРОФЕСОР

...изгледају гдекад као задовољење сујете...

(Опште комешање. Из дубине сале се чује: „Жан, Жан!“ Сви устају на ноге да га виде)

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Води Жана под руку с једне а господин са добрим везама с друге стране)

Ево га човек коме је срећа вереница.

С В И

Живио! Честитамо! Честитамо! (Тискају се да се рукују)

ЖАН

Али шта је то, ја ништа не знам!

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Молим вас лепо, објасните ми, како се то могло десити?

МАТКОВИЋ

Драги Жан, дозволите ми да вас овим келнерским именом, сада последњи пут назовем, ви сте према овоме писму адвоката из Њу-Фундланда на следили три милиона долара.

ОПШТИ УЗВИК

Долара!!!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Што у нашем новцу чини око сто седамдесет милиона динара.

С В И

Сто седамдесет милиона!!!

ЖАН

Ја? Откуд ја?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Па то се и ја питам откуд ви?

МАТКОВИЋ

Ваше је крштено име Јован, је л' те? А презиме?

ЖАН

(Гледа блесаво у једну тачку и не одговара)

МАТКОВИЋ

Ваше презиме, Жан?

ЖАН

Заборавио сам!

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Па да, у овом часу узбуђења.

ЖАН

Ах, сетио сам, Тодоровић.

МАТКОВИЋ

Дакле, господине Јоване Тодоровићу, — господо одсад ћемо тако звати господина...

ВИШЕ ГЛАСОВА

Разуме се!

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

(Поверљиво модел Натон)

А знате ли да тај обешањак добро изгледа?

МАТКОВИЋ

Будите дакле љубазни па примите најпре моје честитање. Затим, будите љубазни и примите моје скромне услуге. До остварења вашег наследства, сав мој новац стоји вам на расположењу, кадгод вам и коликогод вам затреба, јер ви већ од овога часа не можете живети животом којим сте досад живели.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Својој кћери Ели, која му је пришла)

Па где си забога, јесам ли ти казао да будеш крај мене да те представим господину професору.

ЖАН

Па добро, јесам ли ја сад одиста богат човек?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Више него богат, ви сте пребогат.

ЖАН

Ја то не могу да разумем.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Ни ја!

МАТКОВИЋ

Још нешто. Уступите ми, господине Тодоровићу, ту вашу келнерску сервијету, — (Узима је и узима једне новине са стола где је седео Редактор па увија сервијету) — Ко зна, господо, неће ли ова сервијета једнога дана бити један редак музејски предмет.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Чисти шаком Жапу прашину са ревера)

О, срећни човече! О, срећни човече!

ЖАН

(Још увек се ишчуђава)

Ја још не могу да разумем.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Ама не морате ни да разумете. Богати сте, па ето вам.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Професору који стоји усамљен)

Извините, господине професоре, ви видите и сами...

ПРОФЕСОР

Хтео сам само да кажем, да те мале пажње, изгледају погдекад по својој спољашности, по облику у коме се манифестују... (Нико га не слуша и он кад то види, оде у своју фотељу и седне)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Берки)

Казао сам ти да се не губиш, да будеш крај мене да те претставим господину Јовану Тодоровићу. — (Претставља кћер) — Моја кћи Ела, господин Јован Тодоровић! Али забога, зашто смо се збунили! Сви смо збуњени. — (Келнерима који су се окупили) — Шампањ, отварајте брзо шампањ!

ЖАН

(Хоће да полети и сам по шампањ, али га задржавају)

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Доводи од свог вина, једну чашу даје Жану, другу председнику)

Дозволите да ја понудим.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Узимајући чашу)

Господине Тодоровићу. Клуб коме имам част да будем председник сматра за велику част што му се дала прилика да у своје анале забележи један тако редак и значајан догађај.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Живио! Живио!

СВИ

(Прихватају узвик и тискају се око Жана да се купају)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Ви сте тако узбуђени господине Тодоровићу.
ЖАН

Па да!

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Одлази професору)

Ви ћете бити тако добри да уступите то место.
Ви увиђате, господине професоре.

ПРОФЕСОР

Молим! (Устаје и иде у страну)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Одводи Жана и посађује у фотељу. Сви се тамо прибирају.
Келнери долазе и служе шампањ)

МАТКОВИЋ

(Прилази Редактору)

Први чин филма је завршен. Пауза двадесет и
четири часа.

ПРОФЕСОР

(Потпуно остављен, најурен и из фотеље, прилази рампи и говори публици)

Хтео сам само да кажем да те мале пажње
изгледају понекад, по својој...

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Кад је узео шампањску чашу)

Још једном живео!

С В И

Живео!

ЗАВЕСА

ДРУГИ ЧИН

Радна соба Матковићева кроз коју се пролази у собу у којој сад станује Жан

1.

МАТКОВИЋ, НОВИНАРИ

МАТКОВИЋ

(Седи за писаћим столом који је у дубини окренут гледаоцима. Сто претрпан новинама, писмима, сликама. Око стола неколико новинара и два три фотографска репортера са апаратима)

Само вас нешто молим, господо, немојте га претрпавати многим питањима, данас је врло уморан јер је синоћ дуго остао на једној вечери.

I НОВИНАР

(Записује)

Можемо ли знати на којој вечери?

II НОВИНАР

Ко је ту вечеру приредио?

МАТКОВИЋ

Па... како да кажем... виши финансијски кругови.

I НОВИНАР

Виши финансијски кругови? Значи, велике финансијске комбинације, предузећа, банке, индустријски покрет великих размера.

МАТКОВИЋ

Можете и тако написати, зашто не?

II НОВИНАР

Можете ли нам, господине Матковићу, рећи какав детаљ из Господин Тодоровићевог живота?

МАТКОВИЋ

Не знам шта бих вам могао рећи. Ноћу врло доцкан леже, а ујутру доста дуго спава. То је вероватно навика заостала из његове професије. Иначе, има добар апетит... Господо, могао бих вам понудити и ове слике које га карактеришу у приватном животу. На пример ова: господин Тодоровић у кућној хаљини.

I НОВИНАР

(Шчепа слику и на полеђини записује)

Господин Тодоровић у кућној хаљини.

МАТКОВИЋ

(Другу слику)

Господин Тодоровић милује псе на улици.

II НОВИНАР

Одлично! (Узима слику и записује)

МАТКОВИЋ

(Трећа слика)

Господин Тодоровић у костиму за купање.

III НОВИНАР

Дајте то мени! — (Узме) — Ванредна слика, права сензација. — Замислите већ сам наслов: „Господин Тодоровић у костиму за купање”.

МАТКОВИЋ

(Спази да се врата на Жановој соби отварају)

Ах, ево га иде господин Тодоровић.

ФОТОГРАФСКИ РЕПОРТЕРИ

(Хитно заузимају положај према излазним вратима)

2.

ЖАН, ПРЕЂАШЊИ

ЖАН

(Излази, у кућној је хаљини)

РЕПОРТЕР-ФОТОГРАФИ

(Сликају његов излазак из собе)

ЖАН

Добар дан желим, господо!

I НОВИНАР

Бићемо вам врло благодарни, господине Тодоровићу, ако нам будете хтели што ближе да кажете о вашем наследству?

ЖАН

Молим лепо, али ја не знам ништа ближе, само то да сам наследио.

II НОВИНАР

Али што ближе о томе вашем рођаку из Америке кога сте наследили?

ЖАН

Верујте, не знам. То је неки Гига из Путина-ца, он је брат од тетке са мојим оцем, а побегao је у Америку пре тридесет година.

III НОВИНАР

Политички емигрант, разуме се?

ЖАН

Не знам. Знам да је био велики шверцер па га јурила полиција а њему досадило.

III НОВИНАР

Останимо при томе да је био политички емигрант.

МАТКОВИЋ

Реците да је шверцовао политичке и револуционарне брошуре.

I НОВИНАР

Да, тако нешто.

II НОВИНАР

А зашто сте ви у најранијем детињству решили да напустите родитељски дом?

ЖАН

Отерао ме отац од куће.

МАТКОВИЋ

Реците: жеља да позна свет и да потражи шире поље рада.

III НОВИНАР

Да, тако, тако је најзгодније.

I НОВИНАР

Стоји ли то да сте ви намерни да у своме селу Путинцима подигнете велелепну цркву?

ЖАН

Па има тамо црква, али могу баш подићи још једну ако треба.

III НОВИНАР

Храм Светог Успенија?

III НОВИНАР

Или можда храм Светога Марка евангелиста?

ЖАН

Свеједно, које било.

МАТКОВИЋ

Останите дакле при Светоме Марку еванђе-
листи.

I РЕПОРТЕР-ФОТОГРАФ

(Који је удешавао апарат да узме снимак)

Хоћете ли бити тако добри, господине Тодо-
ровићу, да се насмешите мало.

ЖАН

Молим лепо! — (Смеје се а онај га снима)

II РЕПОРТЕР-ФОТОГРАФ

Молићу лепо, још један снимак који ће иза-
ћи под насловом: „Господин Тодоровић окружен но-
винарима”. Господо, извол’те начинити групу. —
(Сви опкољавају Жана заузимајући позу као да хватају белешке. Овај
их снима) Тако! Благодарим!

МАТКОВИЋ

А сад, господо, господин Тодоровић има прима-
ње врло великих особа, па вас лепо молим да га
ослободите.

ЖАН

Да, ја бих вас молио да ме ослободите.

I НОВИНАР

(Полазећи, Матковићу)

Ако би се ма шта интересно десило, ја вас
молим.

МАТКОВИЋ

Зваћу вас телефонски.

II НОВИНАР

Ја ћу бити слободан и сутра да свратим.

МАТКОВИЋ

Молим!

ФОТОГРАФИ И НОВИНАРИ

Збогом! — (Одлазе),

3.

ЖАН, МАТКОВИЋ

ЖАН

Какве су то велике особе које имам да примим?

МАТКОВИЋ

Та хтео сам да вас ослободим ових несносних мушица.

ЖАН

Баш вам хвала.

МАТКОВИЋ

Уосталом, имате одиста и примања. Питао је телефоном, можете ли га примити директор банке Атлантик. Он ће вам извесно говорити о потреби

појачања капитала те банке да би се разгранала наша прекоокеанска пловидба.

ЖАН

А шта ја да му кажем?

МАТКОВИЋ

Рећи ћете му да ћете то питање проучити, али га молите да вам за то остави времена.

ЖАН

Па дабоме, шта знам ја о атлантику.

МАТКОВИЋ

Питала ме је телефоном такође кад је можете примити и госпођа саветниковица. Одговорио сам јој кад год жели.

ЖАН

Која је то госпођа?

МАТКОВИЋ

То је она госпођа из клуба, та знате је, она што њен муж стално губи на картама.

ЖАН

Ах, да!

МАТКОВИЋ

Вели, имала би са вама важан разговор.

ЖАН

Шта да јој кажем?

МАТКОВИЋ

Зависи од тога шта ће она вама казати.

ЖАН

Да неће и она да ме жени. Досадили ми већ са тим женидбама.

МАТКОВИЋ

То је млада и лепа госпођа, а кад је једна жена млада и лепа не провадацира за другога.

ЖАН

Па јест! А има ли још ко да се јавио?

МАТКОВИЋ

Певачко друштво „Ехо”. Изабрало вас је за свога почасног члана па хоће свечано да вам преда диплому. Њима ћете дати хиљаду динара прилога.

ЖАН

Даћу!

МАТКОВИЋ

Затим певачко друштво „Зора”.

ЖАН

Је л' опет за почасног члана?

МАТКОВИЋ

Да. Затим певачко друштво „Поклич”.

ЖАН

Па колико то певачких друштава?

МАТКОВИЋ

Мислим седам.

ЖАН

Господе Боже, а ја нисам баш никакав певач.

МАТКОВИЋ

Ви ћете дати паре, а они ће певати.

ЖАН

Има ли још ко?

МАТКОВИЋ

(Стављајући шаку на једну хрпу писама)

Има сто и четрнаест молби и шесет и седам предлога.

ЖАН

Ал' ваљда нећу ја то чинити?

МАТКОВИЋ

Прегледаћу ја.

ЖАН

А ја идем да се обучем због онога атлантика.

МАТКОВИЋ

И погледајте се два три пут у огледалу због госпође саветниковице.

ЖАН

(Смеје се шеретски и одлази у своју собу)

4.

МАТКОВИЋ, РЕДАКТОР

МАТКОВИЋ

(Отвара писма која су на столу и прелистава их)

РЕДАКТОР

(Долази)

Посао, а, посао? Па ви сте развили читаву администрацију?

МАТКОВИЋ

Архива је тако богата; помишљајм већ да ангажујем нарочито лице које ће је сређивати.

РЕДАКТОР

Верујем, а свакога дана биће све богатија.

МАТКОВИЋ

Морам све то средити, јер се ни један листић не сме затурити или изгубити. Не знате ви како је ово драгоцен архива; та ово је, верујте неисцрпан извор за будућег књижевника. О, колико ту лежи

готових комедија а колико трагедија. — (Узима једно писмо) — Једна млада девојчица — она вели да јој је шеснаест година — идеално воли свога пријатеља. Напустила је родитеље и одбегла њему, ономе кога идеално воли. Сад вели увиђа да је он сиромаш, и сад идеално воли Жана и нуди се да побегне Жану. — (Узима друго писмо) — Један студент, тврдећи за себе да је врло даровит и да пише песме, нуди се да га Жан узме под своје. (Узима треће писмо) — Један банкар поверава Жану своју намеру да изврши самоубиство и моли га да га од тога задржи. — (Узима четврто писмо) Једна дама, у правом смислу дама, исповеда своје брачне тегобе, и пита се, зар нема данас херојски одважних мушкараца који би је умели утешити. Она мисли да би то Жан могао бити. — (Пето писмо) — Један стручњак предлаже оснивање фабрике свиле. Он је у тај посао уложио својих десет хиљада динара, али би му још требало пет до шест милиона. — (шесто писмо) — Опет дама. Поверљиво саопштава Жану да у последње време осећа неку антипатију према своме мужу и услед тога извесну празнину у своме срцу... Али ко ће вам све то набројати. Не могу стићи ни да их прочитам све, јер свакога дана пошта је све многобројнија.

РЕДАКТОР

А ствар се, види, и иначе развија по вашој жељи. Новине пуне сензација. Наслови упадљиви,

поднаслови интересанти: „Г. Тодоровић спава увек на леву страну”; „Г. Тодоровић не воли салату”; „Г. Тодоровић необично цени националне свираче”.

МАТКОВИЋ

„Г. Тодоровић подиже нову цркву у селу Путинцима”.

РЕДАКТОР

То нисам читао?

МАТКОВИЋ

Читаћете сутра, а кроз који дан ћете видети на моме столу бар десет пројеката младих архитекта.

РЕДАКТОР

И шта на све то каже Жан?

МАТКОВИЋ

Право да вам кажем подетињио се; уплашио се од среће. Не уме још никако да се помири са новим стањем, све га изненађује. Изненадило га је, на пример кад је изабран за члана Управе банке „Напредак”.

РЕДАКТОР

А је ли он већ акционар те банке?

МАТКОВИЋ

Није, али, Боже мој, не мора се свака банка држати својих правила.

РЕДАКТОР

Ласка ли му тај избор?

МАТКОВИЋ

Не, више му ласка друга једна понуда. Једна виђена партијска личност учинила му је понуду да постане члан партије с тим да о првим идущим изборима буде носилац листе.

РЕДАКТОР

Ама, зар је и то могуће?

МАТКОВИЋ

Иначе избори за почиснога члана друштва хуманих, културних, спортских, певачких... безброј, безброј, сваки дан све више. — (Узима једно писмо) — Ово је писмо за мене најинтересантније. Један трговачки агент фабрике гумених штикала и сапуна за бријање, нуди се да изради г. Јовану Тодоровићу одликовање Светом Лауром, орденом републике Таутланд.

РЕДАКТОР

Госпде Боже!

МАТКОВИЋ

Да, ево и ценовника: Први степен са лентом 25.000 динара; други степен 20.000; трећи степен 15.000; четврти 10.000 и пети 7.000 динара. Шта велите, да примимо понуду?

РЕДАКТОР

Али каква је то република?

МАТКОВИЋ

Нема је ни у једном лексикону, а ко зна да ли и географски постоји. Оно што знам то је: од свих привредних грана та република највише негује производњу ордена и извози их преко разних агенција. Има људи којима је то неминовна потреба, јер без ордена немају никакво значење. То су обичне нуле, а орден је цифра која стављена пред ту нулу даје овој неку вредност у рачуници живота. И ради таквих потрошача вероватно и постоји република Таутланд и орден Свете Лауре. Набавићу га да појачам вредност Жанову.

РЕДАКТОР

Та има је он и без ордена.

МАТКОВИЋ

Имаће је тек. Кад би знали само колико понуда за женидбу.

РЕДАКТОР

Из бољих породица?

МАТКОВИЋ

Из најугледнијих.

РЕДАКТОР

Господе Боже, како је велика сила новац!

МАТКОВИЋ

Некад се свет занимао загонетком, шта је пре постало: пиле или јаје. Да би постојало пиле требало је претходно да постоји јаје из којег ће се излећи, а да би постојало јаје требало је да постоји пиле које ће га излећи. Данас је одбачена та наивна загонетка. Поставили смо себи другу и савременију, на коју данашњица даје јасан одговор. Питам ја: је ли то човек који прави новац или је то новац који прави човека. — (Спусти шаку на писма) — Ево вам одговора на ту загонетку. Долар, мистер Долар је господар света! Ако не верујете а ви седите стрпљиво у партеру па гледајте и даље овај филм који ја, као што видите, са доста успеха режирам.

5.

МОМАК, ПРЕЂАШЊИ

МОМАК

(Уноси једну карту и даје Матковићу)

МАТКОВИЋ

(Прочита)

Старија дама?

МОМАК

Средњих година.

РЕДАКТОР

Ја ћу се уклонити.

МАТКОВИЋ

Па да, кад је већ дама. — (Момку) — Нека уђе
госпођа!

МОМАК

(Оде)

РЕДАКТОР

Мислите да је што интересно.

МАТКОВИЋ

У сваком случају материјал за вашу хронику.

РЕДАКТОР

До виђења! — (Оде).

6.

ПОСЛОВНА ЖЕНА, МАТКОВИЋ

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Добар дан желим!

(Средовечна жена, жуфра, помало мушкобања, наочари на носу
а под пазухом кожа за акта. Личи на трговачког агента)

МАТКОВИЋ

Добар дан. Госпођа би желела до господина
Тодоровића?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Не, већ право к вама.

МАТКОВИЋ

(Изненађен)

К мени?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Ја мислим да није потребно да вам се прет-
ставим?

МАТКОВИЋ

Не, ја већ имам част.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Дакле, можемо одмах прећи на ствар због
које долазимо?

МАТКОВИЋ

Молим! (Понуди јој да седне).

ПОСЛОВНА ЖЕНА

(Седајући)

Тиче се једнога врло озбиљнога предузећа. Ја
мислим могу са вама сасвим отворено говорити.

МАТКОВИЋ

Ја мислим.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Предузећу о коме би хтела да вам говорим
ви би могли бити једина сметња, дакле мора се
са вама почети.

МАТКОВИЋ

Молим.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Обратите пажњу, ја сам рекла „предузећу”.

МАТКОВИЋ

У које господин Тодоровић треба да уложи
капитал?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Знала сам да ћете то мислити. Али није то.
Није реч о капиталу, реч је о женидби.

МАТКОВИЋ

Његовој?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Да, његовој.

МАТКОВИЋ

И ви то зовете предузеће?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Као и свако друго предузеће. Објаснићу вам.
Видите, у овом случају на пример, господин То-

доровић је богат човек, врло богат човек, има си-
лан новац, је л' те?

МАТКОВИЋ

Да!

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Али њему уз новац треба и углед у друштву.

МАТКОВИЋ

Углед у друштву? Па тај је у новцу. Новац је
углед.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Варате се. Новац је само за то ту да се њиме
купи кућа, ауто, углед, пољско имање, част и
уопште све што је за продају.

МАТКОВИЋ

Значи ви имате један углед на продају?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Рецимо.

МАТКОВИЋ

Бавите л' се ви уопште тим пословима?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Да, и то са успехом.

МАТКОВИЋ

То је нека нова професија, мени до сад непозната.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Шта ћете! Професије не измишља човек, њих ствара живот. Данашње прилике створиле су професију пословне жене.

МАТКОВИЋ

Зашто жене?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Зато што су у животу настале потребе које се само жени могу поверити. Мислите ли ви да су рачуни које жене подносе мужевима о својим тоалетама тачни. За тоалету која кошта шест хиљада динара, мужу се подноси рачун од три хиљаде. Оне друге три хиљаде треба на неки начин платити. Ако то не плати мужевљев пријатељ, онда се отвори посао пословној жени. Залаже се бисерни коље да се плати рачун; залаже се затим сребрни сервис да се искупи коље, а затим бриљантски прстен да се извади сервис. И то тако редом иде. Све те послове не може да сврши сама госпођа, за све је то потребна једна поверљива жена. Па онда, прошла су времена љубави из лира и песмарица; највећи део младих људи не живи данас за љубав већ од љубави. А то су

гдекад велики издаци па треба и њих подмиривати. Госпођама треба новац, а како ће га набавити до преко пословне жене. Тога ради треба продати брилијанске минђуше које су остале од мајке, а госпођа их не носи јер нису модерне; треба продати тепелук који је остао од стара мајке; треба најзад продати углед, част, понос и све што је за продају. Ето, разумете ли сад ту нову професију пословне жене?

МАТКОВИЋ

И ви за то имате?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Како од кога посла. Један и по, два, три, пет од сто. Зависи од посла.

МАТКОВИЋ

А од једног провадацирања, као што је ово на пример, ради којег сте дошли к мени?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Треба ли да будем искрена?

МАТКОВИЋ

Нећете се ни мало кајати.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Па да, у толико пре што ја мислим да заједнички тај посао обавимо. — Ту имам паушалну награду од двадесет хиљада динара.

МАТКОВИЋ

То је мало.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

То је са стране младиних родитеља. Ја рачунам да ћу моћи и са ове друге стране штогод штрпнути.

МАТКОВИЋ

А па, извесно! Али ви ми још нисте изложили ваш предлог.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Рекла сам, господин Тодоровић има пара. Тим парама треба он да купи све оно што му недостаје. На првом месту њему недостаје углед. Он је келнер....

МАТКОВИЋ

Био.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Још увек је то, само је сад богат келнер. Он мора дакле ући у какву угледну породицу.

МАТКОВИЋ

А која је то?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Ви ћете правити сметње?

МАТКОВИЋ

Не видим зашто би их правио?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Јер би мој предлог могао можда да повреди
ваш личан осећај.

МАТКОВИЋ

Уверавам вас да ја немам личних осећаја.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Ствар се дакле тиче госпођице Нине!

МАТКОВИЋ

А, стога ви мислите да бих ја могао бити
сметња? Боже сачувај! Било је извесних симпати-
ја међу нама, али — то су обичне појаве
које се у најчешће случајева свршавају разлазом.
На против, ја не бих имао ништа против тога
да помогнем све што би обезбедило срећу те го-
спођице.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

То је лепо, то је кавалерски од вас.

МАТКОВИЋ

Само, ја сам у последње време чуо о ономе
господину са богатим наследством као о канди-
дату?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Да, говорило се о томе. Али кад је реч о богатом наследнику, дозволићете да је г-н Тодоровић много богатији наследник.

МАТКОВИЋ

Несумњиво. А налазите да је то тако угледна породица?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Једна од најугледнијих.

МАТКОВИЋ

Говори се да они рђаво стоје у последње време?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Не кажем да стоје добро, али им то ништа не смета да важе као врло угледна породица. Јер најзад, признаћете и сами — све те наше врло угледне породице пате од исте болести. Дужни су и презадужени, али — чувају углед свој и реноме угледа породице.

МАТКОВИЋ

А у случају потребе они и тај углед есконтују?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Зашто не, ако је у изгледу срећан брак, као што је то овде случај.

МАТКОВИЋ

Разумем вас, потпуно вас разумем.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

И према свему какво је ваше мишљење о мојој понуди?

МАТКОВИЋ

Дакле... могу вам рећи да се углавном слажем.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Унапред сам себи рекла: ја и господин Матковић смо пословни људи; најбоље ће бити да ми отворено разговарамо. И видите да се нисам преварила.

МАТКОВИЋ

Победили сте ме својом искреношћу.

МАТКОВИЋ

Вама је познато да је сутра чај код господина председника Клуба?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Не, није ми то познато!

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Па тај се чај у ствари због господина Тодоровића и приређује, јер — у четири ока говорећи — и господин председник је један од угледних,

и он има потребу да стече богатог зета. Зато сам управо ја и пожурила са овом понудом. На чају ће бити и госпођица Нина.

МАТКОВИЋ

Мислите?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Знам, добили су већ и позив.

МАТКОВИЋ

Онда, значи ствар је доста хитна?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Да. Треба обратити пажњу господину Тодоровићу на госпођицу Нину, као на лепу и отмену госпођицу из најугледније породице. Не знам зна ли он њу?

МАТКОВИЋ

Ја мислим. На последњој забави у клубу, због једне његове несмотрености, она га је јавно назвала магарцем.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Е, па онда се знају. У толико лакше. Дакле, мислите ли приступити послу?

МАТКОВИЋ

Још овога тренутка, чим ме напустите.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

(Устаје и пружа му руку)

Па да, највећа опасност за успех је отезање. Надам се у добре сам руке поверила ствар. Ми би се могли видети, рецимо, кроз два дана.

МАТКОВИЋ

Кад је тај чај?

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Сутра.

МАТКОВИЋ

Онда се можемо видети прекосутра.

ПОСЛОВНА ЖЕНА

Тако сам и ја рачунала. До виђења дакле!

МАТКОВИЋ

До виђења!

ПОСЛОВНА ЖЕНА

(Одлази).

7.

МАТКОВИЋ, ЖАН

МАТКОВИЋ

(Испрати је и враћа се на иде право Жаловим вратима и от-
шкрише их)

Жан! Можете ли прећи овамо.

ЖАН

(Још увек у кућној хаљини)

Молим лепо, ви желите? (Носи једну књигу собом)

МАТКОВИЋ

Шта ви то читате?

ЖАН

Па ону књигу о бон-тону што сте ми купили.

МАТКОВИЋ

Да, да, читајте то. Него, седите да мало разговарамо. Од ове навале света немамо никад довољно времена да разговарамо.

ЖАН

Молим! (Седне)

МАТКОВИЋ

Ја вам, Жан, и не читам сва ова писма која стижу.

ЖАН

Па и шта ме се тиче.

МАТКОВИЋ

Разуме се, али има ствари које вас се могу тицати. Имате и неколико понуда за женидбу.

ЖАН

О, Боже мој, ала тај свет жури. Па има времена за то.

МАТКОВИЋ

Једна је од тих понуда чак и врло озбиљна. Тиче се девојке из једне наше врло угледне породице. То би вам отворило врата првих кућа; то би вам необично подигло углед у друштву.

ЖАН

Зар и ви мислите да треба да се жезим?

МАТКОВИЋ

У овоме случају да!

ЖАН

Па знам, али ако ја не волим ту девојку или ако она мене не воли?

МАТКОВИЋ

Ви, Жан, морате рачунати с тим да сад припадате отменом друштву. А у отменом друштву љубав и брак немају никакве везе. Брак је једно, а љубав је друго.

ЖАН

Како то?

МАТКОВИЋ

Па тако.

ЖАН

Али ја, видите...

МАТКОВИЋ

Није реч о вама, Жану, какав сте до сад били, него о ономе Жану какав имате и морате бити.

ЖАН

Боже мој, то ћу ја потпуно да се изгубим. Знате, све ми изгледа као да сам сео у неки чамац па се све даље и даље одмичем од обале, а чамац се непрестано љуља те ме хвата вртоглавица. Ето, тако ми изгледа кад се онако замислим....

МАТКОВИЋ

Па то сте се ви канда уплашили од богатства?

ЖАН

Нисам се уплашио. Волим што сам богат, ко то не воли, само, не знам. Право да вам кажем, није онако како сам ја мислио.

МАТКОВИЋ

А како сте ви то мислили?

ЖАН

Не знам, али друкче сам мислио. Пре, док сам био сиромах, па зарадим колико зарадим и некако ми слатко то и потрошим га онако задовољно и стегнем ону последњу пару у џепу... а ово сад... не знам, али није онако..

МАТКОВИЋ

Можда ће вам све то боље изгледати кад се ожените?

ЖАН

Па, може бити, само... знате женира ме да вам кажем, али... ја не знам да ли ви знате моју Маришку?

МАТКОВИЋ

Знам је, она лепа плавуша. Виђао сам је кад дође свечери по вас у клуб.

ЖАН

Па знате, ми смо онако као верени, дали смо реч једно другом, а она је и врло добра девојка, честита је....

МАТКОВИЋ

И лепа.

ЖАН

Не знам да ли знате ону кафаницу код „Подноћног сунца“, тамо иза коњичке касарне?

МАТКОВИЋ

Знам, одлазио сам некада.

ЖАН

Мала, згодна, чиста, има сталне и добре госте. Ту увраћају и господа из вароши. Ја смо и

Маришка увек говорили: Ух, да нам је да можемо узети ту кафаницу, па да се венчамо, па... а није ни скупа. Замислите, цела она зграда са баштицом и све, све и сав намештај кафански — седамдесет и пет хиљада динара. Нудио ми је газда, али, дабоме, нисам имао.

МАТКОВИЋ

Па купите је сад.

ЖАН

Е сад, кад не могу да је држим. Кад бих могао па ја да будем газда, да је лепо уредим, да се постарам да прибавим госте, а добра пића и све онако... Ох, како бих ја то уживао, то би за мене била највећа срећа.

МАТКОВИЋ

Ту ћемо кафану купити и поклонићемо је Маришки.

ЖАН

Њој?

МАТКОВИЋ

То нек јој буде ваш дар.

ЖАН

А је л' зато, да ме се одрече? На то она неће пристати. Познајем ја њу добро, не би она никад на то пристала.

МАТКОВИЋ

Не мора вас се одрећи; зашто би вас се одрекла?

ЖАН

Па да, јер не бих ни ја хтео ње да се одречем.

МАТКОВИЋ

Разуме се. Само, ви ћете разумети, вама је потребан велики углед у друштву. Сутра увече бићемо позвани код председника клуба на чај. Ту ће бити много дама. Вероватно и друге ће се налазити крај вас, али вам препоручујем, Жан да обратите нарочиту пажњу на ту госпођицу о којој вам говорим.

ЖАН

А која је то?

МАТКОВИЋ

То је она... сећате је се са прошле забаве у клубу, оне ноћи када сте ви постали милионар... ви сте јој полили тоалету.

ЖАН

Сећам се, због ње сам изгубио и службу и назвала ме је магарцем пред целим светом.

МАТКОВИЋ

Па није вам тек могла рећи „душо моја“ кад сте јој полили тоалету. Уосталом, магарац није

тако тешка реч, имају је све даме у своме реч-
нику.

ЖАН

Да, али зар није то незгодно...?

МАТКОВИЋ

Ја вас уверавам да вас сутра увече, на чају,
неће назвати магарцем.

7.

МОМАК, ПРЕБАШЊИ

МОМАК

(Уноси једну карту и даје је Жану).

ЖАН

За мене?

МОМАК

Да!

ЖАН

(Пошто је прочитао, даје је Матковићу)

Која је то, госпођа?

МАТКОВИЋ

Госпођа саветниковица. Но, па рекао сам вам
већ да је питала телефоном кад може доћи. Мо-
рате је примити, само, обуците жакет, не може-
те такву једну даму примити у пижами.

ЖАН

(Устајући, момку)

Добро, нека изволи!

МОМАК

(Оде).

ЖАН

А шта хоће она?

МАТКОВИЋ

Она ће вам извесно рећи то.

ЖАН

Добро, нека дође! — (Оде у своју собу).

9.

МАТКОВИЋ, САВЕТНИКОВИЦА

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Добар дан, господине Матковићу. Јесте ли се
надали да ћете ме видети кадгод у вашој гарсо-
нијери?

МАТКОВИЋ

Пријатно би ме изненадило да сте к мени
дошли; овако, ви ћете само проћи крај мене.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Да, јер имам један врло важан разговор са господином Тодоровићем који могу само у четири ока водити.

МАТКОВИЋ

Господин Тодоровић вас очекује. — (Показује врата).

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Хвала вам што сте били љубазни и одмах ми одговорили кад може да ме прими. — (Оде у собу).

10.

МАТКОВИЋ, РЕДАКТОР

РЕДАКТОР

Извините, само на две речи.

МАТКОВИЋ

Молим!

РЕДАКТОР

Напољу се причају читаве бајке. Један професор, веле, пише расправу у којој проналази Жаново порекло од сто педесет година; један музичар компоновао је „Тодоровића марш”; у општинском од-

бору пао је предлог да се једна улица назове Жановим именом; пловидбено друштво за локални саобраћај префарбало је брод који се звао „Ангелина“ и назвао „Јован Тодоровић“; а један фабрикант шешира назвао је свој модел „Тодоровић“. Све то прелази наша очекивања. Бојим се да ваша пакост не оде и сувише далеко. Свратио сам да вам пријатељски напоменем, није ли можда време да се ствар обустави?

МАТКОВИЋ

То би значило спустити завесу у половини трећег чина и пресећи недовршен филм.

РЕДАКТОР

Бојим се да ствар не оде даље но што треба. Па ви сте постигли све што сте желели.

МАТКОВИЋ

Не још све. Жан треба и да се ожени.

РЕДАКТОР

Ожени? Али зар дотле мислите ићи? Па ви сте немилосрдни.

МАТКОВИЋ

Не мислим да се венча, али бар да се венери.

РЕДАКТОР

Погађам ли са којом?

МАТКОВИЋ

Са оном која је мени окренула леђа, кад је упознала богатијег наследника од мене и која ће овоме окренути леђа када јој се понуди Жан келнер као још богатији наследник.

РЕДАКТОР

И мислите да би та госпођица пристала?

МАТКОВИЋ

О, господине! Мистер Долар је врло симпатичан човек; мистер Долар је врло добра прилика; мистер Долар је врло угледан кандидат; мистер Долар је неодољив; мистер Долар је господар женских срдаца. Јесте ли позвани на чај код председника клуба?

РЕДАКТОР

Малочас сам добио позивницу.

МАТКОВИЋ

Дођите, немојте пропустити да дођете.

РЕДАКТОР

Онда, до виђења сутра.

МАТКОВИЋ

До виђења!

РЕДАКТОР

(Илази из собе).

МАТКОВИЋ, ЖАН.

ЖАН

(Изази зз себе)

Само нешто да вас запитам.

МАТКОВИЋ

Молим.

ЖАН

Могу ли да обећам овој госпођи 26.000 динара на зајам?

МАТКОВИЋ

Мислите да вам вратити?

ЖАН

Не знам, али она је тако љубазна да ми је врло тешко одбити је.

МАТКОВИЋ

Но па онда обећајте јој, зашто не? Толико морамо жртвовати.

ЖАН

(Одлазећи у своју собу)

Кажем вам, врло љубазна госпођа. — (Оде).

МАТКОВИЋ, МАРИШКА, МОМАК

МОМАК

Једна девојка донела нека писма, за господина Тодоровића, ал' неће да ми да, вели, мора дати у руке господину Тодоровићу.

МАТКОВИЋ

Нека уђе овамо!

МОМАК

(Одлази и пропушта Маришку).

МАТКОВИЋ

О, Маришка, какво изненађење?

МАРИШКА

Ова је писма требао момак да донесе, али сам га молила да ми их уступи. Хтела сам ја да донесем, да лично предам.

МАТКОВИЋ

(Узима писма и отвори их)

Да, позивница за чај. Па откуд то ви, Маришка?

МАРИШКА

Ја сам у служби код г-на председника.

МАТКОВИЋ

Тако, то нисам знао.

МАРИШКА

Кажите ми, господине Матковићу, да ли се Жан крије од мене? Већ га пет дана нисам видела.

МАТКОВИЋ

Морате знати Маришка, да је он сад јако заузет пословима.

МАРИШКА

Ја знам да је он сад врло богат и да му не приличи да гледа мене, али опет ја сам га волела док је био сиромаш, па би сад бар могао да ми каже: добар дан!

МАТКОВИЋ

Разуме се, разуме се! Није вас он заборавио, Маришка; говори често о вама, само, разумећете и сами: ви сте паметна девојка, па ћете разумети.

МАРИШКА

Зар ме одиста није заборавио?

МАТКОВИЋ

Па дабоме да није!

МАРИШКА

Па добро, где је он; зар не могу с њим разговарати? Ја сам зато и узела ово писмо од момка да би га њему дала, да би с њим проговорила.

МАТКОВИЋ

Он је овде, у соби, али је заузет, врло је заузет. Код њега је директор једне велике банке и занети су рачунима; не смемо га узнемиравати. Ви знате шта значи то занети се рачунима, а нарочито кад су у питању велике суме.

МАРИШКА

Па зар га ни сад нећу видети?

МАТКОВИЋ

Немогуће, Маришка, али верујте он мисли на вас. Знате ли шта ми је јутрос говорио?

МАРИШКА

О мени?

МАТКОВИЋ

Да, о вама. Причао ми је како сте идеалисали да купите ону кафаницу код „Поноћног сунца”.

МАРИШКА

То би много боље било него што је постао богат.

МАТКОВИЋ

И знате шта је још казао: ја ћу ту кафаницу да купим мојој Маришки, на њено име, па нека она ради, а ја ћу јој бити сталан гост.

МАРИШКА

(Овесели се)

Је л' истина?

МАТКОВИЋ

Да, Маришка, он хоће вас да усрећи. Ето рекао ми је чим вас видим да вам то предложим. Газда куће тражи за кафаницу 75.000 динара. Жан ми је наредио да вам дам 75.000 динара, и да одмах, још данас или сутра купите „Поноћно сунце“. Разуме се, на ваше име, Маришка.

МАРИШКА

(Усхићена)

Али је ли све то истина?

МАТКОВИЋ

Уверићу вас. — (Одлази столу и испуњава чек) — Ево, Маришка, са овим листом хартије — пазите, чувајте га добро — отићи ћете у Централну Банку. Тамо ће вам исплатити 75.000 динара.

МАРИШКА

(Усхићено)

75.000 динара? — (Тргне се) — А, је л' те... да он тим новцем мене не исплаћује?

МАТКОВИЋ

Та не забога, ни на крај памети. Ви сте, Маришка, паметна девојка, ви ћете разумети: он не

може с вама сад бити као пре... па да, знате, он сад мора бити у високом друштву и... ви сами треба за неко време да се склоните, за кратко време. Ево ја вам дајем часну реч да вас он неће оставити, да ће он бити ваш и ви његова.

МАРИШКА

Па кад је тако што ми није он сам дао тај новац? Волела бих кад би их из његове руке примила.

МАТКОВИЋ

Али то је само случај што је сад заузет. Видите и сами, тамо је директор једне велике банке, говоре о врло, врло озбиљним стварима, о великим сумама... (У томе се из собе чује сладак женски смех)

МАРИШКА

(Претрне, погледа неколико пута испитујући час Матковића, час она врата, па плаше и души ногом о под)

Тамо је женска, тамо је нека женска. Нећу, нећу, не треба ми његов новац, нећу, не треба ми... (Удари у грчевит плач).

МАТКОВИЋ

(Прилази јој и умирује је)

Али забога, Маришка, разумите...

МАРИШКА

(Одгурне га)

Нећу, не треба ми, нећу. (Тресући рукама излети из собе).

МАТКОВИЋ, САВЕТНИК

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

(На вратима)

Извините, овде нема никога ко би ме могао пријавити.

МАТКОВИЋ

О, молим!

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Ја не знам јесам ли дошао у згодан час?

МАТКОВИЋ

А ви сте желели код господина Тодоровића?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Да!

МАТКОВИЋ

Онда вам могу рећи да нисте у најзгоднији час дошли. Господин Тодоровић је јако заузет и све до подне неће бити слободан. Ради се знате о једној врло важној ствари.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Па шта мислите, кад бих могао доћи? Само, морам напоменути то би морало бити у току данашњег дана.

МАТКОВИЋ

(Гледа у сат)

Дакле, изволите по подне у четири сата.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

По подне у четири? Добро, доћи ћу по подне у четири. А ви ћете бити љубазни...? (Полазећи)

МАТКОВИЋ

Молим!

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

(Враћа се)

Уосталом, мислим да нећу ни мало погрешити ако ствар вама поверим. Ви сте човек који ћете најбоље појмите ствар и ви ћете је, можда, моћи боље изложити господину Тодоровићу. — (Седа)

МАТКОВИЋ

(У забуну)

Али...

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Зашто, кад ја имам поверења према вама. Откако вас знам имам о вама одлично мишљење.

МАТКОВИЋ

Не баш од увек.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Како не, од увек, верујте!

МАТКОВИЋ

Зоборавили сте један мали детаљ. Ви сте као начелник министарства предложили у своје време да се ја отпустим из службе.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Та није могуће? Видите, ја се те ситнице не сећам.

МАТКОВИЋ

Уосталом, ја сам вам благодаран за то, јер извесно не би начинио никакву каријеру.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Па разуме се. Није то ни било за вас. Уосталом, верујте, државна служба је најбеднија ствар. Ето, молим вас, погледајте мој положај који с поља изгледа тако сјајан. А видите, овога тренутка на пример, моја домаћа срећа, мој кућезни мир, част и углед мојега имена, све то зависи од једнога женског крзеног мантила.

МАТКОВИЋ

Како то, забога?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Моја жена хоће пошто пото да јој купим једну женску крзнену бунду која кошта 26.000 динара.

МАТКОВИЋ

26.000?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
Да!

МАТКОВИЋ

Знате тачно да је 26.000?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Толико. А где ја могу толику суму да нађем? Заваравао сам је колико сам могао; гледаћу, стараћу се, али она пре три дана стаде одлучно пред мене са захтевом. И знате ли шта ми је том приликом рекла? — (Окреће се да га ко не чује) — Само, молим вас, то нека остане међу нама.

МАТКОВИЋ

Али молим вас.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Рекла ми је: ако ти ниси кадар да ми купиш ту бунду, ја ћу већ наћи кога који ће бити кадар.

МАТКОВИЋ

А мислите да би госпођа била у стању то учинити?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

О, да! Она је врло енергична. Кад што каже... и синоћ, знате рекла ми је одлучно: ти дакле ниси у стању да ми купиш ту бунду?

МАТКОВИЋ

А ви?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Ћутао сам, шта сам могао одговорити, али, ето ви сами сад увиђате моју тешку ситуацију. Тиче се части и угледа куће и мога породичног мира и, ето, тога ради сам хтео до господина Тодорџића, он би једини био кадар учинити ми ту помоћ и он би једини могао у овом тренутку спасти моју част... (Из собе се чује опет женски смех) — Тамо изгледа доста весело — нека дама, а?... Па зашто не, он је млад човек, а Бог му је дао новац па нека живи. Треба живети, зар не?

МАТКОВИЋ

(У забуну)

Та да...

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

И та се дама доиста дуго бави тамо. Па да, забога... још ако је млада и лепа... На послетку, не треба водити рачуна о другима, свако нека води рачуна само о себи...

МАТКОВИЋ

(Опази да се она врата отварају)

Ја бих вас молио да се уклоните гдегод само док дама прође. Изгледа ми да је завршила посао и мора овуда проћи.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Молим, молим, ја то разумем. Али где би се могао склонити? Ево, ја ћу овде, иза завесе. Верујте, уздржаваћу се да видим... (Оде и склони се иза завесе).

14.

САВЕТНИКОВИЦА, МАТКОВИЋ

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

(Изази из собе)

Нешто сам се дуже задржала.

МАТКОВИЋ

А, не!

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Нисам знала да се са господином Тодоровићем може тако пријатно разговарати.

МАТКОВИЋ

О, да, он је врло духовит човек.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Не треба да вас изненади ако би још који пут дошла.

МАТКОВИЋ

Не, ни мало, ни мало!

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

До виђења, господине Матковићу.

МАТКОВИЋ

Љубим руке, госпођо!

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

(Оде).

15.

САВЕТНИК, МАТКОВИЋ

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

(Пошто је отишла, изађе из заклона, запрепашћен)

Па то је моја жена?

МАТКОВИЋ

(У непријатном положају)

Да, то је госпођа!

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Али забога, па то онда значи...?

МАТКОВИЋ

Немојте се узрујавати.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Али то значи... та несрећна крзнена бунда!

МАТКОВИЋ

(Са саучешћем)

Рачунајте на моју дискрецију.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Хвала вам!... Ви увиђате мој положај.

МАТКОВИЋ

Али, забога, будите спокојни кад вам кажем.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Па то значи да ја немам више разлога ни да се јављам господину Тодоровићу?

МАТКОВИЋ

Ја мислим...

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Премда... шта мислите, могао бих ја можда тражити 26.000 динара на зајам, правећи се да не знам да је он већ позајмио мојој жени?

МАТКОВИЋ

Не знам.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Па да, зашто би мени пропали мојих 26.000... Уосталом, не можда баш данас... можда који дан доцније?

МАТКОВИЋ

Па да... тако и ја мислим.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

(Полазећи)

Господине Матковићу, ви разумете ситуацију али... је л' те, ја могу да рачунам?

МАТКОВИЋ

Али кад вам кажем, рачунајте са поуздањем на мене.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Хвала вам. Збогом, господине Матковићу. —
(Оде збуњен).

16.

МАТКОВИЋ, ЖАН, МОМАК

МОМАК

(Улази хитно)

Господине, једно певачко друштво је дошло.

МАТКОВИЋ

Цело певачко друштво?

МОМАК

Да, цело.

МАТКОВИЋ

Пусти их! — (Момак оде, а он иде вратима Жановим)
Жан, молим вас, пређите овамо. Ваша је соба ма-
ла, а морате примити једно цело певачко друштво.

ЖАН

(Долази у жакету)

Ух, Господе, како је то досадна ствар бити
богат!

17.

ПРЕДСЕДНИК СА ДРУШТВОМ

ПРЕДСЕДНИК ПЕВАЧКОГ ДРУШТВА

(Улази испред друштва, а за њим сви чланови које хоровања
разређује према гласовима. Председник држи у руци диплому зави-
јену у ролну и везану црвеном пантљиком)

— Господине Тодоровићу. Ценећи ваше осве-
дочене склоности према свима врстама уметности
уопште а према певачкој уметности напосе; це-
нећи и дивећи се вашим заслугама које сте стекли
као национални радник — певачко друштво „Ехо”
сматрало је за част и дужност да вас уброји међу
своје чланове добротворе, што оно и чини преко
мене, предајући вам ову диплому као израз сво-
јега дубоког поштовања, са узвиком: хиљадили се
такви у нашој средини. Живио! (Предаје му диплому)

ХОР

Живио! — (Одмах затим на знак хоровође запевају)

У бој, у бој, мач из тока, браћо,
Нек душман зна како мремо ми!

ЗАВЕСА

ТРЕЋИ ЧИН

Велики и раскошни салон у кући господина председника клуба испуњен посетницима. Даме у вечерњим тоалетама а господа у смокинзима образују разне групе. Ту су сва лица позната из клуба сем Матковића који ће доћи са Жаном доћи. Још пре по што се отвори сцена, чује се песма уз пратњу клавира.

1.

ОПЕРСКИ ПЕВАЧ

(Завршава последње строфе уз клавир на коме га прати један од гостију или гошћа. При свршетку песме буран аплауз)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Прилази и рукује се са певачем)

Маестро, дозволите ми да вам у име свих својих гостију заблагодарим на уживању које сте нам пружили.

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

(Пружа певачу руку коју он љуби)

— Ја вам се дивим!

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

(Пружа му руку)

Не унем да вам кажем колико сам ухи-
ћена.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

(Пружа му руку)

Импонује ми ваша висина... Ја вам благода-
рим и честитам!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Прилази му, као и многи остали)

Хвала вам. Ја много ценим нотно певање.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Ах, Боже мој, како је то лепо... (Ћи која је
летела) — Знате ли да је некада мој идеал био да
будем оперска певачица.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Па што нисте?

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Нисам никада имала гласа за певање.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Тако!

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

(Послератном господину)

Ја не знам само што цео свет обожава Шуберта. — (Односно онога чију је песму певао оперски певач) — Ја мислим да је Штраус тако исто велики композитор.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

И ја мислим.

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

(Седајући крај г-ђе Саветниковице)

Видела сам вас данас на корзу. Пала ми је у очи ваша крзнена бунда. Одиста нешто необично, мора вам се признати да имате одличан укус.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Био је само тај један комад у магазину, то је управо модел.

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Ако није индискреција: је ли била скупа?

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Двадесет и шест хиљада динара.

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Охо, крупна сума али, вреди, верујте да вреди.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Шта мислите како је то било пријатно изне-
нађење које ми је учинио муж?

ГОСПОЋА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Нисам знала да је то тако пажљив муж.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Не увек, али, срећан случај, добио је на кар-
тама.

ГОСПОЋА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Толику суму?

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Да, први пут у животу, иначе увек губи.

ГОСПОЋА МОДЕЛ ПАТУ

(Председнику)

Господине председниче, хоће ли вам се ода-
звати сви гости које сте позвали?

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Ја се надам!

ГОСПОЋА МОДЕЛ ПАТУ

Не видим још све.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Ах, доћи ће, извесно ће доћи, нико није одрекао позив.

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

(Господину који очекује наследство)

Ви се вечерас извесно не осећате најлагодније?

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Ја? Не видим зашто?

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Нека шаптања циркулишу кроз друштво... шапућу се врло интересантне ствари?

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Верујте, нисам ништа чуо.

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Изгледа да овај чај није случајна пажња господина председникова према својим гостима.

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Већ?

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

(Поверљиво, на уво)

Заседа, која треба да улови доларску звер.

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Мислите господин председник...?...

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Несумњиво и он, и њему је такође потребан добро ситуиран зет али... замка је постављена и са друге стране. Говори се врло много о госпођици Нини, а то вас мора интересовати.

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Ах, не верујем.

ГОСПОЂА СА САТОМ НА ПОДВЕЗИЦИ

Да, можда имате право, али, да би то њени родитељи желели то ја потпуно верујем.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

(Пришао је својој жени и госпођи о којој се шапуће)

Не знам да ли би то могло бити, да умолимо господина уметника да нам још једну песму отпева?

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЋА СА РЕПУТАЦИЈОМ

То би тако лепо било. Сви ћемо се придружити тој молби.

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

А, господине саветниче, нисам знала да вам се тако касно променила срећа на картама.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
Мени?

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ
Чујем добијате баснословне суме.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
Боже сачувај; губим, стално губим као и увек
досад.

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ
Та не говорите за бога тако, а крзнена бунда?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
Која крзнена бунда?

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Па шта се будиш, моја нова крзнена бунда
коју си ти купио за 26.000 динара које си добио
на картама.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
Ах, та!... Да, добио сам.

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ
То је боме леп добитак.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
Шта ћете, има момената када се и на мене
срећа осмене.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Уводи под руку Жана, кога прате још Матковић и Редактор.
— Покрет код свих; размичу се да праве места, код појединих дама
успише)

Најзад, ето ту је и најмлађи гост...

МАТКОВИЋ

Извините нас, али је господин Тодоровића задржала једна необична велика пословна посета.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

То могу већ појмити. Извол' те, извол' те молим вас.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Пружајући руку Жану)

Дозволите да вас поздравим.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

(Као и горњи)

Били смо већ нестрпљиви очекујући вас.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Као горњи)

Ја сам знао да ћете доћи.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Зар се господин Тодоровић неће са нама поздравити?

ЖАН

Молим лепо! — (Прилази и љуби јој руку).
Извините...

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Реците нисте ме ни опазили.

ЖАН

Јесам, него...

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

(А којој Жан такође љуби руку)

Опраштам господину Тодоровићу ту малу
непажњу, али под условом да нам вечерас посве-
ти мало више времена.

ЖАН

Молим лепо.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Који је негде отишао, прилази водећи Елу)

Моја кћи жели да вас поздрави, господине
Тодоровићу.

ЖАН

(Пружи јој руку)

Мило ми је.

ЕЛА

Тако се радујем што сте дошли.

ЖАН

Мило ми је!

ЕЛА

Не виђате се, г-не Тодоровићу. Да ли ви то избегавате свет или срећа ограђује људе од света?

МАТКОВИЋ

Та не, забoga, али морате веровати да је г-н Тодоровић сад још врло заузет.

ЖАН

Да, заузет сам.

МАТКОВИЋ

Навала, са свих страна навала а уз то г. Тодоровић мора врло много времена да утроши на регулисање свога примања. Ту има, знате, много законских формалности.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

О, па још кад се тиче тако великих сума.

МАТКОВИЋ

(Поверљиво Жану)

Поздравите госпођицу Нину. —

ЖАН

(Прилази Нини и рукује се)

Мило ми је.

НИНА

Врло ми је пријатно што вас видим вечерас.

ЖАН

Мило ми је!

НИНА

(Показује му место крај себе. Жан седне и настављају разговор, а тој групи прилазе још Господин без скрупула и Господин који очекује наследство)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Са ћерком одлази међу друге госте)

РЕДАКТОР

(Прилази Матковићу)

Може ли се вечерас очекивати какав нарочити програм?

МАТКОВИЋ

У мојој режији не. Сад се операторски точак већ сам окреће и филм се развија сам собом. Ипак, ја ћу само толико учествовати да убрзам темпо. Желим да се поједине слике брже развијају но што би то остављене саме себи.

РЕДАКТОР

Обратите ми пажњу на оно што треба да запазим.

МАТКОВИЋ

Но па, најинтересантнија тачка вечерашњег програма то су рвачке утакмице.

РЕДАКТОР

Рвачке утакмице?

МАТКОВИЋ

Да, драги мој, Видите ли, овој малој љупкој председниковој кћери, потребан је брак са једним Ситроеном, потребан је у браку ливрејисан момак, Остенде, париски дерби, тоалете које авионом стижу и већ све друго што иде уз то. Госпођици са којом се Жан сад забавља, потребан је брак који ће извући из катастрофе њенога оца, а тиме и до сад увек лажима подржаван углед породице, а госпођи Саветниковици потребан је најпре зимски па онда пролетњи и летњи мантил и све оно што њен муж високог положаја не може стићи да јој задовољи ни из плате ни из прихода на картама. Те три даме ће се дакле рвати вечерас и те три даме... (Спази у том тренутку Маришку, која на једноме служавнику носи освежавајућа пића) Ах, па то није само три већ четири рвача!

РЕДАКТОР

Четири?

МАТКОВИЋ

Зар не видите, овде је и Маришка.

МАРИШКА

(Кад спази Жану увређена окреће главу и служи остале госте)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Господо, ако је по вољи један аперитив?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

О, дабоме, ја тако волим а-пе-ри-тив. — (По следњу реч изговори на слокове)

Е Л А

(Нуди госте)

Извол'те, молим извол'те!

ЖАН

(Нини)

Молим лепо, је ли по вољи?

НИНА

Благодарим, али, најзад, могла би једну оранжаду.

ЖАН

Одмах, молим! — (Скочи одмах. Узимајући са служавника чашу сретне се погледом са Маришком и хтео би да је ослови али она окреће главу. Приносећи чашу Нини, он хитро вади из џепа чисту беду мараму и, по навици, брише сточић који се налази пред њом) — Молим лепо, једна оранжада! (По навици метне мараму преко руке као келнерску сервијету)

МАТКОВИЋ

(Спази то па приђе и истргне му мараму)

ЖАН

(Матковићу)

Па ту је Маришка?

МАТКОВИЋ

Да!

ЖАН

А што окреће главу, неће ни да се поздрави са мнош.

МАТКОВИЋ

Тако исто морате и ви поступати овде, пред светом. Правите се да је не познајете.

ЖАН

(Седа крај Нине)

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Господине председниче! Шта мислите, да ли би на молбу свих гостију господин уметник пристао да отпева још једну песму?

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Да, и ја сам то мислио. Рећи ћу му на молбу свих гостију, а у почасти господина Тодоровића.
(Одлази уметнику)

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

(У групи Жановој нарочито изазива разговоре који би Жана начинили смешним)

Господин извесно воли уметничку песму?

ЖАН

О да, ја сам већ купио грамофон.

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Тако! Е, то је лепо!

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Госпође и господо! Чућемо још једну песму. Господин се радо одазива молби мојих драгих гостију у толико пре што је рад да тиме укаже пажњу и почаст г-ну Тодоровићу. — (Одобравање)

ЖАН

Мило ми је!

ОПЕРСКИ ПЕВАЧ

(Праћен пева. На крају песме опште одобравање и плесак)

ЖАН

(По свршетку прилази и благодари му па се враћа на своје место. Прилазе и многи други па му благодаре)

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

(Својој групи)

Ах, не, ја претпостављам Ницу. Такву обалу, такво сунце и тако лепу боју мора нисам нигде видела.

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

Волим Екс-ле-бен због оних шума.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Та идите, молим вас! Једна палма у Ници лепша је од читавих планина шума.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Жану у првој групи)

То је одиста интересно!

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

(Нарочито инсистира)

Причајте нам, молим вас, како је то било?

ЖАН

Дакле... кад сам био келнер (Слушаоци измеђују погледе) не памтим где сам био у служби... у ресторацији... па госпођа довела кера. — То је знате врло незгодно довести у једну отмену ресторацију цукелу, али, гост је, отмена дама, нисам смео ништа да приметим. Па, служим ја хордевр и, дабоме прилазим госпођи с леве стране, и, ко би се томе надао, станем цукели на ногу, а он страховито заурличе. Госпођа врисне и испусти кашику пуну желеа а цукела се завуче под сто и заурла: ау, ау, ау, ау, (Он потпуно имитира пса. Општи уздржани смех; појединци се скандализирају, нарочито госпођица Нина којој он то и прича)

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

(Са задовољством и пакошћу погледајући на Нину)

Одлично, дивно! Али како ви то умете лепо да причате, као да из књиге читате.

МАТКОВИЋ

(Који се једи и хтео би да извуче Жапа из ситуације прилази му држећи у зубима незапаљену цигарету)

Господине Тодоровићу.

ЖАН

Молим!

МАТКОВИЋ

Молио би вас на две речи.

ЖАН

(Скочи)

Молим лепо! — (Прилази му и кад види неупаљену цигарету вади одмах из џепа кутију и пали му је) Молим!

МАТКОВИЋ

(Дуне и угаси му шибицу)

Ама, рекао сам вам, не пал'те забога никоме цигарете.

ЖАН

Шта ћете, не могу да се уздржим кад видим неупаљену цигарету.

МАТКОВИЋ

Дајте ми овамо ту кутију шибица! (Узме је и ставља у свој џеп) — Слушајте, Жан, та прича што сте је причали малочас, лепа је ал' немојте је више причати.

ЖАН

Молим лепо! А је л' те, молим, зашто Маришка окреће главу од мене? Мене је то тако жао. Је л' љута?

МАТКОВИЋ

Није, али сам јој то ја саветовао. Не смете ни пред овим друштвом показивати да познајете Маришку. Доћи ће она сутра к нама у стан.

ЖАН

Је л' ће доћи?

МАТКОВИЋ

Да, дала ми је реч. Слушајте, Жан, могли би мало да ми уступите своје место. Хоћу у име ваше да разговарам с госпођицом.

ЖАН

Молим лепо!

МАТКОВИЋ

Рећи ћу вам већ у своје време о чему смо разговарали.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

(Који доводи своју кћер под руку)

Где сте забога, г-не Тодоровићу. Моја би ћерка тако радо играла са вама.

МАТКОВИЋ

Интересантно је то како се људи сретају у мислима. Овога тренутка господин Тодоровић је распитивао где би видео госпођицу, рад би био једну игру с њом.

Е Л А

Тс ми је необично мило.

Ж А Н

Само, ја не знам да играм.

Е Л А

Ох, то је тако лако. — (Одлазе у гомилу)

МАТКОВИЋ

(Седа крај Нине)

Је ли слободно да заменим господина Тодоровића?

НИНА

Зашто не?

МАТКОВИЋ

Кад човек плови по мору живота мора се подати моћи таласа, а они људе час приближе а час удаље. Нас је удаљио један талас, а ево другог који нас зближава.

НИНА

Какав је то поетски почетак?

МАТКОВИЋ

И не личи ми, је л' те? Ал' верујте често су прозаични људи врло поетични.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

(Поверљиво госпођи о којој се шапуће)

То ми је тако одвратно тај лов наших госпођица на овога доларског наследника. Што не пусте човека да живи слободним животом. За богатог човека нема смисла да се веже браком.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

(Господину без скрупула)

Јесте ли ишли у ону собу?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Био сам.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Шта се игра?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Бакара.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

То је лепа игра, морам отићи да видим. —
(Одлази и губи се у томили)

МАТКОВИЋ

(Нини)

Ја вас уверавам да сам то из врло поузданих извора чуо.

НИНА

Ја о томе ништа не знам.

МАТКОВИЋ

Врло је могуће, зашто не. Ја сам и чуо управо да је то жеља ваших родитеља.

НИНА

И зар ви мислите да бих ја на то могла пристати?

МАТКОВИЋ

Зашто не, Боже мој. Рећи ћете, је л' те, необразован је, па... образоваће се, угладиће се, дајте му само мало времена, имајте стрпљења. На њему је тек неколико дана смокинг, ал' не онај келнерски већ салонски смокинг, он се тек неколико дана креће међ' нама као међу равнима. Видећете кроз годину или две како ће њему лепо пристајати салонски смокинг. Уосталом, кад човек зрело размисли, лепше стоји онај смокинг у чијем је џепу буџелар са доларима но онај који у џеповима има само гардероберску цедуљу.

НИНА

Не разумем само зашто сте ви узели на себе дужност да ми о томе пројекту говорите, кад сте унапред знали да се ја не могу са њим сложити?

МАТКОВИЋ

Ја? Па ви знате да сам ја господин Тодоровићев повереник. Све његове послове ја обављам. Ја примам, ја исплаћујем, ја наручујем, ја изјављу-

јем љубави и све остало. Дакле, као такав, ја морам бити у служби интереса господин Тодоровићевих.

НИНА

А такав брак био би зар у његовом интересу?

МАТКОВИЋ

О, госпођице, добити за брачнога друга једну тако отмену даму као што сте ви...! Кад ме је запитао за савет, ја сам му рекао: Ви, господине Тодоровићу, имате толико много пара да вам то даје право да на свака врата закуцате, али ако мене за савет питате, ја бих вам могао само једну особу препоручити.

НИНА

И то сам ја по вашем мишљењу?

МАТКОВИЋ

Само ви.

НИНА

Хвала вам на лепом мишљењу и за реванш, бићу према вама искрена. Моји родитељи одиста инсистирају за тај брак али ја... ја се не бих могла тако лако да одлучим.

МАТКОВИЋ

Не видим зашто?

НИНА

Па, на првом месту: како би то свет схватио, не би ли свет то рђаво тумачио?

МАТКОВИЋ

Свет? Ах, свет! Свет ће вам завидети и свет ће вам се дубоко клањати.

НИНА

Мислите?

МАТКОВИЋ

За свет ви нећете бити жена неког који се до јуче звао Жан; некога коме сте ви пре неколико дана рекли да је магарац. За свет ћете ви бити дама из хиљаду и једне ноћи; принцеза из бајака која живи у чаробном царству лакеја, персиских сагова, белгијских чипака, париских јувелира и аута свих марака и свих бројева цилиндера.

НИНА

Па онда, он лично... Како би се ја могла измирити...?

ЖАН

(У једној групи позади причао је нешто на што се сви око њега смеју)

НИНА

(Нервира се)

Тако вам Бога, да не прича опет ону причу о кучету.

МАТКОВИЋ

Не верујем. Рекао сам му да је не прича више, али млади господин који предосећа да је то господин Тодоровић који ће га избити из седла, изгледа да га нарочито изазива да би га направио смешним у вашим очима.

НИНА

То ме тако нервира.

МАТКОВИЋ

Значи ипак да вас интересира. Будите спокојни, много ће слађи бити ваш смех. — (Одлази Жану)

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Председнику)

Е, то вам је дивна идеја. Ја волим балет, то је лепа вештина.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Хтео сам својим гостима да приредим све атракције.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Ако, ако, ја волим а-трак-ције. А хоће ли овде да се изводи?

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Ах не, овде је мало место; у великој дворани, а тамо је и оркестар. — (Гласно) — Госпође и го-

сподо! Хоћете ли бити љубазни да пређемо у дворану, имаћемо тамо један мали соло балет, (Опште одобравање).

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Ах, то је ексцелентна идеја!!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Ја ћу се усхитити тек пошто видим изближе балерину.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Ја волим балет. То је лепа атрак-ција. — (То све говоре крећући ка дворани)

4.

МАТКОВИЋ, МАРИШКА

МАТКОВИЋ

(Сви одлазе у дворану па и он, али застаје кад у једном углу опази Маришку са служавником)

Маришка, оставите тај служавник и приђите амо ближе да разговарамо.

МАРИШКА

(Оставља служавник и прилази)

Шта да разговарамо?

МАТКОВИЋ

Ама зар ви, Маришка, још увек мислите онако?

МАРИШКА

А како би друкче, кад ето видим својим очима?

МАТКОВИЋ

Верујте, Маришка, све ово што видите, све је привремено, све ће то проћи, све је то само...

МАРИШКА

Па ето, све се отимају о њега.

МАТКОВИЋ

Али не о њега; отимају се о његов новац а... он ће једнога дана остати без новца.

МАРИШКА

Како може остати без новаца, толики милијуни...

МАТКОВИЋ

О, Маришка, не знате ви ту филозофију живота. Милијуни се лакше потроше но хиљаде; хиљаде се лакше потроше но стотине, а стотине се лакше потроше но усамљени динар у џепу.

МАРИШКА

Па да... потрошиће, али ко зна за колико година.

МАТКОВИЋ

Брже, много брже но што ви мислите.

МАРИШКА

А кад се потроши?

МАТКОВИЋ

Тада ће Жана сви напустити... сви.... сви ови што их видите око њега.

МАРИШКА

А тада?

МАТКОВИЋ

А тада ће Жан отићи у ону кафаницу код „Поноћног сунца” којој ће бити газдарица Маришка; припасаће кецељу, загрлиће Маришку и... радиће заједнички, у миру, у љубави; радиће да обезбеди своју старост.

МАРИШКА

(Дирнута)

Кад би то тако било?

МАТКОВИЋ

Тако ће бити.

МАРИШКА

Па зашто ми он то не каже; зашто бега од мене?

МАТКОВИЋ

Та не бега, забога, он би тако радо да се види са вама, али ето видите како је опседнут, не даду му да макне.

МАРИШКА

Кад би он хтео, могао би.

МАТКОВИЋ

Чекајте, сачекајте га овде, идем да га ослободим. Видећете, једва ће чекати да дође, да се види са вама. — (Оде у дворану).

5.

МАРИШКА, ЖАН

МАРИШКА

(Погледа страшљиво тамо у дворану одакле очекује Жана. Кад спази да он долази она оде у страну).

ЖАН

Маришка!

МАРИШКА

(Обореке главе ћути).

ЖАН

Маришка!

МАРИШКА

Зар ме се сећаш?

ЖАН

(Узима је за руке)

Па него?

МАРИШКА

(Удари у плач).

ЖАН

Па зашто плачеш?

МАРИШКА

Оставио си ме.

ЖАН

Нисам, Маришка.

МАРИШКА

Па што бегаш од мене?

ЖАН

Не бегам, бога ми, али... видиш и сама, опколили су ме.

МАРИШКА

Остави их!

ЖАН

Е, кад би то могло бити!

МАРИШКА

Кад би ти хтео, могло би.

ЖАН

Не могу, веруј, везује ме новац. Не знаш ти како то веже човека.

МАРИШКА

Па дај њима новац, а ти дођи.

ЖАН

То бих највише волео. Пре сам увек сањао да се обогатим, да имам много пара а сад... заробе те кад имаш пара.

МАРИШКА

А ко те зароби?

ЖАН

Зароби те прво новац, па онда они... свет, па... Како ми је слатко било некад оно мало зараде. Сећаш ли се кад недељом по подне изађемо у парк, па слушамо музику, па идемо у биоскоп, па вече-рамо... сећаш ли се? А ово сад нисам више свој!

МАРИШКА

Па побегни.

ЖАН

Кад бих могао.

МАРИШКА

Све не можеш, а мене да оставиш можеш.

ЖАН

Нисам те оставио, Маришка, и нећу те оставити. Видићеш да те нећу оставити.

МАРИШКА

И не мислиш више на мене.

ЖАН

Мислим, бога ми! Ето, наредио сам да ти се да новац да купиш ону кафаницу.

МАРИШКА

Ти си наредио?

ЖАН

Па ја, дабоме!

МАРИШКА

Је л' то да ме исплатиш? Нећу да примим, не треба мени твој новац.

ЖАН

Па зашто тако, Маришка, кад те ја волим, кад те ја још увек волим.

МАРИШКА

Не волиш ме! Не волиш ме!

ЖАН

Ал' веруј, Маришка! (Загрли је и страсно љуби).

6.

Г-БА САВЕТНИКОВИЦА, ПРЕЂАШЊИ.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

(Наилази и згрози се)

Но! Но! (Жану) Дакле то значи ваше одсуство из друштва?!

ЖАН

(Тргне се збуњен)

Та не, али... знате већ..

МАРИШКА

(Посрамљена повукла се у крај).

**ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ**

(Маришки)

А ви, срам вас било... зар се тако понаша једна собарица према гостима свога господара? Знајте да ћу вас тужити вашем господину и да ћете бити отпуштени.

МАРИШКА

(Оборене главе, осрамоћена, полази).

7.

МАТКОВИЋ

(Он је наишао одмах за Саветниковицом, па заостаје код врата, догледајући занимљивост сцене која ће настати. Он у последњем тренутку прилази)

Маришка, идите за својим послом и будите потпуно безбрижни, госпођа неће никоме, апсолутно никоме рећи о овоме безазленом загрљају. Жан, можете и ви ићи, очекују вас тамо!

ЖАН и МАРИШКА

(Одлазе свако на своју страну)

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Интересантна је та ваша поуздана тврдња да ћу ја овај скандал прећутати.

МАТКОВИЋ

Рачунам на вашу разборитост и отменост. Ви ћете појмити да то није тако необична појава кад једна собарица полети у загрљај једноме дојучерањем келнеру. Прави би скандал био кад би то учинила на пример каква дама из виших кругова. Собарици то приличи.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

(Јетко и досећајући се нашта алудира)

Да, да, имате право.

МАТКОВИЋ

А рачунам још и на то да права отменост не допушта да човек све што види разглашава свету. Ћутање је једна од најлепших одлика отмености.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

(Јетко)

Да, да, да, рекла сам већ, да сте ви увек у праву!

ЕЛА, ПРЕБАШЊИ.

Е Л А

(Долази узбуђена Матковићу)

Вас и тражим?

МАТКОВИЋ

Било би ми врло пријатно ако вам чиме могу бити на услузи.

Е Л А

Реците ми, је ли то истина? Тамо се скоро гласно говори о некој веридби?

МАТКОВИЋ

Нисам чуо!

Е Л А

(Узбуђено)

Ох, да! Гласно се говори!

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

А о чијој би то веридби могло бити речи?

Е Л А

Кажу г-н Тодоровић.

МАТКОВИЋ

О њему је реч? Верујте да ништа не знам. Ако ми дозвољавате ја ћу се одмах обавестити и доћи ћу да вам кажем праву истину. — (Поклони се и одлази у дворану)

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Одите, одите мала мало ближе мени. Ви сте тако узбуђени?

Е Л А

Ја? Ах, не, изгледа вам то.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Но па, имали би и разлога, само не видим нешто. Што се ви интересујете тим човеком?

Е Л А

(Хтела би да се брани)

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Помислите: ни мало леп, обичан, безизразан тип; неинтелигентан, један обичан бека, дојучерашњи келнер у клубу где је ваш отац председник; а ви: млада, лепа, угледна па чак донекле врло добро и ситуирана. Можете увек наћи мужа према себи; мужа кога би волели и он вас. Не видим шта ће вам овај?

Е Л А

Хоћете ли да вам искрено кажем?

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Волела бих.

Е Л А

Ја сам видите велика идеалисткиња.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

. Тако.

Е Л А

Мој идеал, моји снови били би на пример: огромни, бели мермерни стубови, између њих се вију широки степени застрвени дебелим саговима, измеђ стубова још и лустери који носе велике бронзане фигуре. Ти степени воде у моје апартмане. Моји апартмани... Ох, Боже, мој, дозволите ми да замжурим, онда их видим...

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Молим!

Е Л А

Моји апартмани... бела соба, зелена соба, плава соба... и уопште собе свих дугиних боја... Ја излазим из свога тоалетнога кабинета, испраћа ме моја лична собарица огрћући ме велурским мантилом; си-

лазим низ степенице а прати ме ливрејисани лакеј; портир скида капу и, клањајући се дубоко, отвара тешка стаклена врата отпочена месингом. Излазим а пред вратима мој сав никлом обасут лимузино; шофер се дубоко клања и ја улазим добацујући: „Докеј клуб”. Одлазим тамо...

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Знам већ даље: бриц, флерт...

Е Л А

Па, да, затим и све друго што иде уз такав сан: велики пријеми; путовања на авиону, ривијера и обале северног мора и све друго, и све друго...

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Мора вам се признати да сте велика идеалисткиња.

Е Л А

И кад сам једном приликом моме тати исповедила све своје идеале, он ми је рекао: „Нема тога човека у нашој средини који би ти могао остварити такав сан!” Ја сам почела да очајавам а једнога дана, то је било пре неколико дана, мој ми тата рече: „Ела, драго дете моје, једини човек који би могао остварити твоје идеале, то је господин Тодоровић.” И, ето, сад разумете...

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

А вама ништа не смета што је тај, који би
вам могао остварити идеале, био до јуче келнер код
вашега оца?

Е Л А

Ал' шта ме се то тиче!

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Па да, то је истина, Али, драго моје дете,
колико ја знам ствари, ви ћете се канда и по други
пут морати одрећи својих снова.

Е Л А

Па да... ако су истинити гласови о тој веридби.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Не мислим на то, али док ви тако лепо идеа-
лишете господин Тодоровић, на против, није ни ма-
ло идеалиста. За његов је укус на пример много
лепша и отменија каква собарица но ви.

Е Л А

Да ли је то могуће?

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Хоћете ли да вас уверим?

Е Л А

Хтела бих.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Лепо. Ја ћу се уклонити, а ви останите овде и позовите вашу собарицу и саопштите јој на неки начин, да ће се вечерас господин Тодоровић верити.

Е Л А

Њој да саопштим?

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Да њој!

Е Л А

Али зашто њој?

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Учините само како вам кажем па ћете добити одговор на питање: ' зашто њој? (Оде)

ЕЛА, МАРИШКА.

11.

ЕЛА

(Гледа изненађено за саветниковицом; размисли мало па приђе и звони)

МАРИШКА

(Долази)

Молим!

ЕЛА

Маришка, је ли шампањ у леду?

МАРИШКА

Да, госпођице!

ЕЛА

Спремите чаше; тата је казао да је већ време да се отвори, чим пређу гости у ову собу. Он жели да шампањцем честита веридбу господину Жану.

МАРИШКА

(Запрепашћено)

Веридбу?

ЕЛА

Да, он је верио вечерас једну врло лепу госпођицу.

МАРИШКА

Жан? — (Немогући да се уздржи) — Неваљалац!

ЕЛА

Али, Маришка, како ви смете, тако да се изражавате о нашим гостима?

МАРИШКА

Смем ја, смем, смем! (Удари у грчевит плач).

ЕЛА

А, сад разумем, сад разумем! (Удари и сама у грчевит плач, тако да свака засебно, окренута леђима једна другој, плачу).

МАТКОВИЋ, ПРЕБАШЊИ.

12.

МАТКОВИЋ

(Долази и стаје изненађено међу њих, погледајући час једну час другу)

Ова је концертна тачка ван програма! Прилази Ели) — Шта је то, забога?

ЕЛА

(Гневно)

Господин Матковићу, ја вас молим да кажете вашем господину Тодоровићу да га презирем, јер га презирем!

МАТКОВИЋ

Али, забога!

ЕЛА

Ја га презирем! — (Одјури у дворану)

13.

МАТКОВИЋ, МАРИШКА

МАТКОВИЋ

(Прилази Маришки)

Маришка, шта се то десило забога?

МАРИШКА

То, ето то! Сви га отимају!

МАТКОВИЋ

Али будите, Маришка, мирни. Биће он ваш, не могу га отети!

МАРИШКА

Биће мој, јест, а ето и верио се. То сте и ви и он крили од мене али сам ја чула, знам ја! Он је верен, је л' те, њега су верили?

МАТКОВИЋ

Не, забога, не, али и кад би био то још не значи ништа.

МАРИШКА

Како ништа... Зар то ништа?... Не верујем му више, не верујем му. Нећу више да чујем за њега. Он је неваљалац.

МАТКОВИЋ

Па осветите му се ако тако мислите о њему. —

МАРИШКА

Како?

МАТКОВИЋ

Купите ону кафаницу. Кад га овде опљачкају, кад остане без пара, када га избаце одавде —

сачекајте га ви тамо, на прагу ваше радње и речите му: оди, оно што су ти богати разнели, сироти су сачували. Ето, то нека буде ваша освета.

МАРИШКА

(Гледа га дуже у очи и одлучи се)

Хоћу, дајте ми онај новац!

МАТКОВИЋ'

(Вади портфељ)

Ево га увек спреман за вас. — (Даје јој чек)

Сутра рано отидите у банку и узмите новац. Хтео бих још сутра да вас видим као газдарицу „Поноћног сунца”.

МАРИШКА

(Меће чек у недра)

Добро... Хвала господине Матковићу... (Размишља)

— Речите му... Немојте му ништа рећи, само збогом.

МАТКОВИЋ'

Збогом, Маришка. Желим вам сваку срећу.

МАРИШКА

(Размишља)

А још нешто?

МАТКОВИЋ'

Шта, Маришка?

МАРИШКА

Је л' нећу погрешити ако кафану купим на његово име?

МАТКОВИЋ

Зашто на његово име кад је то ваше.

МАРИШКА

Ако се он врати, биће и моја и његова, а ако се не врати мени не треба.

МАТКОВИЋ

Па добро, нека и тако буде. И, назовите кафану „Долар”. Нек се тако зове за спомен на ове доларске дане.

МАРИШКА

Добро. Збогом, господине Матковићу.

МАТКОВИЋ

Ја ћу већ свратити гдекад, бићу вам гост. Она баштица крај кафане све ми се чини да је врло пријатна. Свратићу ја већ.

МАРИШКА

Кажите му збогом. — (Оде нагло)

13.

МАТКОВИЋ, РЕДАКТОР

РЕДАКТОР

Ево их гости прелазе овамо. Ја сам пожурио испред свих да вас нађем.

МАТКОВИЋ

Потребан сам вам?

РЕДАКТОР

Шта је? Шта се дешава?

МАТКОВИЋ

А зар се дешава нешто?

РЕДАКТОР

Овамо у дворани већ се јавно говори о веридби Жановој. Кад сам пришао њему да честитам, он се устезао да прими честитање а кад сам пришао госпођичином оцу, он је врло срдачно примио, стегао ми је руку и две родитељске сузе су му се појавиле на трепавицама. Шта значи све то?

МАТКОВИЋ

Значи да су то родитељи госпођичини који лансирају кроз друштво те вести. Они упорно инсистирају и захтевају од Жана да се још вечерас изјасни.

РЕДАКТОР

А он? А ви?

МАТКОВИЋ

Он се јуначки уздржава. Саветовао сам га да се никако не везује речју, да даје само обећања.

РЕДАКТОР

Јесте ли га одиста тако саветовали?

МАТКОВИЋ

Да! Ја сам замутио воду, али не мислите ваљда да би био тако лакомислен да га саветујем и да пије ту воду. Верити се у истини, то би био врло озбиљан корак; моја освета не иде тако далеко да једну, на крају крајева ипак добру девојку, доведем у тако очајан положај који би могао бити чак и од неповољних последица. Не, дотле нећу ићи. Довољно је мени и толико што се решила да прилази као будућа вереница келнеру, којег је пре неки дан назвала магарцем.

РЕДАКТОР

То је доиста довољно.

МАТКОВИЋ

Ево их!

14.

ГОСТИ, ПРЕЂАШЊИ.

СВИ ГОСТИ

(Ислазе из сале)

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Долази са председником)

Одлично, одлично! Морам вам признати да је балет одличан.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Учинио сам све да задовољим своје госте.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

(Улазећи праћена господином из угледне породице)

Ах да, верујем вам. То мора да је божанствено.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Ану Павловну гледао сам у Варшави.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Завидим вам.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

(Улази праћена господином са добрим везама)

Ја не верујем.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Ал' то се већ гласно говори.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Та је госпођица тако горда и толико држи на себе да не би могла пристати на такав брак који унижава.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Ох, госпођо, милиони узвишавају а не унижавају.

ГОСПОЂА О КОЈОЈ СЕ МНОГО ШАПУЋЕ

(Прилази Матковићу)

Зар вас балет не занима?

МАТКОВИЋ

Како да не. Био сам тамо за све време извођења.

НИНА

(Прахена господином из угледне породице)

О, да, на прошлој забави омладинског бала имала сам ту хаљину. Добро сте упамтили.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Како не би памтио. Ваша је тоалета толико падала у очи.

МАТКОВИЋ

(Прилази Нини)

Надам се да се вечерас забављате добро?

НИНА

Зашто не? Друштво је тако анимирано.

ЖАН

(Долази из дворане праћен господином који очекује наследство, господином без скрупула, саветником, и још неким. Он је већ у дворани отпочео причу коју сад свршава)

Госпођа врисну и испусти кашику пуну желеа а дукела се завуче под сто и заурла: ау! ау! ау!
(Он настави урлање све док се завеса не спусти)

НИНА

(Очајно крши руке, Матковић је умирује, општи смех)

З А В Е С А

ЧЕТВРТИ ЧИН

Башта кафане код „Долара“ (пређе „Поноћно сунце“) ограђена од улице ниским зеленим филаретама на које се с улице наслонила деца да слушају музику. Према тој оградџи, с леве стране, ниска зграда кафане која залеђем гледа у башту. У кафану улази и излази келнер са пићем. У башти седам до осам столова застртих чистим, белим чаршавима. Преко целе баште разапете електричне жице о које виси четири до пет сијалица са обичним, плеханим ширмовима. — За једним столом, који је до саме филарете, напред, I и II гост, и пред њима пиће; за другим столом крај самих врата од кафане, један гост а за трећим столом, у дубини, испред подијума, два госта и једна проблематична дама. — На подијуму, који је у дубини, свира мала музика од три инструмента (можда: виолина, армоника и флаута) а крај самог подијума, за једним столом, седи певачица. Већ при дизању завесе овај оркестар свира. Гости воде жив разговор међ собом, и, док се келнер наслонио на филарете иза првог стола, догле, Маринка, задовољна лица, стоји на вратима кафанице)

1.

I ГОСТ

(За столом напред. Он је водио жив разговор са својим пријатељем док је музика свирала и на један мах, кад музика престане, чује се гласно део његове реченице)

Ја мислим, Енглеска би у том случају дебуширала Гибралтар!

II ГОСТ

Па да, јер би морала целу флоту бацити у источне воде.

I ГОСТ

Тамо би се одиграли судбоносни догађаји.

III ГОСТ

(За столом за којим је и дама, куца у сто).

ЈЕДАН КЕЛНЕР

Молим! (Прилази столу).

III ГОСТ

(Наручује пиће додајући келнеру боцу од пола литре).

ЈЕДАН КЕЛНЕР

(Одлази у кафану).

IV ГОСТ

(Онај што је сам за столом)

Газдарице!

МАРИШКА

(С врата)

Молим!

IV ГОСТ

Добили сте данас ново вино. Нећете га зар вечерас служити?

МАРИШКА

А не, оставићу који дан да се слегне.

IV ГОСТ

Је ли добро?

МАРИШКА

Особито. Досад нисам тако добро вино имала.

I ГОСТ

(Са стола напред)

Газдарице. Смем ли вас замолити на реч две!

МАРИШКА

Молим! (Прилази томе столу).

I ГОСТ

Хоћете ли бити тако добри да нам кажете зашто сте напустили овој кафани име „Поноћно сунце” и назвали је код „Долара”?

МАРИШКА

Па тако! — (За то време долази један продавац ушећереног воћа; одлази прво столу где је дама где му купују а затим осталим столовима, где га одбијају. Он и други продавци разних предмета, провлаче се чешће кроз овај чин. Тако: продавац ножева за жилете, дрвених муштика и пертла за ципеле: рускиња са цвећем продавац печених лешника и бадема и т. д.)

I ГОСТ

Ја сам чуо две верзије па не знам која је тачна. По првој верзији, на дан када сте примили кафану, први гост који вам је дошао, платио је свој рачун доларима и тако, прва пара која вам је

пала, био је долар. А како је та пара повукла и све остале — јер ви се не можете пожалити, вама врло добро иде — то сте ви из поштовања према овој пари, назвали кафану код „Долара”. Ова је прича врло вероватно, а друга, не бих рекао да је тако вероватна.

МАРИШКА

Да чујем?

I ГОСТ

Ви сте, газдарице, успели за месец дана, како држите ову кафану, да јој придобијете врло отмене госте, који после поноћи овде увраћају. Они пробављају вече или у позоришту или у ком већем локалу а затим долазе овамо. Они чак и шампањизирају код вас и остављају вам лепу пару. Разуме се да су то онда гости о којима морате водити рачуна. Е, веле, један међу њима је потпуно ћелав и сви га у друштву дирају да се ваша кафана по њему зове „Поноћно сунце”. Из пажње према томе госту — тако се бар каже — ви сте променили име кафане.

МАРИШКА

(Слатко се смеје)

Верујте, ни једно ни друго није. Променила сам тако, ово ми се име много више допада.

ПЕВАЧИЦА

(Обучена је обично, са умереним деколтеом и голих руку, Пење се на подијум и, праћена музиком, пева једну народну песму

По свршетку песме аплауз свих у башти. Она слази са подијума, узима тањир са стола за којим је седела и прилази најпре столу за којим је дама а затим и свима осталима)

III ГОСТ

(Пошто је певачица отишла од стола, дупа)

Да платим!

МАРИШКА

(Прилази и обрачунава се).

II ГОСТ

(Кад певачица приђе томе столу)

Нешто вам вечерас не иде песма од срца?

ПЕВАЧИЦА

Не пева се од срца кад је мало гостију.

I ГОСТ

Па тек је прошла поноћ, сад ће наићи ваши гости.

ПЕВАЧИЦА

(Одлази даље).

III ГОСТ

(Са дамом и оним другим господином, пошто су платили, одлазе)

Лаку ноћ!

МАРИШКА

Лаку ноћ!

ЈЕДАН КЕЛНЕР

Добру ноћ желим!

ПЕВАЧИЦА

(Пошто је била и код четвртог стола, одлази на своје место).

МАРИШКА

(Распрема сто са којег су отишли гости).

I ГОСТ

(Показујући на госте који су отишли).

Познајете ли ту женску?

II ГОСТ

Не!

I ГОСТ

Била је најпре продавачица цвећа, затим, врло кратко време, глумица у неком путујућем позоришту, одакле је нечујно нестала и пуне три године није се нигде виђала. Вратила се ту скоро и, чујем сад је агент неког осигуравајућег друштва и, веле, добро успева. Изгледа да је осигурала и тога младића што је с њом.

IV ГОСТ

(Онај сам).

Да платим.

МАРИШКА

(Прилази му, обрачунава се, гост одлази)

II ГОСТ

(Дже се и навирује преко филарета, јер се чују аутомобилске трубе. Блесне два тринут и сноп светлости)

Неколико се аутомобила зауставише. Да ли ће овамо?

I ГОСТ

Извесно. Где би иначе у овај крај? Газдарице, изгледа да вам долазе гости!

МАРИШКА

Музика! (Музика засвира неки бурап мариш).

2.

(Чланови клуба са Жаном и Матковићем. Од дама: госпођица Нина, г-ђа саветниковица, г-ђа која је летела и г-ђа Модел Пату) Госпођица Нина долази под руку са Жаном. Од госпoде: председник без ћерке, господин који очекује наследство, господин из угледне породице, господин без скрунула и послератни господин. — Сви у фраку и по мало раздрагани. Жан такође у фраку испод којег једна произвољне боје лента а на десној страни фрака звезда.

МАТКОВИЋ

Маришка, довео сам вам госте. Саставите столове.

ЈЕДАН КЕЛНЕР

(Брзо саставља четири пет стола, Маришка му помаже).

ЖАН

(Поверљиво Матковићу)

Је л' да се поздравим са Маришком?

МАТКОВИЋ

Не, не, ни за живу главу!

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

(Још стоји, док се сто не спреми, поверљиво саветниковици)

Охо, изгледа да се наш господин Матковић осећа овде као у својој кући. — (Гледа Маришку): Али, чујте, ово ми је лице канда познато?

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Па разуме се! Зар се не сећате, то је бивша господин Председникова собарица. Значи, ми смо овде нарочито доведени.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ
Мислите?

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

(Председнику)

Господине председниче, је ли то ваш предлог да овде дођемо?

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Боже сачувај (Прилази им и воде поверљив разговор који се односи на Маришку).

РЕДАКТОР

(Матковићу)

Жалим што не могу остати. Морам у редакци-

ју да закључим лист. Можда пред зору, кад завршим посао, ако се дотле задржите овде...

МАТКОВИЋ

Не знам, али за сваки случај свратите; јер кад сте пратили цео филм треба да видите и свршетак.

РЕДАКТОР

Дакле свршетак?

МАТКОВИЋ

Да, крајње је време, а згодна је прилика вечерас.

РЕДАКТОР

Свакојакo ћу гледати да дођем! (Он се непажљив извлачи из друштва).

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Пошто су сви сем Матковића заузели места)

Госпође и господо. Ја сам пре неки дан провео овде једно пријатно вече и могу вам рећи да је вино одлично.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Газдарице, ајде, уверите нас да је овде добро вино.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Радознала сам ко је предложио да овде дођемо после банкета?

МАТКОВИЋ

Ја, госпођо!

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Тако, а ја сам мислила господин Тодоровић.

ЖАН

Не, нисам, али је овде врло лепо. Ја ћу чешће
да долазим овде.

МАРИШКА

(За њом келнер, носе вино, сифоне и чисте чаше и стављају
на сто. Она никако и не гледа Жана).

ЖАН

(Узме чашу која је пред госпођицом Нином и шчена сервијету
од келнера, који се крај њега налази и по келнерској навики. брише
чашу)

Молим лепо, дозволите!

НИНА

(Нервирана, отима му чашу)

Али, није то потребно.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Окусио је вино)

Одлично! Мора се признати, одлично!

ПЕВАЧИЦА

(Пење се на подијум. Музиканти штимују).

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Аплаудира)

Браво! Ја знате необично ценим и поштујем нотно певање, ал' некако, брате, ово народно певање без нота више ми импонује у души. Чујмо!

ПЕВАЧИЦА

(Пева уз пратњу музике. По свршетку велики аплауз. Она узима тањир и залази. Сви јој дају).

I ГОСТ

(Поверљиво своме другу)

Не, оно је државни саветник. Не сећам му се имена, али знам да је саветник.

II ГОСТ

А онај одликовани?

I ГОСТ

Но, па то је тај чувени милионар, амерички наследник и велики добротвор.

II ГОСТ

Па што је ноћас натакарио декорацију?

I ГОСТ

Зар не видите да су сви у фраковима; значи били су на неком банкету или забави можда.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Певачици, пуштајући новац у тањир)

Одлично! Врло сам задовољан!

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

Ал' тако жалим, господине председниче, што је госпођица изостала вечерас.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Шта ћете, верујте да је тако боли глава.

ЖАН

(Нини)

Видите, оваква једна кафаница... ето, то сам увек сањао. Мала кирија, мала режија, није скупо осветљење, мала пореза. Не би ми требала ни послуга, сам припашем кецељу... Ето, то сам увек сањао!

НИНА

Али то су ваљда ваши стари идеали?

ЖАН

Па да...

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

(Жану)

Видите како је исти идеал имала и моја собарица?

МАРИШКА

(Овог момента није присутна).

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Ама зар је то ваша бивша собарица? Јесте, бога ми, сад се сећам.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Ја мислим то није тако чудно што је она имала исте идеје које и господин Тодоровић.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ (Господину са наследством)

Ви сте ми успут почели да причате неку врло занимљиву причу, зашто је не наставите?

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Ја? Ах, то је био само разговор. Ја не умећу лепо да причам; када бисте нам ви, господине Тодоровићу, испричали штогод...

ЖАН

Шта?

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Па на пример ону причу о кучету.

ЖАН

(Одмах готов)

А да, то, то је знате било онда кад сам ја био...

НИНА

(Ставља му шаку на уста)

То не, ту причу немојте причати.

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Али зашто не? Господин Тодоровић то тако духовито прича.

НИНА

(Жау)

Дајте ми реч да то нећете причати.

ЖАН

Молим лепо, дајем вам реч!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Знате ли шта примећујем, господо? Ово вино гони човека да пева. Верујте, ево мени се пева.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

И мени!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Ја немам дара за повање. Али...

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Шта ће вам дар, је л' ви без нота певате?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Па да!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Па то брате!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(Певајући)

Многаја љета, многаја...

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Прекида га)

А... многаја љета не вреди без здравице. Откуд то може бити „многаја љета” без здравице. Је л' тако, господин Тодоровићу?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

А здравица опет не бива без шампања. Кажу да је неки философ рекао: шампањ тече из здравице или не, не бога ми, него, здравица тече из шумпања. Разуме се то је тај философ мислио на шампањ марке Мум кордон руж. Само из те марке може да потече инспирација.

МАТКОВИЋ

Маришка.

МАРИШКА

Молим!

МАТКОВИЋ

Имате ли шампања?

МАРИШКА

Да, господине!

МАТКОВИЋ

Ухлађена?

МАРИШКА

Ја увек пред поноћ метнем у ладњачу две три боце, а сад сам додала и неку више.

МАТКОВИЋ

Дакле, отворите оне прве три, расхлађене.

МАРИШКА

(Оде у кафану).

II ГОСТ

Слушајте, мени је цела ова слика несносна. Да платимо па да идемо.

I ГОСТ

А ја опет мислим биће занимљивије кад се загреју шампањом.

II ГОСТ

На против. — (Куца) — Да платим!

МАРИШКА

(Пошто је изнела пун служавник шампањских чаша, предаје ове келнеру који их размешта по столу а она одлази столу који је звао и наплаћује).

I ГОСТ

Две по пола литре, два сифона, једна црна кафа.

МАРИШКА

(Израчунава и наплаћује)

І и ІІ ГОСТ

(Дижу се и полазе)

Лаку ноћ!

МАРИШКА

Лаку ноћ желим.

І и ІІ ГОСТ

(Одлазе).

ЈЕДАН КЕЛНЕР

(Износи шампањ и хоће да налије).

ЖАН

(Скочи са места)

Не тако, не тако! (Шчена му боцу и сервијету и хоће да налива).

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Та немојте ви господин Тодоровићу.

НИНА

Али забога, господине Тодоровићу.

МАТКОВИЋ

(Да ињуче Жана)

Дозволите, господин Тодоровић је хтео само да учини почаст и да налије чашу госпођици. Само њој!

ЖАН

Да, молим лепо! (Налива Нини).

МАТКОВИЋ

(Узима му боцу и додаје је келнеру)

Наставите!

ЈЕДАН КЕЛНЕР

(Налива чаше)

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Кад му је келнер налио, шчена му боцу и загледа марку.)

Браво, мум! Замислите, госпође и господо, Кордон руж овде на периферији, три километра далеко од центра — мум на периферији. Ко би то рекао? — (Узима чашу) — Господо, зар ова појава не тражи да се човек над њом дубоко размисли, јер, господо, из ове се појаве може извући ова поука: О, човече, често пута у животу наћи ћеш на периферији оно што тражиш у центру. (Општи смех).

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Изгледа да вам филозофија не иде од руке.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Па нисам ни завршио мисао.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

Али оканите се забога филозофије. То вам тако не личи.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

И уопште те попоноћне филозофије, прво су неснасне а друго оне се у зору већ расплину.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

(Устаје)

Па ипак, господо, шампањ се не може пити без здравице. Кад се реч мум кордон руж преведе на наш језик, онда то значи инспирација.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Али ви сте већ говорили на банкету!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Оно је друго: други локал, друга марка шампања, друга атмосфера. Али овде, у овој атмосфери, ја нисам још говорио. Дозвољавате ли ми, госпође и господо, да овом чашом шампањца, у име свих вас, наздравим господину Тодоровићу.

ВИШЕ ГЛАСОВА

Живео! Живео!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Као што вам је познато, госпође и господо, ми смо вечерас одржали банкет у част господин Тодоровићевог одликовања. Г. Тодоровићеве племените груди краси, као што видите, велики ред првога степена са лентом, Светога Таутланда којим га је одликовала република Лаура.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Та обрните ствар. Орден је Св. Лауре, а република је Таутланд.

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

Збиља да ли ко зна где се налази та република?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Све у географији непознате државе налазе се у Тихом океану.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Господо, није овде реч о држави, реч је о одликовању које је наш драги суграђанин и пријатељ господин Тодоровић заслужио и као велики грађанин и као племенит добротвор и као национални радник. И зато, госпође и господо, у име Таутланда...

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Та оставите једанпут тај Таутланд!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Добро, рецимо не говоримо у име Таутланда али, у име ваше, госпође и господо, у име ваше ја поздрављам господин Тодоровића и кличем му: Живео! Живео!

С В И

(Прихватају узвик, куцају се са Жаном и музика свира нешто бурно)

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Чујмо, господин Тодоровић жели да се захвали.

С В И

Чујмо! Чујмо!

Ж А Н

(Устаје)

Молим лепо, господо, ово је за мене једна свечаност; ја се нисам надао. Ја не знам зашто су они мени дали овај орден, може бити зато што су чули да ћу зидати цркву у Путинцима, а мени је част, и ја молим... могу рећи... управо не могу ништа више рећи. (Седа)

С В И

Браво! Живео!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Драги господине Тодоровићу, испуните ми још једну жељу.

Ж А Н

Молим лепо!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Да пијемо побратимство.

Ж А Н

Зашто не, молим лепо!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Келнер! Напуни чаше господину и мени. —
(Узимајући чашу) Од данас ако Бог да, драги Јоване,

ми постајемо нераздвојна браћа. Нема те силе која ће нас раздвојити. Живео! (Испијају кроз укрштене руке, затим се трипут пољубе. Музика поздравља чин).

С В И

(Певају)

Живели, живели... многа љета живели!

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Али, зар вама, господо, не пада у очи да је г. Матковић вечерас тако мало расположен, тако ћутљив.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Ја сам то још на банкету приметила, али нисам хтела да кажем, јер г. Матковић увек моје примедбе сматра као израз пакости.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Господин Матковић чак није испио чашу после моје здравице.

МАТКОВИЋ

Боже мој, зар моје нерасположење толико пада у очи. Имам једну малу бригу али, право каже песник: бриге ваља утопити у вино — (Узима чашу)

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Браво! Живео! Тако је! — (Купа се са Жаном)
— Побратиме, у твоје здравље!

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Да чујемо и вашу здравицу!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Јесте, јесте, да чујемо и вашу здравицу.

С В И

Да чујемо! Да чујемо!

МАТКОВИЋ

Мислите да би и ја требао да говорим?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Свакојако!

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Ми смо већ говорили званично на банкету, вама смо оставили овде, у интимном кругу, једну интимну здравицу.

МАТКОВИЋ

Лепо, нека буде, само, не заборавите, ви сте желели да говорим.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Али нашто вам та ограда?

МАТКОВИЋ

Стога, што се можда моја здравица неће толико допасти.

С В И

Да чујемо! Да чујемо!

МАТКОВИЋ

(Устаје, узима чашу, дигне се од стола и наслони на једну столицу)

Госпође и господо! Ма да су поноћна филозофирања несносна и расплињавају се са зором — као што неко то малочас рече — ипак је човек гдекад принуђен стварношћу да се забрине пред појавама судбине и њених ћуди.

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

О, па то сувише озбиљно!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Као онај професор: цивилизација, рампа, етика.

МАТКОВИЋ

Можда је и озбиљно, зашто не? Није то рђаво у добро расположење канути погдекад и кап збиље. Само, дозволите, пре но што ту збиљу искажем да се ослободимо ненадлежних слушалаца. Господин председник је рекао: моја здравица има да буде интимна, значи дакле да не припада ником другом до нашем друштву.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Сасвим умесно.

МАТКОВИЋ

Маришка, ја бих вас молио да се повучете са вашом послугом у кафану.

МАРИШКА

Молим. — (Зове келнера и повлачи се).

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

А зар Маришка не припада интимном кругу?

МАТКОВИЋ

Не, госпођо! — (Прилази подијуму и исплаћује музиканте)
те се ови спремају и купе своје ствари)

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

До ђавола па ви чините припреме као за какву позоришну представу.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Или у најмању руку као да се овде ради на некој завери.

МАТКОВИЋ

Продужићу одмах! Ништа, господо, непостојаније, ништа ћудљивије од среће. Срећа је као ћудљива жена, привуче вас себи чаробним својим осмехом и, у тренутку најнежнијег загрљаја, она вас у наступу ћуди дави својим загрљајем. Срећа је као велики морски вал, завитлан безумном буром.

Изнесе са дна на површину ситну крљушт, а сручи у дубину оклопљене, циновске пловне градове.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Па то права црквена беседа!

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Мене успављује.

МАТКОВИЋ

Пробудиће вас!

СВИРАЧИ и ПЕВАЧИЦА

(Пошто су се опремили)

Лаку ноћ! (Одлазе).

МАТКОВИЋ

(Пошто су сви отишли)

Таква једна игра судбине ћуди дотакла се и наше средине. Када вам будем ствар саопштио, ви ћете се уверити, да је ова, могло би се рећи трагедија, на првом месту мене погодила, па ћете онда разумети и моје вечерашње нерасположење, а разумећете и цео овај мој опширан увод. Јер, најзад, потребно је да се небо мало намршти, пре но што пукне гром.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Но, то већ постаје занимљиво.

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

Ја сам већ нервозна.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Дакле, реците нам најзад у чему је ствар?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

И удрите једанпут с тим громом!

МАТКОВИЋ

Дакле пре четири дана добио сам, односно добио је господин Тодоровић из Њу-Фунланда писмо од опуномоћеног адвоката. Оно писмо којим је пре г. Тодоровић био обавештен о наследству, било је приватно писмо некога његовога рођака. Ово сад је званично. Адвокат саопштава господину Тодоровићу да ће му, чим тестамент његовог рођака постане извршан, пошто поднесе оверена документа о себи и по наплати такса, трошкова и посредничког провизиона — послати његово наслеђе од 100 долара.

С В И

(Устају, општа запрепашћеност, гледају се тупо и немо међу собом. Дуга вауза)

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

(Први се прибере)

Сто долара?

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

То је 5.600 динара.

МАТКОВИЋ

Толико!

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

А милиони?

МАТКОВИЋ

Милиона нема.

ЖАН

(Скочио је уплахиен)

Ама, господине Матковићу, је ли то истина?

МАТКОВИЋ

На жалост.

ЖАН

(Очајно)

Па шта ћу сад?!

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Забога, господине Матковићу, је ли то све тачно?

МАТКОВИЋ

Ја нисам хтео раније господину Тодоровићу да саопштавам док не проверим ствар; те сам и

оно прво и ово друго писмо дао службено претвести у Министарству.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА
И?

МАТКОВИЋ

И... одиста, наслеђе не износи више него пет до шест хиљада динара. — Оно је прво писмо неко погрешно превео.

С В И

(Општи поражавајући покрет, и пригушени узвици:)

„А, а а! — Ужасно! Страшно!“.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
Једном речју господин није милионар?

МАТКОВИЋ

Боже сачувај!

НИНА

(Која је досада очајна лица, стојећи, нервозно се кретала тражећи у свачијем погледу одговор, саучешће или утеху, на један мах пада онесвесана у столицу. Притрчавају јој и придржавају)

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Знам, господо, али ова цела ствар има и својих врло ружних последица.

ЖАН

(Буи се)

Та молим вас, ја...

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

Али шта ви, ви сте у целој овој ствари нај-
спореднији, али ми! Ми смо, господо, донекле и
исмејани.

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Ми имамо права да тражимо сатисфакцију.

ГОСПОЋА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Ми смо... ужасно, ужасно, не смем чисто ни
да помислим!

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Е, то је одиста гром!

ДАМА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

То значи пасти са седам хиљада метара висине.

ГОСПОДИН СА ДОБРИМ ВЕЗАМА

Верујте ми, ја просто не могу да дођем себи!

ЖАН

На послетку, знате шта. Немојте ви због мене
да се секирате. Ја, управо да вам кажем, готово
и волим што нисам богат.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Ама ко вас пита. О вама је најмање реч овде. Али, господин Матковићу, зар ви не увиђате наш положај?

МАТКОВИЋ

Увиђам, господине председниче, како да не увиђам.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

Па ви би нам требали да дате објашњења, јер најзад ви сте најближи ствари.

МАТКОВИЋ

Сва објашњења која сам могао ја сам вам дао.

ПРЕДСЕДНИК КЛУБА

И ништа више?

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Па ипак, могао би господин Матковић и што више да нам каже, јер он је први ствар објавио.

МАТКОВИЋ

Да, ја сам први који сам пао у ту заблуду и то сам скупо платио. Ја сам оштећен са близу 300.000 динара, док сте ви сви остали само непријатно изненађени.

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Непријатно изненађени! Непријатно изненађени! Ја признајем вама да сте материјално оштећени, али нас има који смо морално оштећени.

МАТКОВИЋ

За то, господине, немате ни разлога ни права да мени пребацујете. Ја јесам тај који сам, заведен једним погрешно преведеним писмом, објавио да је Жан милионар, али ја нисам тај који сам вас звао да му се клањате. Нисам вас ја нудио да му правите тајанствене посете; да приређујете у част његову чајеве; да пројектујете бракове, да се са Жаном побратимите, да га бирате за почасног члана ваших друштава; да називате улице, бродове, шешире, његовим именом; да му придржавате капут; да му држите ласкаве здравице; да му чистите прашину са ревера; да га проглашавате великим добротвором, највећим грађанином, националним радником и да му кличете живео. Нисам ја тај. Ако сам ставио комад шећера на сто, нисам ја тај који сам позвао муве да слећу на њега.

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Увређено)

После овога и оваквога објашњења ја, господо, могу само да вам кажем лаку ноћ.

ГОСПОДИН ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

Дозволите, господине председниче, да вас пратим. Лаку ноћ, господо!

ПРЕТСЕДНИК КЛУБА

(Полазећи)

Лаку ноћ!

С В И

Лаку ноћ!

ПРЕТСЕДНИК и Г. ИЗ УГЛЕДНЕ ПОРОДИЦЕ

(Оду).

НИНА

(Пошто се повратила)

Мени је врло рђаво! — (Ћи Модел Пату) Хоћете ли ме пратити до куће?

ГОСПОЋА МОДЕЛ ПАТУ

Како да не! (Прилази јој).

ГОСПОДИН КОЈИ ОЧЕКУЈЕ НАСЛЕДСТВО

Дозвољавате ли и мени да вас пратим?

НИНА

(Већ се дигла)

Молим! Лаку ноћ! — (Она то лаку ноћ каже уопште, не погледава Ђана).

ГОСПОЂА МОДЕЛ ПАТУ

Лаку ноћ! — (Одлази са Нином).

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
(Матковићу)

Па и поред свега што сте нам читали, ја лично имам разлога...

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

(Саветнику)

Молим те, никаква више објашњења. Господин нам је рекао све што је могао рећи. И ја те молим, ако ме волиш, никад више ни речи, ни помена о свему овоме што је било? А сад, дај и мени мантил, тек нећемо ми ваљда остати овде?

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ

Ах, разуме се, не!

ГОСПОЂА КОЈА ЈЕ ЛЕТЕЛА 3.200 М. ВИСИНЕ

А бићете тако добри да и мене поведете?

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА
РЕПУТАЦИЈОМ

Да, да, пођите са нама!

ГОСПОДИН САВЕТНИК БЕЗ РЕПУТАЦИЈЕ
(Полазећи)

Боже мој, Боже мој како, случај може да игра ружну улогу у животу човечијем.

ГОСПОЂА САВЕТНИКОВИЦА СА РЕПУТАЦИЈОМ

Рекла сам ти, ни речи више о томе! Лаку ноћ, господо! (Одлази и не погледав Жапа За њом Саветник и г-ђа која је летела)

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

(После дужег ћутања послератном господину)

А зар ћемо ми остати? Кад лађа тоне пратило је да се сви пацови разбегну.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Право кажете. Почекајте, заједно ћемо. — (Прилази Жану) — Е, мој побратиме, судбина ти зло стаде на реп! Сад тек можеш да арлукнеш оно: ау, ау, ау, ау!

ЖАН

Право да ти кажем, побратиме....

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Пст! Ја што сам теби казао, побратиме, то је онако, а ти, избриши то побратимство. Ја сам се побратимио са господином Јованом Тодоровићем, а не са Жаном. Шта ћеш, преварили смо се и ја и ти!

ЖАН

Бога ми вам кажем, ја не жалим.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Па нема шта да жалиш, ниси имао паре у рукама па да си их изгубио. Овако, проживео си месец дана као милионар, видео си како је то — па и то је доста за тебе. Ниси изгубио паре, али, виде ли ти, како за час изгуби и част и почасти? Виде ли ти како ти нико не рече ни лаку ноћ, а мало пре ти викали живео. Такав је живот, видиш, од како је света и века; кад имаш паре живео, кад немаш паре нема ни лаку ноћ. Тако је то теби а тако ће, видиш, да буде сутра и мени. Зато ја видиш чувам своју част и почасти. — (Вади из џепа кључеве од касе) — Видиш ли ти ово, то су видиш кључеви од моје части и почасти; умет ја то да чувам, да и мени који пут не стане судбина на реп. Е, па' ајд у здравље Жан! — (Рукује се с њим) — Лаку ноћ г-н Матковићу! (Г-ну без скрупула) — Хајдмо!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

А ви ћете остати господине Матковићу?

МАТКОВИЋ

Ја ћу остати.

ПОСЛЕРАТНИ ГОСПОДИН

Па јест, ви друго... лаку ноћ!

ГОСПОДИН БЕЗ СКРУПУЛА

Лаку ноћ! — (Одлазе)

3.

МАТКОВИЋ, ЖАН

МАТКОВИЋ

(Дуга пауза. Матковић седи на столицу ван оног стола за којим је друштво седело и дубоко размишља).

ЖАН

(Седи и даље на своме месту као прикован и узневерено погледа час у кафанска врата кроз која је Маринка отишла, час у Матковића, а час у сијалице које су над њим. Најзад се ослободи).

Господине Матковићу!

МАТКОВИЋ

(Благо)

Шта је Жан?

ЖАН

Ја, бога ми, не жалим.

МАТКОВИЋ

А шта би и имали да жалите, ваљда ове што су отишли?

ЖАН

(Опет пауза, опет Жан диже главу)

Господине Матковићу.

МАТКОВИЋ

Шта је Жан?

ЖАН

Је л' сад смем да разговарам са Маришком?

МАТКОВИЋ

(Скочи)

Ох, па ми смо на њу и заборавили. — (Оде ка-
фанским вратима) — Маришка, одите овамо!

МАРИШКА

(Долази и изненади се када види да су већ сви гости отишли)

Како, зар су сви отишли?

МАТКОВИЋ

Да, остали смо сами. Потребно је било да о-
станемо сами. Ми имамо овако у породици један
важан разговор, Жане!

ЖАН

(Који је већ устао кад је Маришка наишла)

Молим лепо!

МАТКОВИЋ

Скините ту ленту и ту звезду. Све је то лаж,
за новце купљено. Није то за вас и не треба вам!

ЖАН

(Кида ленту и звезду)

Па дабоме да ми не треба!

МАТКОВИЋ

(Вади из џепа свога горњег капута, који је био пребачен преко једне столице, увијену у новине ону келнерску сервијету коју му је узео још у клубу)

Ево ваше декорације. Узмите ову келнерску сервијету, то је она иста коју сам вам узео у клубу и сачувао за овај дан.

ЖАН

(Примајући. Бојажљиво)

А, овај... молим лепо... смем ли да проговорим са Маришком?

МАТКОВИЋ

Та како проговорити, приђите и загрлите је!

ЖАН

Молим лепо! (Прискочи и загрли срдачно Маришку)
Маришка, ја нисам више богат!

МАРИШКА

(Узневерено)

Је ли то истина, господине Матковићу?

МАТКОВИЋ

Зар вам нисам казао да ће тако бити?

ЖАН

(Грлећи је)

Ето, видиш да те нисам оставио?

МАРИШКА

И нећеш се више враћати њима?

МАТКОВИЋ

Не, Маришка, он отсад остаје овде код вас, да заједнички водите ову прекрасну радњу. Он је наследио само толико колико му је потребно било да купи ову кућицу и радњу.

МАРИШКА

И ништа више?

МАТКОВИЋ

И не треба му више.

МАРИШКА

(Још не верује)

И ми сад остајемо овде заједно?

ЖАН

Да, у нашој кафаници.

МАРИШКА

У твојој кафаници, јер ја сам је на твоје име купила.

ЖАН

(Усхићен)

Маришка!

МАРИШКА

(Срећна)

Боже, Боже мој, како то наједанпут!

ЖАН

(Прилази Матковићу)

А новац што сте ви за мене потрошили, ми ћемо вам одужити господине Матковићу, само, да-боме, не можемо одмах.

МАТКОВИЋ

Нисте ви мени ништа дужни. Све што сам за вас учинио сматрајте као мој свадбени дар.

ЖАН

(Задивљен)

Толике паре!

МАТКОВИЋ

А сад, Жан, сматрајте све оно што је било као један леп сан који је прошао. Протрљајте очи па 'ајд' у име бога на посао!

ЖАН и МАРИШКА

(Прилазе и вредно, срдечно приступају послу. Они распремају столове, односе судове, скидају и савијају чаршаве, уређују столице и т. д.)

4.

РЕДАКТОР, ПРЕЂАШЊИ.

РЕДАКТОР

(Поврнуте јака на горњем капуту)

Ја задоцнио нешто са листом.

ЖАН

Добар дан, желим! Молим лепо?

РЕДАКТОР

Хвала, нећу ништа! (Матковићу) Значи, комедија је свршена?

МАТКОВИЋ

Да драги мој, комедија је свршена. Мистер Долар завршио је своју владавину и сручило се све што је на њему заснивало своје битисање. И пријатељство и љубав и части и почести... све, све, све се сручило под развалама ебрејског храма коме је стварност заљуљала стубове. Као што видите, разбегли су се сви да оставе ово двоје, срећних баш зато што нису били робови мистер Долара.

РЕДАКТОР

Тако жалим што нисам могао да видим тај крах!

МАТКОВИЋ

Боље за вас, згадили би се!

РЕДАКТОР

Па сад?

МАТКОВИЋ

Сад... видите... рад и труд. — (Показује на оно двоје који су се предано одали послу) — Срећа је гола лаж,

а рад је истина. Само се на раду заснива трајна срећа! — (Чује се далеко сирена неке фабрике)
Чујете ли?

РЕДАКТОР

Да, зора је већ, фабрика је објављује.

МАТКОВИЋ

То су, видите ли, јутарња звона, која позивају вернике на молитву не златноме мамону већ племенитоме господару света поштеноем раду и труду. — (Прилази филаретама) — Ено, видите ли кроз таман вео разређене ноћи како промичу силуете људи, жена, деце — кренули су на глас звона која малочас чусте. То су верници и поклоници рада; њихов су религиозни знак жуљеви на рукама, а украс им је знај на челу. Само кроз ту нову веру, кроз рад, доспеће се до снаге која ће разорити незнабожачко божанство мистер Долара.

РЕДАКТОР

(Наслони се на ограду и помно се задуби у размишљање).

МАТКОВИЋ

(Седа на столицу окренут гледаоцима, вади цигарету)

Жан!

ЖАН

(Дотрчи)

Молим лепо!

МАТКОВИЋ

Припалите ми цигарету!

ЖАН

Молим лепо! (Пали и одлази опет послу).

МАТКОВИЋ

(Пуши пратећи дим који га одводи у дубоко размишљање)

ЗАВЕСА

ЖЕНА БЕЗ СРЦА

Л И Ц А:

Др. Јакшић, професор университета и шеф хируршке клинике

Др. Стефановић,

Др. Перишић,

Др. Новак,

Дежурни лекар

Први } асистент

Други }

Један студент,

Једна жена

Једна мајка

Полицијски писар,

Полицијски агент

Жена без срца

Онај младић.

Тома, послужитељ у кабинету Др. Јакшића

Сва три чина дешавају се на клиници, у кабинету Др. Јакшића који се налази крај саме операционе сале.

ПРВИ ЧИН

Кабинет шефа хирушког одељења на клиници, који се налази одмах по операционе сале. Сто за писање, библиотека и орман са инструментама. На орману и на библиотеци разни препарати или конзервирани човечји органи у стакленим судовима. На столу за писање, на једној гомили тврдо повезаних књига, један стаклени суд са шпиритусом и у њему једно срце човечје. У зиду порцулански лавабо, над њим убруси а мало даље вешалица о којој виси докторов капут и шешир као и више белих, болничких мантила.

1.

ДР. ЈАКШИЋ И ОСТАЛИ.

ДР. ЈАКШИЋ

(У белој, клиничној мантили. Тек је завршио операцију те пере руке на лавабоу. Остали, колеге, асистенти и студенти од којих су асистенти такође у белим мантилима, сабрани у две три групе живо разговарају међу собом)

ДР. НОВАК

(Седа палећи цигарету)

Извините, али ја не могу дуже да издржим. Нисам пушио већ... Колико је трајала операција?

ПРВИ АСИСТЕНТ

Равно четрдесет и два минута.

ДР. ЈАКШИЋ

Не више?... Мени се чинило...

ДР. ПЕРИШИЋ

За такву операцију то није много.

ДР. НОВАК

За такву операцију могло би се рећи да није успех само колеге доктора Јакшића; то је успех много ширега значаја!

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Одваја се од групе студената са којима је досад разговарао и седа и сам. Др. Јакшићу)

Мислим, колега, нећете пропустити да нам ствар прикажете на првој седници лекарског друштва?

ДР. ЈАКШИЋ

(Завршио је прање, те сад бришући руке)

Објавите, господо, колегама, студентима, да ћу на сутрашњем предавању говорити о данашњем случају операције.

ЈЕДАН СТУДЕНТ

Благодаримо, господине професоре.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Студентима)

Господо студенти. Ако ко од вас буде у прилици да о овој операцији говори са новинарима, настојте да ствар буде забележена под насловом: „Једна хируршка дрскост“. Да, господо, то је право име данашњег успеха доктора Јакшића.

ДР. ЈАКШИЋ

(Скидајући мантил и облачећи капут)

Назовите је и тако; јер има ту одиста и нешто дрскости или бар одважности. Али, без те одважности хирург не треба ни да узима нож у руке; онако исто као што војник не треба да узима пушку без одважности да пуца. (Седајући) Случај није био тако обичан. Несрећник, који је мало пре лежао на операционом столу, био је већ намењен смрти. Он је ноћас у некаквој тучњави задобио врло тешку рану, озлеђен му је био ножем срчани мишић. Наступило је унутарње крволиптање и, уверили сте се и сами, пулс је готово потпуно ишчезао. Поступио сам по Ротеровој методи, отварајући грудни кош. И наишао сам на све оне тешкоће које се јављају у таквим случајевима: озлеђена срчана марамица, унутарње крварење и убрзана радња срца.

ДР. НОВАК

Мене је највише занимао сам шав срца који сте извели.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Хоћете ли ми објаснити, колега, зашто сте извршили и подрскавичаву ресекцију ребара?

ДР. ЈАКШИЋ

Да отклоним могућност запаљења срчане кесице. Ресекцијом ребара срце бива покривено неким деловима грудног коша, што врло много олакшава рад ослабљеног срца.

2.

ДРУГИ АСИСТЕНТ, ПРЕЂАШЊИ.

ДРУГИ АСИСТЕНТ

(Долази из операционе сале)

Господине професоре, болесник је пренесен.

ДР. ЈАКШИЋ

Још је под наркозом?

ДРУГИ АСИСТЕНТ

Чини извесне кретње.

ДР. ЈАКШИЋ

Пулс?

ДРУГИ АСИСТЕНТ

Убрзан.

ДР. ЈАКШИЋ

Будите крај њега, не удаљавајте се од постеље. Операција се не може сматрати успелом ако се пацијент... Сваку промену ми јављајте! (Асистентима и студентима) Господо, ви сте слободни.

АСИСТЕНТИ и СТУДЕНТИ

(Клањају се и одлазе у операциону салу).

3.

ДР. ЈАКШИЋ са КОЛЕГАМА

ДР. ЈАКШИЋ

(Др. Перишићу и Стефановићу)

Господо колеге, изволите сести! Могли би уз цигарету и по један коњак. Зар не? Заслужили смо! (Зазвони, Томи који улази споља) Донесите, Томо, по један коњак, а мени уз то и један чај. Осећам потребу за нечим топлим. Ако још ко од госпoде жели? (Сви одбијају) Дакле, чај само за мене. (Тома одлази) Ипак је то, господо, једна врста победе, оваква операција. Доносе вам на сто несрећника који је већ осуђен на смрт или, као што се то у поезији вели — кога смрт већ држи у наручју. Ви приступате с ножем у руци и погледате се са смрћу очи у очи, као два противника који ће се мало затим ухватити у коштац; забадате нож у тело, проливате крв; закрвавите руке и — стављајући нож, крвав нож, у службу животу а не смрти

којој је намењен — ви отимате смрти плен и натерате један природни закон, изражен у смрти, да капитулира пред једним законом човечјега ума, израженим у медицинској науци. У томе лежи, видите, драж оваквога једнога посла који би, иначе, у основи, могао бити и одвратан.

ДР. ПЕРИШИЋ

Да тако говоре све војсковође по добијеној битци!

ДР. ЈАКШИЋ

У позитивној науци, као што је хирургија, нема изгубљених битака.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Зар ни смрт пацијента под ножем?

ДР. ЈАКШИЋ

Смрт пацијента не значи увек губитак битке, бар не ако је болест тачно утврђена, ако је нож у операторовој руци правилно функционисао и ако су све друге околности, које су у вези са операцијом, довољно процењене.

ДР. ПЕРИШИЋ

А ако све то није учињено?

ДР. ЈАКШИЋ

Онда то није наука која је изгубила битку. То је несавесност или незналаштво појединца недостојног да буде свештеник науке.

ТОМА, ПРЕБАШЊИ.

ТОМА

(Доноси коњак, чај, а на истоме служавнику и пошту)

ДР. ЈАКШИЋ

То је јутрошња пошта?

ТОМА

Да, господине! (Пошто и Јакшића послужи и преда му пошту, удаљава се)

ДР. ЈАКШИЋ

(Разгледајући писма и новине)

Навикао сам мога послужитеаљ да ми никад не предаје пошту пре но што свршим операцију.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Врло умесно!

ДР. ЈАКШИЋ

Да. Ја то чак препоручујем и својим слушаоцима. Оператер мора бити потпуно миран, спокојан и прибран. Пошта може гдекад донети какав рђав глас, непријатну вест или ма што друго што би га могло узбудити, узнемирити и поколебати му потребан мир у моменту кад је у његовој руци живот човека.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Одиста, одиста! Ја знам, на пример, случај са доктором Најхајмером, код којег сам био асистент. Пред саму операцију јавили су му од куће да му је син, гимназиста, пао на неком испиту. Ствар не би морала бити ни мало трагична, али је оца толико узнемирила да је код самог операционг стола одустао од посла и предао мени оператски нож. То је била моја прва операција.

ДР. ЈАКШИЋ

(Извињавајући се)

Дозволите! (Разгледа пошту) Позивница. Ректорат. Ово је од колеге Љубичића а озо... (Разгледа писмо) ...женски рукопис.

ДР. НОВАК

То оставите последње да читате. Ја се увек држим тога реда, женска писма читам после свих осталих.

ДР. ПЕРИШИЋ

Увек?

ДР. НОВАК

Да... или, ако баш хоћете, и ја сам преживео доба када сам женска писма читао пре свих осталих. Али, то је давно било.

ПРВИ АСИСТЕНТ, ПРЕЂАШЊИ.

ПРВИ АСИСТЕНТ

Господине професоре, пацијент се пробудио из наркозе!

ДР. ЈАКШИЋ

Је ли немиран?

ПРВИ АСИСТЕНТ

Не, само нас посматра.

ДР. ЈАКШИЋ

Никаких других реакција?

ПРВИ АСИСТЕНТ

Не!

ДР. ЈАКШИЋ

Температура?

ПРВИ АСИСТЕНТ

Нисмо још мерили.

ДР. ЈАКШИЋ

Како забога можете бити тако небрижљиви. Обратите највећу пажњу на температуру и на пулс.

ПРВИ АСИСТЕНТ

(Оде).

6.

ПРЕЂАШЊИ.

ДР. ЈАКШИЋ

(Прелетео је погледом преко писма)

Колега Љубичић пише да би рад био јесенас да саопшти у Лекарском друштву своја искуства у лечењу рака серумом.

ДР. ПЕРИШИЋ

Додуше интересантна, али већ довољно исцрпена тема.

ДР. НОВАК

Право да вам кажем ја сам код те болести изгубио свако поверење према серум-терапији.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Ја сам од увек само у нож веровао.

ДР. ПЕРИШИЋ

У нож верујемо сви па ипак не сме се ни нож узети као једно сретство.

ДР. ЈАКШИЋ

(Пошто је прочитао и оно писмо женском руком писано, диже се нагло и врло узбуђен)

Ово је... ја ово не разумем... ово је тако чудна ствар!

ДР. НОВАК

То вас је писмо нешто узнемирило, колега?

ДР. ЈАКШИЋ

(Приметно узбуђен)

Више него узнемирило... ја не умет да се приберем, не умет да савладам узбуђење.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Но, ето вам оправдања за онај заш принцип да оператор не треба да чита пошту пре но сврши операцију. Да вам је то писмо дошло пре операције?

ДР. ЈАКШИЋ

Ја се одиста не би смео да прихватим ножа. Јер ово, господо.... верујте... није обична ствар... ја нисам довољно паметан!... Не знам да ко не збива шалу са мном, али то би била тако груба шала!

ДР. ПЕРИШИЋ

Реците нам бар шта је у том писму, ако то није каква тајна?

ДР. ЈАКШИЋ

Ви би ми се насмејали или бар не би веровали... као што и ја не знам: заслужује ли ствар ово узбуђење које је изазвало код мене или и ја треба да се насмејем?

ДР. ПЕРИШИЋ

Дакле, реците нам у чему је, па да се заједно насмејемо.

ДР. ЈАКШИЋ

Ово писмо, господо, за које вам малочас рекох да је женском руком писано пише ми једна покојница Да, господо, пише ми особа која је пре три месеца умрла.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Слатко се смеје)

То је одиста интересантна кореспонденција.

ДР. ПЕРИШИЋ

Још ако је то и пацијент.... Но, хвала лепо, ако би почели да ми пишу сви моји покојни пацијенти.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

То не може ништа друго бити до једна врло неукусна шала.

ДР. ПЕРИШИЋ

Шаље ли вам покојница и адресу за одговор?

ДР. НОВАК

Ја мислим да је адреса свих покојница пост ресторанте.

ДР. ЈАКШИЋ

Ја бих врло радо пристао уз вас, господо,

да ствари дам неозбиљан значај али... видите, има ту извесних околности... на пример... ово је исти онај рукопис којим су била писана прва љубавна писма која сам некада, у младости добивао.

ДР. ПЕРИШИЋ

Е, сад већ прелазимо на други терен. Чим је у ствар умешана љубав тим самим је ту и лукавство, мислим женско лукавство и, тада се многе ствари, које би иначе могле бити нејасне, саме собом објашњавају...

ДР. ЈАКШИЋ

По среди не може бити лукавство. Жена која ми ово пише и која ми је некада, у младости, истим рукописом писала љубавна писма, лежала је пре три месеца мртва на моме операционом столу.

7.

ПРВИ АСИСТЕНТ, ПРЕЂАШЊИ.

ПРВИ АСИСТЕНТ

(Носећи собом и термометар)

Господине професоре. Температура тридесет седам са шест.

ДР. ЈАКШИЋ

То је повољно, сасвим обична температура после операције. Пулс?

ПРВИ АСИСТЕНТ

Убрзан.

ДР. ЈАКШИЋ

Свакојако убрзан, али хоћу тачно да знам колико.

ПРВИ АСИСТЕНТ

Молим! (Оде)

8.

ПРЕЂАШЊИ.

ДР. ЈАКШИЋ

(Настављајући ранију мисао)

Рекох вам, лежала је пре три месеца мртва на моме операционом столу.

ДР. НОВАК

Не могу да разумем. Када би нас ближе упознали са свим околностима, можда би још били у могућности да донесемо свој суд о тој чудној појави, овако...

ДР. ЈАКШИЋ

(Прошета два три пут прибирајући мисли)

Упознаћу вас... да, упознаћу вас... Било је то пре три месеца... тако, пре три месеца... мислим

да имам и забележен датум. Једне вечери, задржао сам се овде у кабинету дуже но обично... сређивао сам неке белешке. Одједном чух да се зауставише кола пред клиником а мало затим уђе послужитељ и рече ми да је донесен један леш. Мислио сам да упутим дежурног лекара да види у чему је ствар, али у то упаде у собу један младић, блед, уплашен, очајан. Он ми одмах отворено рече да је то леш жене коју воли, безумно воли и додаде још да је умрла од срчаног удара који је наступио у једном тренутку гнева, а затим ме узе преклињати да јој спасем живот: „Докторе, тако вам Бога — цвилио је младић — спасите је, вратите јој живот!“

ДР. НОВАК

Одиста, цела ствар постаје занимљива!

ДР. ЈАКШИЋ

Ма да се код срчаног удара обично не претпоставља обамирање, ипак сам са дежурним похитао у операциону салу да учиним бар најобичније покушаје, ако би били од помоћи. Младић је сам на рукама донео леш и положио га на операциони сто, преклињући ме увек још да је спасем. Дозволио сам му да присуствује покушају и одмах приступио операционом столу. На столу је лежала бескрвна и бледа, млада жена необичне лепоте. И, кад сам је мало боље загледао, познао

сам у њој створење које сам први пут у животу заволео — истински заволео, а која се љубав угасила, мојим одласком у иностранство. Застао сам преживљујући све успомене, сва сећања, сву младост. Младић је стајао крај мене, и горко је плакао изјављујући да он смрт љубљене жене не може преживети.

ДР. ПЕРИШИЋ

Па то је читав роман!

ДР. СТЕФАНОВИЋ

То није први роман који се на секционом столу свршава.

ДР. ЈАКШИЋ

Најзад, тргао сам се из тренутног заноса и приступио сам послу. Прегледао сам леш. Никаквог, никаквог знака живота и никакве наде да би се животу могла вратити. Потресен и сам сентименталним успоменама, саопштио сам младићу да напусти сваку наду. Али је он и даље преклињао да јој вратим живот, јер је веровао да у лепоме телу, које је лежало пред нама, мора бити живота. Он није веровао у смрт.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Да, да, у тим се годинама не верује у смрт!

ДР. ЈАКШИЋ

Најзад, и ако без наде, предузео сам операцију. Покушао сам најпре са ритмичним дизањем руку, а после неуспеха убризгао сам у лешину кофеин и камфор. Разуме се да ни то није имало дејства те сам прибегао и последњем сретству, забо сам иглу у срце мртве жене и убризгао адреналин. Али, ни после тога никаквог знака живота, никаквог покрета крвнога тока. Леш је и даље задржао мртвачку укоченост. — Тад се и сам младић морао измирити са тешком истином и тражио је да му предам леш. Како се већ раније декларирао као љубавник сматрао сам да му не могу предати леш јер нема права на њега. И младић, сломљен и скрхан болом и очајањем, отишао је а ја, када сам остао сам — учинићу вам једно признање — када сам остао сам, ја сам са једним дубоким болом дуго и дуго посматрао божански лепо тело које је лежало на операционом столу. Ја нисам кадар да вам моја осећања тога тренутка искажем; тешко би их и схватили ако их нисте преживели. Пао сам у неки младићски занос, Вратио сам се у доба идеала, у доба младих, бујних маштања и ево вам се, господо, искрено исповедам — ја сам се у мртву жену понова заљубио! (Покрет међу присутнима и извесно изненађење)

ДР. ПЕРИШИЋ

Но, сад већ цела ствар добија сасвим други вид.

ДР. НОВАК

(Др. Перишићу)

Колега, ви сте имали право, роман.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Мало старински сентименталан али — роман.

ДР. ЈАКШИЋ

Желите ли да га чујете до краја?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Како да не!

ДР. НОВАК

Сад смо већ толико заинтересовани.

ДР. ЈАКШИЋ

Кад сам хтео да се одвојим од тела и да наредим да се носи у мртвачницу, ја дођох на чудну мисао. Покушао сам да је се опростим, али ме је ова све више освајала и утиснула ми силом нож у руке. Распорио сам младе груди мртве жене и извадио јој срце... Ја сам тај чин пред својом савешћу правдао научничком радозналошћу, да испитам дејство адреналина. Вероватно то ме је и руководило када сам то чинио. И то срце, што сам га извадио из груди мртве жене (показујући на стакло у коме је срце) ..ето га ту... сачувано... на моме столу.

ДР. ПЕРИШИЋ

(Диге се и загледа)

Срце које је некада куцало за вас.

ДР. ЈАКШИЋ

Затим, пошто сам још једном поглед бацио на бледо и воштано лице лепе жене, наредио сам да се тело снесе у мртвачницу.

ДР. ПЕРИШИЋ

И ту је крај роману?

ДР. ЈАКШИЋ

Не, није!

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Зар после мртвачнице може још бити наставка?

ДР. ЈАКШИЋ

Да. Било га је — сутрадан, када сам дошао овамо, саопштила ми је послуга да је те ноћи неко разбио прозор на мртвачници и украо тело оне жене.

ДР. НОВАК

Охо!

ДР. ПЕРИШИЋ

Извесно онај очајни младић?

ДР. ЈАКШИЋ

Свакојако он. Пријавио сам ствар властима и, вођена је некаква истрага и, најзад, отишло је све у заборав. Још мало па бих и ја целу ствар забравио...

9.

ДРУГИ АСИСТЕНТ, ПРЕБАШЊИ.

ДРУГИ АСИСТЕНТ

Господине професоре. Пулс и температура се код оперисаног нагло пењу.

ДР. ЈАКШИЋ

Е?... Колико?

ДРУГИ АСИСТЕНТ

Пулс 115, температура тридесет осам.

ДР. ЈАКШИЋ

(Колегама)

Дозволите! Морам лично обићи болесника.
(Оде са асистентом)

10.

ПРЕБАШЊИ без ДР. ЈАКШИЋА

ДР. ПЕРИШИЋ

Но, како вам се цела ова ствар допада?

ДР. НОВАК

Господо, незгодно ми је рећи, али би ово могла бити појава из Крафт-Ебингове области.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Ви ствари придајете већи значај но што га има. У целој тој ствари нема ничег необичног — само оно мало сањалачке љубави колеге Јакшића.

ДР. ПЕРИШИЋ

То је баш оно што ме изненађује.

ДР. НОВАК

Не знам јесте ли га посматрали кад је говорио о мртој жени, како је његов поглед сањалачки лутао, како му је чело сјало неком младошћу и заносом. Интересантно, врло интересно! Ја га с те стране нисам познавао.

ДР. ПЕРИШИЋ

Ја сам га, право да вам кажем, сматрао као строго озбиљног научника.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Ви, колега, заборављате, да је то још млад човек! И, зар најзад научник не сме волети?

ДР. ПЕРИШИЋ

Не, колега.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Познавајући вашу госпођу ја сам уверен да сте се ви оженили из љубави, а имате извесно о себи мишљење да сте озбиљан човек који се бави науком.

ДР. ПЕРИШИЋ

Та да...

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Па видите, код себе сте пристали да изми-рите ту своју озбиљност а...

ДР. НОВАК

(Који је пришао столу за писање и посматрао срце)

Не разумем само, зашто је колеги Јакшићу требало да конзервира ово срце у шпиритусу?

ДР. ПЕРИШИЋ

Видите, видите; има ту неке сентименталности и поезије. Хтео је да сачува срце које је први пут за њим закуцало.

ДР. НОВАК

И држи га овде, на свом столу за писање како би му увек било пред очима.

ДР. ПЕРИШИЋ

Поезија, кажем вам, поезија.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Слушајте! Колико се ја сећам Јакшић је оди-
ста као матурант писао стихове... јест, јест, сећам
се добро... писао је стихове.

11.

ДР. ЈАКШИЋ, ПРЕЂАШЊИ.

ДР. ЈАКШИЋ

(Враћа се)

Пулс је до душе нешто убрзанији, а тем-
пература није ни мало необична после операције.

ДР. НОВАК

Реците још, после једне тако тешке операције.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Јакшићу)

Колега, за време вашег одсуства говорили
смо само о вама... о томе вашем необичном случају.

ДР. ПЕРИШИЋ

Али, ви сте нам остали дужни; нисте нам још
све рекли што се односи на лепу покојницу?

ДР. НОВАК

Но па... разбијена мртвачница, украдена ле-
шина, полиција водила истрагу и заборавило се!
Ето, то је све; шта хоћете више?

ДР. ПЕРИШИЋ

Али цео разговор се повео поводом онога писма.

ДР. ЈАКШИЋ

(Тргне се при помену писма)

Ах, да!... Имате право... све сам вам ово казао поводом писма које сам јутрос добио.

ДР. ПЕРИШИЋ

А то писмо велите....?

ДР. ЈАКШИЋ

Пише ми она!

ДР. ПЕРИШИЋ

Пре смрти?

ДР. ЈАКШИЋ

(Загледа у писмо и у коверат)

Писмо је писано јуче и јуче је предато на пошти.

ДР. ПЕРИШИЋ

Јуче?

ДР. ЈАКШИЋ

Да!

ДР. ПЕРИШИЋ

Но, то већ прелази у област бајака...

ДР. НОВАК

И шта вам пише?

ДР. ЈАКШИЋ

Само неколико речи. Прочитаћу вам их (Чита)
„Господине докторе. Сутра пред вече, у исти сат
када сам лежала на вашем операционом столу,
доћи ћу к вама да ми вратите срце!”

ДР. НОВАК

То је све?

ДР. ЈАКШИЋ

То је све!

ДР. СТЕФАНОВИЋ

То би значило да ће данас доћи?

ДР. ЈАКШИЋ

Да, данас!

ДР. ПЕРИШИЋ

У колико је сати била операција?

ДР. ЈАКШИЋ

У шест увече, само је била дубља ноћ, јер
је још била зима.

ДР. ПЕРИШИЋ

У шест увече.. (Погледа у сат) Сад је већ шест.

ДР. НОВАК

И значи да би покојница сад имала доћи?

ДР. ЈАКШИЋ

Ако је све ово истина?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Дигући се)

Ја остајем при томе да је то само једна
груба и неукусна шала.

ДР. ЈАКШИЋ

Али ово је њен рукопис!...

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Тек ваљда не верујете...?

ДР. ЈАКШИЋ

Није реч о томе: верујем ли ја или не верујем.
Ми стојимо пред једном необјашњивом појавом...

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Која ће се, уосталом, кроз мало времена
објаснити. Желите ли, колега, да се удаљимо?

ДР. ПЕРИШИЋ

Ах, свакојако, свакојако. Било би врло нез-
годно.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Рећи ћете нам већ доцније шта је по среди, јер, ствар је ипак врло интересантна.

ДР. НОВАК

(Јакшићу)

Ми би могли, ако дозволите, колега, да обидемо оперисаног, интересује нас његово стање.

ДР. ЈАКШИЋ

О, ја бих вас чак и молио. Изволите овуда, кроз операциону салу, ближе је. Соба бр. 26.

ДР. НОВАК

До виђења! (Одлазе сви у операциону салу).

12.

ДР. ЈАКШИЋ, ТОМА.

ДР. ЈАКШИЋ

(Усамљен осети извесну узнемиреност и немир. Пали најпре цигарету коју нервозно пуши и педоушену гаси. Седа и чита поново писмо, гледа у сат и ставља га у џеп, а мало затим понова га вади и гледа. Звони)

ТОМА

(Улази)

Изволите!

ДР. ЈАКШИЋ

Колико је сати на великоме сату?

ТОМА

Велики сат не ради већ два дана, ја сам то јавио господину економу.

ДР. ЈАКШИЋ

А код вас?

ТОМА

(Гледа у свој сат)

Још три минута до шест.

ДР. ЈАКШИЋ

Дакле нема још шест.

ТОМА

Још три минута.

ДР. ЈАКШИЋ

Упалите светлост!

ТОМА

Још је видно.

ДР. ЈАКШИЋ

Није довољно! Зар не видите да није довољно видно!

ТОМА

Молим! (Пали дустер)

ДР. ЈАКШИЋ

Па ипак... угасите! Сувише је светлости!

ТОМА

(Гаси).

ДР. ЈАКШИЋ

Тсмо, будите ту код врата. Доћи ће једна госпођа, ја бар мислим да ће доћи једна госпођа... будите ту и одмах ми јавите!

ТОМА

Разумем, господине! (Изази и одмах се враћа)
Госпођа је већ ту!

ДР. ЈАКШИЋ

(Скочи узбуђен и наслања се на сто осећајући се непоуздан.
Он скоро шапће)

Нека уђе!

ТОМА

(Изази и пропушта њу)

13.

ДР. ЈАКШИЋ, ОНА

ОНА

(Улази, застаје код врата и дуго га гледа)

Добар дан, докторе!

ДР. ЈАКШИЋ

(Запрепашћен и немоћан да савлада узбуђење, гледа је са страхом).

ОНА

(Пође један корак)

Два пут смо се срели у животу.

ДР. ЈАКШИЋ

Да!

ОНА

Једном кад смо били врло блиски једно другом а други пут... сећате се када?

ДР. ЈАКШИЋ

Када сте били на моме операционом столу!

ОНА

Да! И оба пута ви сте ми дубоко зарили нож у груди.

ДР. ЈАКШИЋ

(Ћути гледајући шпеда се).

ОНА

(Приђе још један корак)

И оба пута опљачкали сте ми срце.

ДР. ЈАКШИЋ

(Ћути).

ОНА

Први пут љубављу да га једнога дана затим баците у заборав, а други пут ножем да га ставите у шпиритус.

ДР. ЈАКШИЋ

(Прибирајући се)

Па... нека је тако... нека је и тако, али... објасните ми, реците ми, тако вам Бога... откуд ви?... Ваш долазак... ваше постојање... ваш... ви сте мртви... ви сте мртви...!

ОНА

Видите ли ме; јесам ли ту?... постојим ли? Шта тражите другог објашњење?

ДР. ЈАКШИЋ

Јер не могу, јер нећу да верујем у немогућности.

ОНА

Тад верујте у факта. Ја сам ту!

ДР. ЈАКШИЋ

(Бунећи се)

Не, то није могуће, ја се не дам завести! То је немогуће! Ви сте били на моме секционом столу, без даха, без душе, без икаквог знака жи-

вота — ја сам вам ножем распорио груди, ја сам вам ишчупао срце и... ја сам вас опремио.
(Застапе плашећи се да некаже последњу реч).

ОНА

И ви сте ме опремили у мртвачницу. Завршите, завршите: и ви сте ме опремили у мртвачницу!

ДР. ЈАКШИЋ

Да... и ја сам вас опремио у мртвачницу, а отуда се нико не враћа у живот.

ОНА

Значи: мртвачница је најдаља граница до које медицинска наука досеже?

ДР. ЈАКШИЋ

Ја мислам бар...

ОНА

Јер не знате да има и веће силе и веће моћи од науке.

ДР. ЈАКШИЋ

А то је?

ОНА

А то је љубав! Оно што наука није била кадра љубав је могла. Нису то ваше инјекције

које буде замрлу душу; нису то више инјекције које крепу заустављени крвоток — љубав је то, која из мртвих диже.

ДР. ЈАКШИЋ

(Сумњајући)

Можда....

ОНА

Када сте ме ви већ отпремили у мртвачницу и када је наука немоћно склопила руке на мојим лешом... љубав ме је васкрсла. Ви сте ми убризгали инјекције у тело, а он ми је убризгао душу своју, љубав своју... а љубав је кадра и мртве оживети.

ДР. ЈАКШИЋ

Онај младић?

ОНА

Да, онај младић чија је љубав била снажнија од свих ваших научних теорија.

ДР. ЈАКШИЋ

(Увек сумњајући)

Можда...

ОНА

Зашто можда, зашто сумња кад сам ја ту, ту пред вама?

ДР. ЈАКШИЋ

То је све истина... па ипак... ипак се ја не могу да измирим; не могу да појмим; нисам кадар да разумем... ваше писмо, ваша појава... ваш захтев да вам вратим срце...?

ОНА

А јесте ли кадри вратити ми га?

ДР. ЈАКШИЋ

(Узмемирен, показује на сто где се налази срце)

...Ено га, тамо!...

ОНА

Видим! Знала сам да је то јер га чувате; чувате га на своме столу. Реците ми, докторе, што вам је требало то срце?

ДР. ЈАКШИЋ

Убризгао сам инјекцију једнога новог лека па сам хтео да видим дејство, трагове....

ОНА

И кад сте видели, што вам је требало да га сачувате? Што га нисте бацили на сметлиште као што ви, доктори, или боље у овоме случају ви мушкарци, по извршеном експерименту бацате женска срца на сметлиште? Што га нисте бацили?

ДР. ЈАКШИЋ

Не знам!

ОНА

А да нисте ви, докторе, испитивали то срце не да у њему нађете трагове ваше инјекције већ трагове ваше прве љубави? Па јесте ли их нашли? Дубоки су били, морали сте их наћи!

ДР. ЈАКШИЋ

(Ћути оборене главе).

ОНА

Или сте га можда ставили на ваш сто као трофеј; онако као што дивљачке поглавице украшавају своје колибе лобањама оних које су победили? Што нисте бар на ово стакло стазили етикету са натписом: „Срце које је први пут за мноштво за-
куцало?“

ДР. ЈАКШИЋ

(Ћути)

ОНА

Или сте га можда сачували да ми га можете вратити кад вам га потражим?

ДР. ЈАКШИЋ

Можда...

ОНА

Тада — вратите ми га; дајте ми моје срце натраг.

ДР. ЈАКШИЋ

(Збуњено)

Ја немам ништа против, само... управо... доводите ме у забуну....

ОНА

Ха, ха, ха! Како сте смешни у тој забуни и како је то слатко задовољство довести човека, који са ножем у руци дели живот и смрт, у тако смешан положај. Одиста, одиста је то задовољство!

ДР. ЈАКШИЋ

(Покушава да буде одлучан)

Ја вас молим, ослободите ме овог положаја... ја не могу... ја нећу да сам у заблуди. Ја хоћу да знам ко сте ви; ја хоћу да знам шта хоћете ви?

ОНА

Хоћу срце своје!

ДР. ЈАКШИЋ

Узмите га!

ОНА

О, како сте ви великодушни! Враћате ми то парче меса место срца. Зар место оних осећаја које сте разорили чупајући ми срце из растворених груди, ви ми нудите то мајушно парче меса. О,

како сте ви великодушни. Не, не, не примам ваш дар! Нека га, нека стоји тамо, на добром је месту, на вашем столу, пред вашим очима, нек вас бар увек потсећа на ваш злочин!

ДР. ЈАКШИЋ

Одричете га се, дакле?

ОНА

Не треба ми! На против ја осећам потребу да вам благодарим што сте ми га ишчупали из груди и — ето, зато сам управо и дошла к вама!

ДР. ЈАКШИЋ

(Изненађен)

Како?!..

ОНА

Да, да вам благодарим. Ослободили сте ме једног тако сувишнога органа. Срце, слепо црево и други сувишни органи увек су пре на своме месту у шпиритусу на клиници но у човечјем организму.

ДР. ЈАКШИЋ

Али...

ОНА

Док сам га имала патила сам због других; од како га немам пате други због мене.

ДР. ЈАКШИЋ

И зато сте ми благодарили?

ОНА

И зато сам вам благодарна, јер сте ме учили срећном. Сад тек видим колико ми је срце сметало да познам срећу животну.

ДР. ЈАКШИЋ

Одиста?

ОНА

А зар не? Зар није срећа живота живот без болова. Срце замагљује очи те човек никад није кадар догледати јасно суштину живота; срце заводи људе са најкраће стазе којом се срећи стиже; срце брише смех са усана да га замени сузом у очима; срце од бола прави поезију, а од љубави религију. Зар не? Зар не?... (Пауза. Она прекрсти руке на груди и прилази му један корак ближе). Волели сте ме и напустили сте ме и то ми је тада причинило тежак бол. А како би га лако поднела да још тада нисам имала срца. Боловаћам сам и осећала сам да ће ми бол олакшати само освета. Да вам се осветим — ја сам посрнула и место освете ја сам вам олакшала грижу савести. Ох, како би све то друкче било да још тада нисам имала срца.

ДР. ЈАКШИЋ

Па ипак... мало час рекосте, љубав вам је живот вратила; љубав вам је задахнула душу у мртво тело.

ОНА

Ох, да, да, да! Признајем то и зато сам управо и сретна што више немам срца, иначе би томе младичу, који ми је љубављу живот вратио, морала бити још благодарна.

ДР. ЈАКШИЋ

А зар то нисте?

ОНА

Разуме се да нисам.

ДР. ЈАКШИЋ

А он вас је толико волео.

ОНА

И ја њега. Волела сам га догод сам имала срце. Био је то богат младић, наследио је имућне родитеље и све, све своје здравље, сву своју младост, све своје имање скрхао је на мене. Волели смо се, али кад сам се вратила у живот — који ми је он дао — он није имао више пара а ја нисам имала више срца. Нисмо дакле више требали једно другом. Он то није умео да увиди, али сам увидела ја...

ДР. ЈАКШИЋ

И...?

ОНА

И једнога дана, без суза, без опроштаја, без стискања руку, без очајних загрљаја, без сентименталних изјава — раставили смо се, или, ако хоћете — напустила сам га.

ДР. ЈАКШИЋ

(Са индигнацијом)

То одиста значи немати срца.

ОНА

Да, докторе, да! То значи немати срца!

ДР. ЈАКШИЋ

Немати срца, немати идеала, немати жеља...

ОНА

Једна ми се жеља ипак задржала још из далеких, младих дана и не само задржала но, од како немам срца, она је још јаче нарасла и та жеља управо испунила ми је груди те заменила срце.

ДР. ЈАКШИЋ

А та жеља је?

ОНА

Освета!

ДР. ЈАКШИЋ

Коме се светити?

ОНА

Ономе ко ме је први научио волети.

ДР. ЈАКШИЋ

Ако вам то прави задовољство...

ОНА

Више но задовољство; освета је сласт, докторе. Ја то раније нисам знала; а од данас када сам сазнала, мене само једна мисао води: зуб за зуб, око за око а...

ДР. ЈАКШИЋ

(Цинично)

Срце за срце!

ОНА

Да, а срце за срце!

ДР. ЈАКШИЋ

А то значи?

ОНА

А то значи: ишчупали сте ми срце, дошла сам да и ја ваше ишчупам?

ДР. ЈАКШИЋ

Ножем?

ОНА

Не, али љубављу.

ДР. ЈАКШИЋ

Зар можете волети без срца?

ОНА

Жене умеју и телом волети.

ДР. ЈАКШИЋ

Телом?... Ви... ви одиста можете телом волети. Када сте лежали мртва на моме операционом столу, ја сам се том телу дивио.

ОНА

Зар мртвом телу?

ДР. ЈАКШИЋ

(Са извесним заносом)

Ох, у томе мртвом телу било је толико живота, толико божанских потеза, толико поезије. Ја сам се пред тим мртвим телом вратио још једном сна-
вима младости.

ОНА

(Са живим интересом)

Казујте, казујте даље...

ДР. ЈАКШИЋ

(Настављајући са истим заносом)

У мени су се пробудиле давне успомене; се-
ћање на први топао поглед, на први осмех, на

све оно што ми је младост зачињавало радошћу и вером у живот.

ОНА

Докторе, ви се канда враћате својој првој љубави. Па да, злочинац се увек радо враћа своме злочину. Говорите ми, говорите ми о тој вашој првој љубави, ја то тако радо слушам. Редимте ми: је ли истина, да је прва љубав ипак најмилије сећање?

ДР. ЈАКШИЋ

Можда, али и болно сећање.

ОНА

Кажу, докторе, да ти болови пролазе кад се човек врати својој првој љубави?

ДР. ЈАКШИЋ

Можда али... првој је љубави, пре но свакој затим, извор у срцу.

ОНА

А ја га немам?

ДР. ЈАКШИЋ

А ви га немате!

ОНА

И ја нисам кадра више волети, је л' те?.. То је истина, одиста, то је истина! Па ипак, же-

на кад не може волети осећа потребу да буде вољена. Осећам је и ја.

ДР. ЈАКШИЋ

Волети а не бити вољен, значи лити сузе на празноме гробу.

ОНА

За ваш злочин то би била најприкладнија казна, да лијете сузе на празноме гробу.

ДР. ЈАКШИЋ

Ви би ме радо на ту казну осудили?

ОНА

И осуђујем вас, докторе; ја хоћу да будем вољена!

ДР. ЈАКШИЋ

Док сте имали срце то нисте хтели?

ОНА

Не, јер тада би била побеђена а ја хоћу да сам победилац.

ДР. ЈАКШИЋ

И то би била ваша освета?

ОНА

И то би била моја освета!

14.

ПРВИ АСИСТЕНТ, ПРЕБАШЊИ.

ПРВИ АСИСТЕНТ

Господине професоре. Код оперисаногa је на-
стала нагла промена. Температура је нагло пала.

ДР. ЈАКШИЋ

Тако?... колико?

ПРВИ АСИСТЕНТ

Тридесет шест са три.

ДР. ЈАКШИЋ

Толико зар?... Добро, доћи ћу одмах лично
да га обиђем.

ПРВИ АСИСТЕНТ

(Одлази).

15.

ОНА, ДР. ЈАКШИЋ.

ДР. ЈАКШИЋ

(Хтео би и сам да пође).

ОНА

Чекајте... останите.. Не можете ви побећи са
мога операционог стола!

ДР. ЈАКШИЋ

(Извињавајући се)

Али...

ОНА

Останите и... предајте се!

ДР. ЈАКШИЋ

Ја не знам, управо, шта желите ви од мене?

ОНА

(Прилази му)

Рекла сам вам — предајте се!

ДР. ЈАКШИЋ

(Непоуздано)

Вама?

ОНА

Да, мени!

ДР. ЈАКШИЋ

А затим?

ОНА

А затим... (Прилази му корак ближе упијајући му се погледом у очи) Зар не осећате, докторе, ја вас већ наркотизирам.

ДР. ЈАКШИЋ

(Колебајући се са близине њеног тела и жара њеног погледа)

О да... осећам, одиста осећам!

ОНА

(Прилази му још ближе)

Докторе... ја већ забацим нож!

ДР. ЈАКШИЋ

(Скоро побеђен)

Осећам!

ОНА

(Прилази му сасвим близу, телом уз тело)

Докторе, ја вам чупам срце!

ДР. ЈАКШИЋ

(Обгрли је)

Чупајте! (Грли је страшно).

ОНА

(Предајући му се)

Тако... тако.. срце за срце!..

З А В Е С А

ДРУГИ ЧИН

ИСТИ КАБИНЕТ

ДР. ЈАКШИЋ, ЈЕДНА ЖЕНА.

ДР. ЈАКШИЋ

(Наслонио уво на женине разголићене груди)

Дишите.... дишите јаче!

ЖЕНА

(Седи на једној нижој столици разголићеног горњег дела тела)

Још!

ДР. ЈАКШИЋ

Још! Тако!... (Диже главу) Обуците се!

ЖЕНА

(Облачећи се)

Шта дакле мислите, докторе?

ДР. ЈАКШИЋ

Шта има да мислим. Један застарели назеб.

Идите коме лекару за интерне болести, он ће то већ боље утврдити.

ЖЕНА

Па то опет да пијем прашкове и капљице.

ДР. ЈАКШИЋ

Оно што вам он буде прописао.

ЖЕНА

Па то, знам већ. А волела бих, верујте, да издржим једну операцију па једанпут за свагда да се опростим тих прашкова и капљица.

ДР. ЈАКШИЋ

Али од чега операцију?

ЖЕНА

Па ето, нисте ви само загледали добро, али ја осећам болове, ево овде... и овде....

ДР. ЈАКШИЋ

Прегледао сам.

ЖЕНА

Ја све мислим да мени трули ребро па да би ми се операцијом могло помоћи.

ДР. ЈАКШИЋ

(Нервира се)

Та какво ребро! Кажем вам, један обичан назеб. Идите ви интернисти.

ЖЕНА

А нећете ми зар ништа преписати?

ДР. ЈАКШИЋ

Рекао сам вам, ја не лечим од тих болести.

ЖЕНА

Чудновато! Нећете ми зар рећи ни шта смем да једем а шта не смем.

ДР. ЈАКШИЋ

Све ће вам то рећи лекар коме одете.

ЖЕНА

(Она је већ обучена, умала је и спремна је за одлазак)

Ја бих ипак волела кад би се то могло операцијом.

ДР. ЈАКШИЋ

Та оканите се забога операције, кад вам није потребна.

ЖЕНА

Онда не морам ни ићи другом лекару. Шта ће ми то да се само мучим. Збогом, господине (Одлази).

2.

ДР. ЈАКШИЋ, ДР. СТЕФАНОВИЋ.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(На вратима кроз која је отишла жена)

Могу ли? Ни један више пацијент не чека?

ДР. ЈАКШИЋ

Изволите, колега! Ах ти пацијенти, нервирају човека. Или не умеју да кажу шта им је, или не знају шта хоће!

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Седа палећи цигарету)

Знам већ али, ја вам нисам дошао као пацијент.

ДР. ЈАКШИЋ

(Смејући се)

Да, јер ви извесно знате шта хоћете.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Тачно сте рекли, јер хоћу — ако ми дозволите као пријатељу и колеги да проговорим са вама искрено и интимно о једној доста деликатној ствари.

ДР. ЈАКШИЋ

То значи да ви нисте случајно дошли?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Рецимо да нисам али, то у овом случају није важна ствар; важно је како ћете ви примити и како схватити оно што би вам имао рећи.

ДР. ЈАКШИЋ

Као и увек, драги колега, све оно што долази са пријатељске стране.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Снебивајући се)

Искрено ћу вам рећи... домишљао сам се да ли уопште...

ДР. ЈАКШИЋ

Ви, колега, правите тако интересантан увод као да сте намерни о врло крупним стварима да говорите.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

О крупним не, али ипак озбиљним. Ви нећете ни сами спорити, драги колега, да се код вас, у вашој природи, нешто изменило. И ето, о тој промени ја бих хтео да говорим.

ДР. ЈАКШИЋ

(Слутећи о чему би могло бити реч, одбија)

Ја не налазим...

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Па ипак. Ви нисте оно што сте били до пре мало времена; нисте ни у односу према свету, ни према студентима, који су увек раније били ваши љубимци, ни према послу, коме сте раније били тако одани...

ДР. ЈАКШИЋ

(Буни се).

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Сасвим је појмљиво да ви нећете признати све то, али има ствари које ипак не можете порећи. Охлаждали сте и отуђили од света. Та књига, над којом сте пре капали, ево већ десет дана стоји на столу склопљена, па чак и операционом столу не прилазите више као фанатизовани свештеник науке — а то сте ви увек до сада били — већ вам се на лицу опажа само осећање дужности. Немојте се бунити, истина је: ви нисте више оно што сте били.

ДР. ЈАКШИЋ

(Непријатно је дирнут, ипак по извесном времену диже главу)

И чему ви приписујете ту промену коју, велите, да запажете на мени?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Чему?... Па..., Боже мој, то није више тајна... и ако ја лично још увек не верујем да постоји та тајанствена мртва жена?

ДР. ЈАКШИЋ

Па ипак... постоји!

ДР. СТЕФАНОВИЋ

И ви верујете у њено ускрснуће?

ДР. ЈАКШИЋ

Желите ли, колепа, да вам одговорим као лекар, као научник или као човек?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

У овоме случају интересује ме више ваш одговор као човека.

ДР. ЈАКШИЋ

Дакле: ускрснула је и постоји.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Тада разумем и све остало.

ДР. ЈАКШИЋ

(После извесне паузе)

Има појава које стоје ван нашега знања, још чешће оних које стоје ван наших моћи. Оставимо то... радије говоримо о чему другом, колега!

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Врло радо, врло радо!

ДР. ЈАКШИЋ

Шта је са оним вашим болесником?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Којим?

ДР. ЈАКШИЋ

Но па, говорили сте ми о једном вашем пацијенту који има ампијем, шта ли.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Ах, да! Остао сам још увек при хладним об-
лозима, али, чини ми се, мораћу га упутити к вама
ради ресекције ребара.

3.

ДЕЖУРНИ ЛЕКАР, ПРЕЂАШЊИ.

ДЕЖ. ЛЕКАР

(Долази из операционе сале држећи већи број рецепата у руци)

Добар дан!

ДР. ЈАКШИЋ

Добар дан, млади колега. (Др. Стефановићу) Из-
вините.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Молим!

ДР. ЈАКШИЋ

(Дежурном лекару)

Дакле?

ДЕЖ. ЛЕКАР

(Завирујући у папире)

Болесник број 42.

ДР. ЈАКШИЋ

То је онај жандарм?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Да, рана му је потпуно срасла, могли би се
конци извадити.

ДР. ЈАКШИЋ

Добро! Забележите га за сутра пре подне.
Даље.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Болесник број 31. — она породиља — ... ис-
пила је прописани лек. Хоћемо ли га поновити?

ДР. ЈАКШИЋ

А какво је стање?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Није најповољније, — још увек малаксалост.

ДР. ЈАКШИЋ

Је ли још онако апатична?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Још увек!

ДР. ЈАКШИЋ

Једе?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Мало!

ДР. ЈАКШИЋ

Дакле поновите, поновите лек.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Болесник број 29 — онај из судског притвора што је пресекао вену...

ДР. ЈАКШИЋ

Ох, да! Тај је добро, не!

ДЕЖ. ЛЕКАР

Ја мислим да би се већ могао упутити натраг, у притвор.

ДР. ЈАКШИЋ

Добро, али сачекајте да га још једном прегледам. А онај радник што је пао са скеле?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Има сталну температуру. Ноћас се пела до 38 и једва у зору сишла на 37 са шест.

ДР. ЈАКШИЋ

(Др. Стефановићу)

Тоба би болесника могли да обиђете. Извадио сам му једно ребро, оно што ви обећавате вашем пацијенту.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Тако? То би ме интересовало. А наступиле су ваљда какве компликације?

ДР. ЈАКШИЋ

Не. Ја се чак надам да ће преболети и ако је доста стар. (Деж. лекару) Кашље ли много?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Мање.

ДР. ЈАКШИЋ

Код старих људи кашаљ може, после операције, бити судбоносан (Деж. лекару) Има ли још што?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Она старица из крајње собе.

ДР. ЈАКШИЋ

Ах, знам!

ДЕЖ. ЛЕКАР

Умрла је ноћас.

ДР. ЈАКШИЋ

То сам знао; немогуће је било да преживи.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Јутрос је донет један младић са искрханом ногом.

ДР. ЈАКШИЋ

Прегледали сте?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Фрактура тибије и ротиле.

ДР. ЈАКШИЋ

Погледаћу га.

ДЕЖ. ЛЕКАР

(Клања се и хоће да пође).

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Могу ли ја сад одмах поћи са младим колегом да обиђем тога без ребара?

ДР. ЈАКШИЋ

Разуме се! Извол'те!

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Полазећи, Јакшићу)

До виђења, колега! (Оду)

4.

ДР. ЈАКШИЋ, ОНА.

ДР. ЈАКШИЋ

(Враћа се столу и стаје пред оном склопљеном књигом о којој је малочас била реч. Хтео би да је отвори и учини то, али је одмах понова склопи)

ОНА

(На вратима)

Јесте ли сами?

ДР. ЈАКШИЋ

(Пријатно изненађен)

Ох, да? О, да!

ОНА

(Улазећи)

Знам да вам је непријатно када вас овде узнемиравам па сам нарочито изабрала овај сат кад примате пацијенте. (Скида шешир) Овако је много zgodније, ако би ко наишао ви реците да сам пацијент.

ДР. ЈАКШИЋ

Па ви то и јесте!

ОНА

(Седајући кокетно у фотељу)

Но, дакле, да чујем од чега болујем?

ДР. ЈАКШИЋ

То је лако утврдити и без прегледа.

ОНА

Ха, ха, ха! Знате ли шта би ми чинило нарочито задовољство?

ДР. ЈАКШИЋ

Да чујем!

ОНА

Седите, седите овде крај мене.

ДР. ЈАКШИЋ

(Седне на наслон од фотеље).

ОНА

Чинило би ми нарочито задовољство да доведем каквога доктора у забуну. Да му се појалим на пример на лупање срца, да скинем одело и он да ми наслони главу на груди и да слуша... да слуша... слуша... и да не чује ништа. Ха, ха, ха!

ДР. ЈАКШИЋ

(Обгрли јој главу)

Мене на тај начин не би довели у забуну.

ОНА

Ех?

ДР. ЈАКШИЋ

Кадгод сам наслонио главу на ваше груди ја сам чуо лупање свога срца.

ОНА

А мога?

ДР. ЈАКШИЋ

Ви га нажалост немате.

ОНА

Гле, ама зар ви смете то тако рећи: „ви га на жалост немате!“. Личите ми на разбојника ко-

ји је пљачке ради упалио цркву па се вајка како нема сад, на жалост, где да се помоли Богу.

ДР. ЈАКШИЋ

Опљачкао сам мртво срце.

ОНА

Сад други пут, а први пут?

ДР. ЈАКШИЋ

Било први или други пут, ја вам дугујем срце. Зар не рекосте сами да вам дугујем срце?

ОНА

Но, па вратите ми га!

ДР. ЈАКШИЋ

То би хтео, ох, још како бих хтео.

ОНА

Али нисте кадри?

ДР. ЈАКШИЋ

Био бих; љубав је кадра све. Ту моћ сте јој и ви сами признали, јер вам је задахнула живот у мртво тело. Био бих кадар, али ви велите осећате се сретнији без срца (Узима је за руке).

ОНА

Истина је па... ипак, морам вам признати да има момената када би пожелела да имам срце.

ДР. ЈАКШИЋ

Пожелели?... Реците ми када, који су то моменти?

ОНА

Када осетим да ме неко искрено воли, пожелела би да и ја њега могу искрено волети.

ДР. ЈАКШИЋ

(Грли је)

Јесте ли то пожелели кадгод од кад сте се мени вратили?

ОНА

Но, но, но... хоћете ваљда да вам љубав изјављујем... Оставите то... волите ме и ето... то је доста. Не тражите од мене што не могу дати.

ДР. ЈАКШИЋ

Уложићу све напоре своје, све знање своје, сву љубав своју, само да вам вратим срце у груди.

ОНА

На операционом столу?

ДР. ЈАКШИЋ

Ах, не, драга моја. Срце није онај мали мишић тамо. Срце је култ, васпитање, облагорођена природа, срце је...

ОНА

А то све мени недостаје, је л' те?

ДР. ЈАКШИЋ

Не, али је све то код вас подивљало. Разочарење у животу често подивља инстинкте. Ваља вас опитомити, ваља вас вратити себи, својој природи.

ОНА

Мислите да ћете успети?

ДР. ЈАКШИЋ

Надам се, јер верујем у моћ љубави.

ОНА

Па ипак... зато вам треба много жртава поднети.

ДР. ЈАКШИЋ

Више зар но што их подносим?

ОНА

Више, ох, много више! Жена је ненасита жртава које се за њу чине. Ја сам љубоморна.

ДР. ЈАКШИЋ

Ох, како би ми то годило. Где има љубоморе ту има и љубави. То је добар знак.

ОНА

Али, не тумачите то као добар знак. Није то љубомора, ја сам само себична.

ДР. ЈАКШИЋ

То је ипак то! Реците, реците ми на кога сте љубоморни?

ОНА

На те књиге, на те експерименте, на онај операциони сто. Посвећујете свему томе више пажње но мени.

ДР. ЈАКШИЋ

То је мој позив... моја дужност...

ОНА

Позив, дужност! Жена не пита за позиве и дужности... Зар за вас позив и дужност смеју бити пречи од мене?

ДР. ЈАКШИЋ

То не би била више жртва, то би било одрицање.

ОНА

Да, да, да, одрицање... нашли сте zgodnu реч. Одите да вас наградим што сте нашли тако zgodну реч. (Подноси му усне које он пољуби) Тек када се одречете сами себе, вероваћу вам да припадате мени.

ДР. ЈАКШИЋ

(Брижно)

Тек тада?

ОНА

Само тада!

5.

ТОМА, ПРЕЂАШЊИ.

ТОМА

(Долази с поља)

Један господин од полиције.

ДР. ЈАКШИЋ

(Устаје нагло на улазак Томин)

Од полиције? Тражи мене?

ТОМА

Рекао ми је да га вама пријавим.

ОНА

(Узимајући шенир)

Ја могу ићи?

ДР. ЈАКШИЋ

Зашто? Останите! Ја немам ништа поверљиво са полицијом. Биће да је то какав службени посао. (Томи) Нека уђе!

ТОМА

(Одлази).

ОНА

(Остављајући шешир)

Ако ипак буде што што ја не треба да чу-
јем, ви ми дајте знак да се удаљим. (Одлази и седе
крај стола за писање немарно разгледајући медицинске листове).

6.

АГЕНТ, ПРЕЂАШЊИ.

АГЕНТ

Добар дан желим! Извините молим; можда
није било у реду да вас узнемирим, али ствар је
хитна, а рекли су ми да ћу госпођу овде наћи.

ОНА

(Изненађена, испусти новине)

Мене?

АГЕНТ

Тражио сам вас у стану и тамо су ми рекли
да вас у ово доба могу наћи једино овде.

ОНА

(Узнемирено, устаје)

Мене?

ДР. ЈАКШИЋ

Па зар је ствар толико важна и толико хитна да сте морали поћи у потеру за госпођом и тражити је по кућама?

АГЕНТ

Да, ствар је необично важна.

ОНА

(Нестриљиво)

Па казујте забога!

ДР. ЈАКШИЋ

Молим вас, дакле, у чему је ствар?

АГЕНТ

Тиче се једног самоубиства које је пре пола часа извршено.

ОНА

Самоубиства?

АГЕНТ

Убио се из револвера један млад човек.

ОНА

(Престрављено доктору)

Он!

ДР. ЈАКШИЋ

Мислите?

ОНА

Он!

ДР. ЈАКШИЋ

И какве везе има то самоубиство са госпођом?

АГЕНТ

Самоубица је оставио писмо адресовано на госпођу. За нас је од необичне важности да знамо садржину писма.

ОНА

Што га нисте прочитали?

АГЕНТ

(Вадећи писмо)

Адресовано је на вас.

ОНА

То значи да мени и припада.

АГЕНТ

Свакојачко, само што га морамо заједно прочитати или боље, само вам га ја могу прочитати, јер ми не смемо дозволити уништење овог писма. Оно припада актима ислеђења.

ОНА

Отворите га, дакле, и прочитајте!

АГЕНТ

Молим. (Отвара и загледа најпре) Писано непоуздано у највећем узбуђењу, значи пред само извршење самоубиства. (Чита) „Кад завршим последњу реч у овоме писму, сасућу револвер у срце, како бих ти поднео и последњу жртву. Хоће ли ти, незајажљивој, то бар бити доста? Дао сам ти младост, дао сам ти љубав, дао сам ти имање и кад си ми то све одузела, ти си ме немилосрдно напустила, мислећи да ти немам шта више дати. Имам још и живот, па ево ти и њега дајем и ако знам да ти моја смрт неће нанети бол, али ће ти бар ударити жиг блуднице на чело те да никад више у животу не смеш узнети главу. Мој последњи поздрав ти је — презрење!“.

ОНА

(Кинти гневом уједајући до крви усницу, те једва успева да запита)

Је ли то све?

АГЕНТ

Да, то је све!

ДР. ЈАКШИЋ

(После једне мучне тишине која је настала)

Има ли, према садржини тога писма, какве одговорности која би пала на госпођу?

АГЕНТ

Госпођа ће свакојачко морати бити позвана ради саслушања?

ДР. ЈАКШИЋ

И ништа више?

АГЕНТ

То зависи од других околности које ми још не познајемо.

ДР. ЈАКШИЋ

Каквих околности?

АГЕНТ

Рецимо од исказа самоубичиних, ако би устао у животу.

ДР. ЈАКШИЋ

Како, он није мртав?

АГЕНТ

Ја сам наредио да се донесе овде, на клинику. Лекар који се нашао на лицу места нашао је још неке трагове живота и рекао је: „Носите га хитно доктору Јакшићу на клинику!“.

7.

ДЕЖУРНИ ЛЕКАР, ПРЕЂАШЊИ.

ДЕЖ. ЛЕКАР

(Долази из операционе сале)

Господине професоре, донели су једног самоубицу.

АГЕНТ

То је тај младић. Ја више немам овде посла.
Клањам се! (Одлази).

ДР. ЈАКШИЋ

(Деж. лекару)

Шта је?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Погледао сам на брзу руку. Револверски метак између четвртог и петог ребра на левој страни грудног коша; јако крварење. Шта је унутра не знам.

ДР. ЈАКШИЋ

На операциони сто!

ДЕЖ. ЛЕКАР

Наредио сам већ! (Одлази).

8.

ДР. ЈАКШИЋ, ОНА.

ДР. ЈАКШИЋ

(Хитно свлачи са себе капут и облачи бели мантил, прибирајући инструменте).

ОНА

(Она је већ после читања писма остала нема и као скамењена зурила у једну тачку, не видећи шта око ње бива и не слушајући

шта се говори, али јој је у очима буктао плам беса и гнева. Тек сада диже главу и запажа Др. Јакшића који је пошао у оперативну салу. Уздрхти целим телом и скочи предањ као рањена лавица)

Куда?

ДР. ЈАКШИЋ

(Изненађен)

Тамо!

ОНА

Да га спасете?

ДР. ЈАКШИЋ

Да испуним своју дужност!

ОНА

Ви то нећете учинити!

ДР. ЈАКШИЋ

Како?

ОНА

То ви нећете учинити. Он мора смрћу да плати увреде које ми је нанео.

ДР. ЈАКШИЋ

Ох, како сте без срца!

ОНА

Дајте ми реч да му нећете помоћи?

ДР. ЈАКШИЋ

Чујте. У оваквим је случајевима сваки тренутак судбоносан.

ОНА

Ја нећу да га спасете, чујете ли?

ДР. ЈАКШИЋ

Забога, моја дужност... мој позив..., моја савест...

ОНА

Од свега тога је старија освета увређене жене. Дајте ми реч да ћете у часу када му зободете нож мислити на мене те да ће вам задрхтати рука и нанети му смрт.

ДР. ЈАКШИЋ

Ја нисам убица!

ОНА

А били сте када је требало убити мене. Дајете ли ми реч?

ДР. ЈАКШИЋ

Не!

ОНА

Е, тада, упамтите: у часу кад забадате нож у његово тело да га спасавате, чућете мој врисак, врисак увређене жене... и ви ћете испустити нож... ви ћете испустити нож!

9.

ДЕЖУРНИ ЛЕКАР, ПРЕЂАШЊИ.

ДЕЖ. ЛЕКАР

(Он је већ у белој мантили)

Господине професоре, очекујемо вас!

ДР. ЈАКШИЋ

Одмах! (Зазвони Томи који уђе) Будите, Томо, овде крај госпође ако јој што затребате. (Погледа је још једном и оде нагло а дежурни за њим).

10.

ОНА, ТОМА.

ОНА

(Гледа за доктором презривим погледом, затим клонула одлази и пада у фотељу и зарије главу у руке).

ТОМА

(Не одвајајући се дуже времена да је ослови, најзад јој пажљиво прилази)

Тај младић тамо, госпођин је рођак ваљда?

ОНА

(Не дижући главу, осорно)

Шта се то вас тиче?

ТОМА

(Тргне се увређено)

Та да... право кажете.. не тиче се мене...
разуме се да ме се не тиче. Мислио сам само
да вас тешим.

ОНА

(Исто као горе)

Није ми потребна утеха.

ТОМА

(Умукне и повуче се па ипак после извесне паузе прилази јој
са саосећањем и старачком топлином)

Па ипак, видим... забринути сте. Али, буди-
те спокојни; верујте, чудна је моћ у нашег го-
сподина професора. Ако у ономе на столу има
само мало, само оволицно душе — тај ће га
оживети... знајте.. тај ће га оживети.

ОНА

(Устаје уплахилено и одлази вратима кроз која се иде у опе-
рациону салу).

ТОМА

Шта ћете? Не можете тамо, закључано је.

ОНА

(Наслонила је ухо на врата)

Не чује се ништа. Ни покрет ни крик, ни
јаук... као да никог живог нема.

ТОМА

Смрт и живот се увек у тишини боре.

ОНА

Ја хоћу да видим шта се тамо дешава. Лу-
паћу да ми отворе.

ТОМА

(Пожури и стане леђима испред врата)

Не, госпођо... то вам по цену живота не би
дозволио... То би био злочин!

ОНА

А ако је злочинац онај тамо што лежи на
столу?

ТОМА

Закон је зато да му суди а не ми.

ОНА

(Браћа се опет фотељи и сломљена клоне у њу).

ТОМА

(Прилази јој после дуже паузе)

Разумем вас, госпођо... Знам ја шта је то бол
и колико је кадар човека сломити. Имао сам га и
сам, где би жив човек био без бола. А и да га
нисам имао, видео сам. Овде... на овоме месту
где сам ја, мало ћеш срести радости а болова ко-
лико хоћеш. Колико сам тамо пред вратима видео
избезумљених мајака, а колико очајних оцева ко-

ји су у гневу и самог Бога порицали. Али... шта ћеш... тако је то! Кажу да нема дана не би било ноћи и да нема ноћи не би било дана; то, веле, једно због другог бива и једно из другог истиче; дан утрне да би настала ноћ, а ноћ ишчили да би дан свануо. Па тако све и бол и радост... једно због другог бива, једно из другог истиче; да нема бола не би било радости, а да нема радости не би било бола. А ко подноси радост дужан је бومه и бол поднети.

ОНА

(Горко)

Није ово бол, старче, код мене!

ТОМА

Да шта је? Само је бол кадар тако оборити главу и сломити човека.

ОНА

Кадра је и мржња.

ТОМА

Не знам... можда... ја нисам никад мрзео те не знам али... мислим старије је оно што се рађа у души од онога што се рађа у крви. Мржња се рађа у крви, кад крв узавре, кад плане... крв је срце, а душа је разум.

ОНА

(Бомо)

Немам ја, старче, ни душе ни срца!

ТОМА

Не дај Боже да је тако! Где би без душе...?

ОНА

Ишчупали су ми је људи.

ТОМА

Душу је Бог задахнуо човеку и само је он може угасити; те где би божји створ био без душе? Има их, не кажем да их нема, али су ти презрени од Бога и од људи; има их, али они не живе међу људима, одвајају их људи од себе дебелим зидовима и окованим вратима. Нисте ви без душе, госпођо, вама се то чини само. У вас је бол само прелио те вам је утрнула душа али... загрејаће вам душу зрака сунчана која буди све што зачне и што замре. Пробудиће се и у вас душа па ће вам се разведрити и омити вам опет све што вам се сад чини немило.

ОНА

Празна су то мудровања, старче!

ТОМА

Па јесте.... тако је... шта ја знам, не знам ништа. Али, тако ето, седим по цео дан ту пред вратима иза којих се дели живот и смрт; видим час живот а час смрт па — размишљам, по цео дан размишљам...

12.

ЈЕДНА МАЈКА, ПРЕЂАШЊИ,

МАЈКА

(Проста, сиротица, преплашена)

Опростите...

ТОМА

Пст!... Почекај напоље!

МАЈКА

Хтела би само да питам да нисам погрешила...
је ли овде доктор Јакшић?

ТОМА

Јесте, али је већ завршио примање сиротиње.
Што ниси дошла раније?

МАЈКА

Нисам дошла да ме прими... дошла сам да га
замолим... невоља ме дотерала.

ТОМА

Господин је сад у послу... причекај ту пред
вратима.

МАЈКА

Причекаћу, како не бих причекала, само ако
хтедне да ми помогне.

ТОМА

Ето, невоља, само невоља. Па буди ту без душе.

13.

ДР. ЈАКШИЋ, ПРЕЂАШЊИ.

ОНА

(Чим спази на вратима операционе сале Др Јакшића усправи се узбуђено у фотељи и гледа га нетремице немајући храбрости да га пита. Најзад прилази му)

Шта је?

ДР. ЈАКШИЋ

Спасао сам га!

ОНА

(Презриво окрене главу од њега и одлази опет фотељи и седа у њу).

ДР. ЈАКШИЋ

(Прилази лавору, пере руке, свлачи мантил и навлачи капут

ТОМА

(За време горње радње)

Напољу чека једна сирота жена.

ДР. ЈАКШИЋ

Ради прегледа?

ТОМА

Не, има неку невољу.

ДР. ЈАКШИЋ

Нек почека. Сад ћу је примити.

ТОМА

(Оде).

14.

ЈАКШИЋ, ОНА.

ДР. ЈАКШИЋ

(Прилази фотељи и наслања лагано руку на њено раме)

Не знам чувате ли кад сам вам малопре рекао. Спасео сам га.

ОНА

Дакле ипак?

ДР. ЈАКШИЋ

Уложио сам све напоре, све знање своје да га спасем.

ОНА

То је све што сте могли учинити за мене?

ДР. ЈАКШИЋ

Да, то је све што сам могао учинити за вас.

Испуњавајући своју дужност, ја сам се још и у име
ваше одужио томе младићу.

ОНА

Ја њему сем мржње ништа друго не дугујем.

ДР. ЈАКШИЋ

И живот и живот му дугујете. Он вам га је
задахнуо у мртво тело. Тај дуг му је ваљало вра-
тити. Ви... ви то нисте могли, јер у вас је изумро
осећај благодарности.

ОНА

Ишчупали сте ми га ви, са срцем заједно.

ДР. ЈАКШИЋ

Да се осети благодарност није потребно има-
ти само онај мајушни мишић који се зове срце;
потребно је имати и душу широку, пространу, пле-
мениту душу у којој се зачињу врлине човекове.

ОНА

(Са иронијом)

А ви је имате?

ДР. ЈАКШИЋ

Да, имам је, јер сам у тој души и био кадар
да сместим осећање дужности, и осећање човеко-
љубља и осећање благодарности и осећање љу-
бави према вама.

ОНА

Зар ви то зовете љубављу кад немате ни толико храбрости да ми испуните жељу?

ДР. ЈАКШИЋ

Да, ја то зовем љубављу. Ваша је жеља злочин који би нас унизио и вас и мене; неиспунити вашу жељу значило је узвисити и вас и мене. Таквом љубављу ја вас волим, љубављу која узвишава.

ОНА

То је љубав из прича, из књига; том љубављу се задовољавају гимназисткиње. Жена љубав види у одрицању самога себе, у сагоревању, у уништењу.

ДР. ЈАКШИЋ

Нашли сте реч. Да: уништење то је реч која означава љубав жене без срца. Она је ненасита жртава до истраге; она љубав награђује унижењем; она љубав кажњава уништењем. Онај млади човек сагорео је на недрима жене без срца. Он вам је дао сву своју младост, дао вам је сву искреност и сву оданост своје младалачке душе; дао вам је здравље своје, дао вам је све имање своје и све, све то било вам је мало — ваљало је ићи до уништења да би се задовољила ненаситост љубави жене без срца. И он вам је најзад

дао и живот свој али — тешко њему — остао је у њему још један мали траг живота и ви би у злочин само да му и тај последњи траг ишчупате, да му последњи дах угушите.

ОНА

(Најпре га пркосно гледа али малаксава јој поглед пред оштрином његових речи и она на крају губи пркос у очима и неодважно обара главу)

Говорите даље, ако мислите да ме нисте довољно оптужили.

ДР. ЈАКШИЋ

Да, и даље, јер овога часа ваља вам казати голу истину; јер вас само она може зауставити на путу немилосрђа, на путу злочина. Ви још једном руком нисте пустили жртву која издише под вашим загрљајем, а већ сте другом руком загрлили мене тражећи као прву жртву моје одрицање самога себе. Захтевали сте да се одречем науке, да се одречем позива свога, своје дужности, да се одречем човекољубља, да се одречем савести — не зато да сав вама припадам — то је звучна лаж у коју жене без срца увијају свој садизам — већ зато да ме обезоружате, да ме учините немоћним, како би ме затим уништили. И да ми укажете пут којим би ме немоћнога повели — ви сте ми нудили злочин као доказ љубави!

ОНА

(Осећајући се боно побеђена под шибом његових речи, у грлу јој се гуши гнев који не уме да искаже. Она једва има моћи да пригушено цикле)

Ја вас мрзим!

ДР. ЈАКШИЋ

У вас је мржња племенитији осећај од љубави јер сте у тренутку мржње бар искрени; јер се у мржњи изражавате сва, а у љубави не!

ОНА

(Сломљена, побеђена, клонула, бризне у плач и падне по ото-ману те горко зајеца заривајући главу у јастук)

Шта хоћете ви од мене?

ДР. ЈАКШИЋ

Хоћу да се вратите љубави.

ОНА

Не умем волети.

ДР. ЈАКШИЋ

А ви бар немојте мрзети.

ОНА

(Сломљена, побеђена, клонула, бризне у плач и падне по ото-ману те горко зајеца заривајући главу у јастуче)

15.

ТОМА, ПРЕБАШЊИ.

ТОМА

Опростите, господине, али жена.....

ДР. ЈАКШИЋ

Нека чека!

ТОМА

Вели, велика је невоља.

ДР. ЈАКШИЋ

(Баци поглед на њу, промисли на ипак се одлучи)

Добро, нека уђе!

ТОМА

(Одлази).

16.

ЈЕДНА МАЈКА ПРЕБАШЊИ.

МАЈКА

Опростите!...

ДР. ЈАКШИЋ

Шта је? У чему је ствар?

МАЈКА

Донеше ми малочас сина избодена ножевима
па... дотрчала сам!

ДР. ЈАКШИЋ

А зашто су га изболи?

МАЈКА

Ех, зашто... са његове главе, господине. Ако хоћете баш истину да вам кажем, запао је он одавна у рђаво друштво; одметнуо се од мене; одметнуо се од куће... напустио ме. Нисам га видела већ толико година, лежао је по тамницама и окивали га и... шта ја знам. Нисам никад ни питала за њега јер, право да вам кажем, господине докторе, тешко ме је увредио. Што ме је опљачкао, што ми је однео и последњу прџу из куће, нека му је просто, али је дигао и руку на мене...

ДР. ЈАКШИЋ

Зар на рођену мајку?

МАЈКА

Боме зло ме мучио, тукао ме као звер.

ДР. ЈАКШИЋ

(Са саучешћем)

Несретна жено!

ОНА

(Заинтересована казивањем ове мајке диже главу и слуша)

МАЈКА

И мучио ме је глађу, господине... ех, да ти не казујем моје невоље, нису за казивање. Благо-

сиљала сам час кад оде, кад напусти кућу и — неколико година нисам га видела, а сад, ето, донеше га мени избодена ножевима.

ДР. ЈАКШИЋ

А ти похитала мени да му помогнем?

МАЈКА

Молим те, преклињем те, господине!

ДР. ЈАКШИЋ

Па зар си му опростила увреде?

МАЈКА

Како да не, господине. Зар смрт лебди над њим, а ја да му не опростим.

ДР. ЈАКШИЋ

Па он је дигао руку на тебе, а та увреда се не прашта.

МАЈКА

Увредио ме, истина је; зло ме увредио и за срце ме ујео али... живот је старији од сваке увреде. Само звер потрчи да се напије крви заклана човека. Човек човеку пружа руку, а Бог је ту да казни грехе.

ДР. ЈАКШИЋ

А кад оздрави?

МАЈКА

А кад оздрави?... Ех, нек оздрави само!

ДР. ЈАКШИЋ

Те ако тада опет дигне руку на тебе?

МАЈКА

А зар то да се питам сада, у часу кад њему треба живот? Дај му живот, господине, па ма ја после патила. Ко воли тај мора патити, а не тражити да други њега ради пати.

ДР. ЈАКШИЋ

Истина је, мајко, то је истина. (Наглашујући)
Ко воли тај мора патити, а не тражити да други њега ради пати. Добро, мајко, почекај тамо, сад ћу се ја спремити па ћемо поћи.

МАЈКА

Е, баш вам хвала, господине! (Илази)

17.

ДР. ЈАКШИЋ, ОНА.

ДР. ЈАКШИЋ

(Пошто је жена отишла)

Чусте ли ову жену?

ОНА

(Она је досад, слушајући мајку, најпре дигла главу па, интересујући се све више, уздигла се и на руци. Сад се мирно, прибрано, као побеђена звер диже и прилази Јакшићу)

Чула сам.

ДР. ЈАКШИЋ

Сваку, сваку њену реч?

ОНА

Чула сам.

ДР. ЈАКШИЋ

Није потребно ни једну њену реч да вам поновим?

ОНА

Не!

ДР. ЈАКШИЋ

Е тада! (Скида са чивилука један бели болнички мантил)
Обуците ову одећу! (Рашири и придржава)

ОНА

(Гледа га не разумевајући)

ДР. ЈАКШИЋ

(Одлучије)

Обуците ову одећу!

ОНА

(Облачи)

А затим?

ДР. ЈАКШИЋ

А затим... (Обгрли је) Хајде, пођите да вас одведем.

ОНА

Куда?

ДР. ЈАКШИЋ

Тамо... крај постеље самртникове.

ОНА

(Тргне се)

Тамо?

ДР. ЈАКШИЋ

Да, тамо!

ОНА

(Погледа га дубоко у очи)

Не!

ДР. ЈАКШИЋ

Тамо на постељи лежи младић коме, и ако успелом операцијом, још није поможено. Он још увек лебди између живота и смрти. Њему треба много, врло много моралне снаге да би се у

борби са смрћу одржао. Ту моралну снагу даће му срећа, један делић среће... дајте му је! Сваки осмех који га озари са вашег присуства крај његове постеље, биће један корак ближе његовом спасењу. Спасите га, он вам је задахнуо душу онда када сте већ били намењени мртвачници.

ОНА

А увреда?

ДР. ЈАКШИЋ

Чусте ли шта каже она бедна и тешко увређена жена: живот је старији од сваке увреде.

ОНА

(Ломи се, бори сама са собом, најзад савлађујући се одлучи)
Водите ме!

ДР. ЈАКШИЋ

(Обгрли је и одводи левим вратима)

З А В Е С А

ТРЕЋИ ЧИН

ИСТИ КАБИНЕТ

ДР. ЈАКШИЋ, ДР. СТЕФАНОВИЋ.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(За столом, пред њим испивена шоља чаја, међ прстима доцушена цигарета)

Одиста, врло интересантне мисли...

ДР. ЈАКШИЋ

(За столом за писање, пред њим извесан рукопис)

Уосталом ни мало нове. Ја не претендујем на то да што ново кажем, већ само да у своје време кажем, да изазовем дискусију или можда чак и акцију.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

За реформу болница?

ДР. ЈАКШИЋ

Зашто не? Докле ће те болнице да нам буду мртвачки домови, кад је њихова намена баш обратна, да живот дају? Тишина, мртвачка тишина, шапутање, забринутост, мртвило, очајна лица, за-

дах и све, све то убија дух у болесника и одузима му храброст за живот, а тиме умањује и његову отпорну снагу. Чим ступи у болницу он стиче осећање да је дошао у кућу где му се ваља растати са животом. Болница мора бити ведра, пуна зеленила, смеха, весеља, музике, живота — болесник, улазећи у њу, мора веровати у живот мора добити вољу за живот; мора осетити да је дошао у ту кућу да би се вратио у живот.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

То је врло тачно!

ДР. ЈАКШИЋ

Све је то старо, све је то много пута до сада казано, све је то можда у извесним случајевима и примењивано, па ипак све то треба понављати. Оно што ја хоћу нарочито да подвучем то је, да психичка нега болесника може много више да учини но сви медикаменти.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Ми то опажамо чак и у пракси. Има међу нама који успешније лече својим срећним темпераментом који сугерирају болеснику, но ма какав мрзовољни специјалиста. Ја сам увек стајао на гледишту, да болеснику треба сугерирати ведре, веселе мисли које храбре.

ДР. ЈАКШИЋ

Али, није то само веселост којом треба освежити болесника. Треба му вратити и веру, треба му потхранити и вољу за живот, треба га обасјати и срећом. Један осмех може пре да врати самртника у живот но све канфорне инјекције. Најзад, чак и у случају неуспеха, такав осмех среће чини бар смрт пријатном.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Хоћете ли да вам то потврдим? Можда ће вам пример, који ћу вам навести, послужити као сретан аргуменат за тај чланчић који пишете.

ДР. ЈАКШИЋ

Бићу вам захвалан!

ДР. ЈАКШИЋ

(Устаје)

Било је то 1912 године. Ја сам тада радио у нишкој војној болници...

12.

ОНА, ПРЕЂАШЊИ.

ОНА

(У беломе, болничком мантилу)

Извините...

ДР. ЈАКШИЋ

(Хитро јој приђе)

О, молим... (Претставља) Мој колега доктор Стефановић. Госпођа је добровољна болничарка која негује једног свог пријатеља...

ОНА

Дошла је иследна власт да саслуша мога болесника.

ДР. ЈАКШИЋ

(Њој)

Видите, заборавио сам вам то јавити. Питали су ме јутрос телефоном и ја сам дозволио. Он се већ сасвим добро осећа, зар не? (Др. Стефановићу) То је један младић који је вршио самоубиство. Саслушаван је већ једном, али недовољно; био је још у врло тешком стању те је једва могао реч две казати. Мора се дакле понова саслушати.

ОНА

Ја сам сматрала да је умесније ако се ја укло-ним док се врши саслушање.

ДР. ЈАКШИЋ

Добро сте учинили, сасвим сте добро учинили. Уосталом, нећете нам овде ни мало сметати. (Др. Стефановићу) Зар не?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

О, на против! Истина, ми водимо разговоре који вас можда не занимају, али...

ОНА

Молим, наставите их само. Забављаћу се ја новинама. (Прилази столу за којим је малочас седео Др. Стефановић). Је ли слободно?

ДР. ЈАКШИЋ

Али, молим вас, седите; нашто те формалности?

ОНА

(Седа и узима један медицински лист, развије га и разгледа)

ДР. ЈАКШИЋ

(Др. Стефановићу)

Дакле, колега, почели сте своје казивање вашом службом у нишкој војној болници за време балканског рата?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Да, у тој сам болници био додељен на рад и тамо ми се десило то што бих желео да вам испричам. После битке на Куманову почели су нам стизати рањеници у већем броју, дочекивани увек одушевљеним поздравима грађанства. Једнога дана, међу осталим, донеше и тешко рањенога каплара Љубомира Матића. Са његовим

доласком стигла су и казивања о његовој легендарној храбрости. Имао је на себи шест смртоносних рана и Обилићеву медаљу коју му је Врховни Командант на самоме бојишту ставио на груди. Грађани су га клицањем поздравили а омладина га засула цвећем. Добровољне болничарке, кћери угледних породица, отимале су се која ће га неговати.

ДР. ЈАКШИЋ

То је био студент?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Не, био је сељак; млад, снажан сељак, који је показао чуда од храбрости у битци на Куманову.

ДР. ЈАКШИЋ

Није се могао спасти?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

На жалост, не! Било је немогуће. Раздробљене груди, пресечене артерије, перфориран желудац, повређено плуће и преломљена кичма — било је немогуће ма шта предузети те смо се ограничили смо на средства за умањивање болова. Па ипак тај млади организам издржао је пуних шест дана.

ДР. ЈАКШИЋ

Колико отпорне снаге.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Неговала га је млада и отмена госпођица која се поносила тиме што негује једнога хероја. Она је, одиста, са једном надчовечанском преданошћу, не штедећи себе, бдила над њим и дан и ноћ, додавала му понуде, хранила га својом руком и у дуге, бесане ноћи, када га је ломила грозница, она би га својом нежном руком миловала по челу, по коси или би узела његову грубу, ратничку шаку међу своје нежне руке, грејала би је или миловала, причајући му занимљиве бајке, оне које се деци причају. Њему је све то годило, необично му је годило и њено му је присуство увек олакшавало болове. Када би она била отсутна, он је патио од тешких болова...

ДР. ЈАКШИЋ

(Њој)

Ова би прича могла и вас занимати.

ОНА

(Већ раније напустила је новине и обратила пажњу на казивање Др. Стефановића)

О, ја врло пажљиво слушам.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Њој)

Ова прича може вас у толико интересовати што јој је крај врло романтичан.

ДР. ЈАКШИЋ

Романтичан?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Да. Кад сам је причао једном нашем књижевнику и понудио му је као сиже за новелу, одговорио ми је: Леп сиже, одиста врло леп, али мало средњовековни; личи, вели, на приче о раним ритерима које су неговале плавокосе Грете.

ДР. ЈАКШИЋ

Да чујемо дакле ту ритерску новелу?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Једно јутро дошла ми је у кабинет госпођица бледа, тужна и очију пуних суза. Млади херој којега је са толико преданости и толико нежности неговала, то јутро је преминуо на њеној руци. Том приликом испричала ми је и једну врло дирљиву причу. „Још од поноћи — вели — позлило је моме болеснику. Добио је тешке болове и дишао је са великим напором. Чинили смо све да му олакшамо болове али је он, обливен знојем, у два и три маха губио свест те нам је јасно било да су то његови последњи часови. Подметла сам му најзад руку под главу и он је тако умирен заспао а ја сам целу ноћ пробдила држећи га тако како му не би само сан пореметила. Јутрос рано он се пробуди и задовољно се осмехну када ме виде

крај себе, узе моју руку у своју и загледа ми се дубоко у зенице, а затим, узе шептати: „Хоћеш ли да будеш моја; кад оздравим, одвешћу те у село и чуваћу те као икону, неговаћу те као ти мене сад што негујеш; волећу те као Бога јединог што волим... је л' хоћеш... кажи ми, је л' хоћеш?“... Ја не знам је ли то било бунило, али ме је гледао трезвено, прибрано и поуздано. Нисам знала шта ћу... увидела сам да је можда рђаво схватио моју нежност према њему али... јесам ли смела да му тога часа сломијем снагу; јесам ли смела самртнику одузети наду; јесам ли смела разорити му срећу у тренутку када се растаје са животом? Ја сам само за тренутак застала, збуњена, изненађена, а затим сам му обрглила главу руком и нежно сам му шептала: „Хоћу, хоћу, нека да Бог само да оздравиш па ме води у село. бићу твоја, волећу те!“... Његово се лице тога часа разведрило, очи су му засјале неком чудном светлошћу, а осмех му се разлио на уснама. Са тим осмехом на уснама, издахнуо је на мојој руци.

ДР. ЈАКШИЋ

(Усхићен)

Колега, дајте ми име те девојке (Узима писалку да забележи).

ДР. СТЕФАНОВИЋ

То име не могу вам рећи. Дао сам реч госпођици да ће овај мали роман остати наша тајна.

ДР. ЈАКШИЋ

Назваћу је незнаном јунакињом; јер заслужује то име. (Пружи му руку) Врло сам вам захвалан, колега, што сте ми то испричали, јер, видите и сами да та прича дословце потврђује, или боље рећи допуњује моју тезу.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Њој)

Је ли и вас занимала ствар?

ОНА

О, дабоме, необично ме је занимала.

ДР. СТЕФАНОВИЋ

(Погледа на сат)

Али... док сам вас ја забављао причом, заборадио сам на једнога пацијента који ме нестрпљиво очекује.

ДР. ЈАКШИЋ

Остављате нас?

ДР. СТЕФАНОВИЋ

Да, морам. Колега, довршите тај чланак. Ја сам нестрпљив да се он што пре објави. (Одлази)

ДР. ЈАКШИЋ

(Испраћајући га)

Да, да! До виђења, колега!

ДР. ЈАКШИЋ, ОНА.

ДР. ЈАКШИЋ

(Пошто је испратио Др. Стефановића, враћа се пружајући јој руку)

Је ли вас одиста занимала ова прича?

ОНА

Необично.

ДР. ЈАКШИЋ

Нисте нашли у њој нешто што вам је већ познато?

ОНА

Не!

ДР. ЈАКШИЋ

(Милујући је по коси)

Имам и ја на својој клиници једну такву незнану јунакињу.

ОНА

(Брани се).

ДР. ЈАКШИЋ

Да, да, мала моја; и ви чините жртву, зар не? И ви исцељујете самртника изазивајући му осмех среће на уснама. Зар ми нисте сами рекли

како је у два маха већ, до сада, савладао тешку, самртничку кризу, благодарећи само нади и срећи коју је прочитао из ваших очију.

ОНА

Да.

ДР. ЈАКШИЋ

Како је то лепо од вас; како ме то радује.

ОНА

А нисте зар ни мало љубоморни када и други ко, сем вас, чита своју срећу из мојих очију.

ДР. ЈАКШИЋ

Љубомаран? (Узимајући јој руку). Зар ја немам све разлоге да будем поштеђен од љубоморе?

ОНА

Па ипак... Зар не налазите да рескирате упућујући ме да другом подгревам наду, да другом охрабрујем срећом? То је за праву љубав и сувише несебичности.

ДР. ЈАКШИЋ

Мислите? А ако је то напротив само себичност?

ОНА

(Погледа га испитујући.)

ДР. ЈАКШИЋ

Да, себичност! Ја сам дужан да вам вратим срце; ви сте га од мене одлучно захтевали. О, да ви знате са колико преданости, са колико истрајности и са колико воље ја радим на томе, и ако постигнем сматраћу то за најуспелију своју операцију.

ОНА

(Сумњајући)

Да... ако постигнете...

ДР. ЈАКШИЋ

Ја верујем да ћу постати. Хоћете ли да вам откријем тајну метода које у овој операцији примењујем?

ОНА

Радознала сам?

ДР. ЈАКШИЋ

Да успем, да могу у ваше празне груди срце вратити, ја сам предузео да из њих најпре исцедим и последњу кап мржње, и последњу кап. А сваку исцеђену кап мржње ја замењујем капима љубави. Тамо, крај постеље онога самртника, из ваших груди ишчезава кап по кап мржње а овде, (Загрли је) на мојим грудима, улива се кап по кап љубави. Зар не? Зар не?... Реците, зар нисам на добром путу?

ОНА

Можда... само...

ДР. ЈАКШИЋ

Шта?

ОНА

Успели би можда када би ја веровала у љубав али...

ДР. ЈАКШИЋ

О, варате се, ви већ верујете у њу од тренутка када се пробудило саучешће код вас. Од тога тренутка почело се враћати и срце у ваше груди.

ОНА

Благодарећи томе што сте ме настанили овде, у кући болова. Бол је то, а не љубав, који враћа срце у празне груди; бол је то, а не љубав, који омекшава окорело срце.

ДР. ЈАКШИЋ

Чији бол?

ОНА

Бол оних који пате. Тамо умире мајка и благосиља децу која ће тога часа остати на улици

и без хлеба; овамо издише преварена девојка којој је цео живот био један једини пољубац; тамо се бори са душом дете, последња радост уцвелење удовице; онамо отац, брат, хранитељ... болови, сами болови...

ДР. ЈАКШИЋ

(Усхићен)

И ви сте их осетили...?

ОНА

Морала сам, преплавили су ме!

ДР. ЈАКШИЋ

(Заглати је и са усхићењем љуби јој чело и косе).

4.

ТОМА, ПРЕБАШЊИ.

ТОМА

(Пошто је куцао)

Извините!

ДР. ЈАКШИЋ

(Тргне се на куцање и напусти је)

Шта је?

ТОМА

Господин писар је свршио саслушање па би желео да вам се јави.

ОНА

Да се уклоним?

ДР. ЈАКШИЋ

Зашто би се уклањали? Вас мора такође интересовати шта је самоубица изјавио. (Томи) Нека уђе!

ТОМА

(Удаљи се).

5.

ПИСАР, ПРЕЂАШЊИ.

ОНА

(Ипак узнемирена)

Мислите ли да ме је оптужио?

ДР. ЈАКШИЋ

Чућемо!

ПОЛИЦИЈСКИ ПИСАР

(Улази)

Добар дан, господине професоре! (Клања се и њој) Госпођо! (Њему) Свратио сам да вас извести. Јутрос на телефону рекосте ми да вас изјава самоубичина јако интересује.

ДР. ЈАКШИЋ

Да, јер се он сад већ толико добро осећа да вам је могао казати мотиве свога поступка.

ПОЛИЦИЈСКИ ПИСАР

Не богзна шта.

ДР. ЈАКШИЋ

Могу ли знати његов изказ?

ПОЛИЦИЈСКИ ПИСАР

Зашто не; нема ту ничега тајног! (Отвара акта и тражи) На постављено питање о узроку свога поступка одговара: (Чита) „За покушај самоубиства не кривим никога и молим иследну власт да тога ради никога не узнемирава. Узрок су моме покушају одузимања живота моје тешке материјалне прилике у које сам својом лакомисленошћу запао”. (Говори) На питање: шта онда има да значи оно писмо нађено при њему, одговорио је: „То писмо није тога дана написано, оно је писано једном приликом, много раније, у једноме тренутку неспоразума. Госпођа, којој је то писмо упућено, не заслужује ни оне прекоре ни оне увреде које су у томе писму исказане у једноме тренутку непромишљене младићске срдбе. Ја необично жалим што то писмо нисам уништио одмах чим сам увидео своје непромишљено понашање. Госпа, којој је оно упућено, заслужује са моје стране само благодарност и поштовање и ја се сам пред собом стидим што сам, ма и у најлуђој срдби, могао овако грубе речи ставити на папир”.

ДР. ЈАКШИЋ

То је све?

ПОЛИЦИЈСКИ ПИСАР

(Савијајући акта)

Да, то је све!

ДР. ЈАКШИЋ

Имате ли још што да предузимате после овога?

ПОЛИЦИЈСКИ ПИСАР

После овога ја могу само савити ове папире и оставити их у архиву.

ДР. ЈАКШИЋ

Хвала вам, господине!

ПОЛИЦИЈСКИ ПИСАР

Молим! Клањам се! Збогом! (Одлази)

6.

ОНА, ДР. ЈАКШИЋ

ДР. ЈАКШИЋ

А имате ли ви што да предузимате после овога?

ОНА

Ништа друго но да се дивим племенитости тога младића.

ДР. ЈАКШИЋ

И да се вратите дужности незнане јунакиње. Он се овим саслушањем извесно заморио; његове вас очи извесно траже. Идите и окрепите га срећом.

ОНА

Треба ли да му кажем хвала?

ДР. ЈАКШИЋ

Стисните му пријатељски руку и он ће вас разумети.

ОНА

А ви?

ДР. ЈАКШИЋ

А ја ћу за то време писати чланак о оној девојци која се верила са младим херојом на са-мртном часу и учинила да му је смрт изгледала као тренутак среће. Идите, пожурите.

ОНА

Хоћу! (Одлази)

7.

ДР. ЈАКШИЋ, ДЕЖ. ЛЕКАР.

ДР. ЈАКШИЋ

(Седа за сто и пише).

ДЕЖ. ЛЕКАР

(Долази)

Извините, господине професоре.

ДР. ЈАКШИЋ

Молим!

ДЕЖ. ЛЕКАР

Хтео сам, господине професоре, да вам скренем пажњу на једнога пацијента. То је онај радник коме сте отсекли ногу пре три дана.

ДР. ЈАКШИЋ

Да, сећам се.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Рекао би да са њиме није завршено и да ће се морати подвргнути новој операцији.

ДР. ЈАКШИЋ

Мислите?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Жали ми се на нове болове, а јутрос, при прегледу, опазио сам већ прве знаке даљег распрострањања инфекције.

ДР. ЈАКШИЋ

То је врло могуће код гангрене. Обратите пажњу. Ако би се ноћас ствар погоршала, наредите да се ујутру први донесе на операциони сто.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Не знам јесам ли вам то казао, господине професоре, али се једна жена наврзла; већ ми је неколико пута долазила, хоће пошто пото да се оперише.

ДР. ЈАКШИЋ

Од чега?

ДЕЖ. ЛЕКАР

Ни од чега. Прегледао сам је; не болује ни од чега нарочитог нити има потребе за операцију па је она ипак упорно захтева.

ДР. ЈАКШИЋ

Сећам се, долазила је та жена и к мени. Забележите тај случај, интересантан је. То је једна нарочита врста психичке болести; потреба за емоцијом. Јавља се чешће код жена но код људи. Људи имају чешће прилике да се сретају са опасностима у животу, жене мање и зато оне за њих имају драж. Жену дражи да преживи тренутак опасности у животу; њу дражи да лебди измеђ живота и смрти. Бар двадесет од сто жена идеалише да лежи на операционом столу, да игра нож над њом; да се лебди над њом, да је окружена дубоком бригом њој блиских.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Одиста! Када сам ту жену одбио рекав јој да јој није ништа, она ме је погледала са извесном

мржњом, као да јој нисам дао нешто што јој припада.

ДР. ЈАКШИЋ

Да, одузели сте јој једну илузију, једну драж.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Када ми се први пут понова јави узећу јој податке и забележићу их. А видите, сећам се сада још једнога таквога случаја, само му тада нисам обраћао пажњу. Била је то опет жена.

ДР. ЈАКШИЋ

Да, увек жена, управо најпре жена. Жена је психички мање уравнотежена од човека. Њена се осећања час пењу високо изнад нуле, а час спуштају далеко испод. Али видите, у томе баш лежи драж жене, у тој њеној немонотоној души. Устајало, мирно море може много корисније да послужи човечанству, али је зато ипак његова лепота тек у величанству његових покрета, бура и валова. Ја верујем чак да ће онога тренутка када жена постигне потпуни еквilibр своје душе, престати бити жена у правој њеној значењу.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Све су то необично интересантне мисли, господине професоре!

ДР. ЈАКШИЋ

Али немојте их никако схватити као последњу реч. Ја не спадам у познаваоце женске душе јер сам, то радо признајем, зато слаб. Тек само довољно јак, човек је кадар да позна другога. Сматрајте дакле све ово што сам вам казао као размишљања човека који ножем оперише, а ножем се не залази у човечју душу.

ДЕЖ. ЛЕКАР

Па ипак...

ДР. ЈАКШИЋ

Па ипак, имате материјала за размишљање. Зар не?

8.

ОНА, ПРЕЂАШЊИ.

ОНА

(Улази нагло и узбуђено)

Извините, господине професоре...

ДР. ЈАКШИЋ

Молим...

ОНА

Имала бих... (Погледа у дежурног и застане)

ДЕЖ. ЛЕКАР

Молим, ја сам и иначе завршио свој разговор. Врло вам благодарим, господине професоре, на оно неколико врло интересантних мисли. (Клања се и одлази)

9.

ОНА, ДР. ЈАКШИЋ

ДР. ЈАКШИЋ

(Прилази јој)

Ви сте узбуђени? Шта вам се десило?

ОНА

(Покушава да буде мирна)

Поновила се она прича...

ДР. ЈАКШИЋ

Прича? Која прича? Ја вас не разумем!

ОНА

Она прича коју сте ви записали.

ДР. ЈАКШИЋ

Ваш болесник?! (Узима је за руку) Шта се десило?

ОНА

Када сам се вратила од вас, хтела сам благодарити на изјавама које је учинио пред ислед-

ником. Не говорећи му ни речи, пружила сам му само руку. Он ми је задржао руку у својој... погледао ме дубоко у очи... почео ми шаптати..

ДР. ЈАКШИЋ

(Узнемирен)

Шта?

ОНА

Ја не знам... оно од прилике што је шаптао онај војник пред смрт... скоро исто.. молио ме је да му вратим срећу...

ДР. ЈАКШИЋ

И ви сте му онако исто одговорили као она незнана?

ОНА

Не!

ДР. ЈАКШИЋ

Не?

ОНА

Ја га нисам хтела лагати.

ДР. ЈАКШИЋ

А шта сте му као истину рекли?

ОНА

Рекла сам да ја више не умем волети а када
будем волела припашћу ономе који ме љубави научи.

ДР. ЈАКШИЋ

Реците: ономе ко вам срце врати.

ОНА

Да!

ДР. ЈАКШИЋ

(Пољуби је нежно у чело)

Је ли га такав одговор ожалостио?

ОНА

Заплакао је, горко је заплакао, а затим, ка-
да се прибрао, замолио ме је да дође к вама. Вели
сад се већ осећа добро па хоће да вам се за-
хвали.

ДР. ЈАКШИЋ

Имамо, забога, времена за благодарности.

ОНА

Молио ме је, преклињао ме је... учините му.

ДР. ЈАКШИЋ

Отићи ћу дакле ја к њему!

ОНА

Он је већ овде, пред вратима. Примите га, утешите га, ја то не умам!

ДР. ЈАКШИЋ

Разуме се! Разуме се! (Одлази сам и отвара врата)
Уђите, младићу!

10.

ОНАЈ МЛАДИЋ, ПРЕЂАШЊИ.

ОНАЈ МЛАДИЋ

(У болничкој мантили, блед, испивен, малаксалим гласом)
Извините!

ДР. ЈАКШИЋ

Али, забога, нисте требали устајати, дошао бих
ја к вама.

ОНАЈ МЛАДИЋ

Ипак... боље је овде код вас... нисам желео
пред асистентима, пред болничарима...

ДР. ЈАКШИЋ

(Узео га за руку и гледа на сат)

Ето, имате убрзани пулс. Ви још нисте толико
снажни, нисте се смели кретати. А шта сте то хте-
ли код мене?

ОНАЈ МЛАДИЋ

Да вам се заблагодарим, докторе, ви сте ми вратили живот.

ДР. ЈАКШИЋ

Али, забога, за благодарности имамо још увек доста времена.

ОНАЈ МЛАДИЋ

И да вас замолим да ме пустите из болнице.

ДР. ЈАКШИЋ

(Изненађен)

Та како забога, то је немогуће!

ОНАЈ МЛАДИЋ

Осећам се већ врло добро.

ДР. ЈАКШИЋ

Али не, никако, никако! На вама су још завоји; ви требате још неге; ви нисте још ван сваке опасности.

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Оборене главе па ипак упорно)

Па ипак... ја бих вас молио да ме пустите.

ДР. ЈАКШИЋ

Зашто? Реците, зошто бегате од неге која вам се овде тако пажљиво нуди и која вам је још увек тако потребна?

ОНАЈ МЛАДИЋ

Ја сам донесен овде у болницу да умрем, а не да се вратим у живот. Зашто ме нисте пустили да умрем?

ДР. ЈАКШИЋ

Ох, ох, ох! Још увек исте мисли које су одапеле онај злокобни бровнинг. Ја сам већ веровао да сте се опростили тих мисли; срео сам вам осмех на уснама и он ме је уверио да сте се измирили са животом, а гле... ви још увек онај очајан младих. Упамтите: очајање није друг младости.

ОНАЈ МЛАДИЋ

Али је друг оних који су изгубили младост.

ДР. ЈАКШИЋ

Не говорите забога тако! Та ви тек настајете; живот је тек пред вама. Стрпите се само док прездравите, док се окрепите, док се вратите животу.

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Боно и са дубоком резигнацијом)

Нашто ми све то! Не, не... у живот не више!

ДР. ЈАКШИЋ

О, па то ја имам пред собом тежег болесника но што сам то ја замишљао. Морам вам дакле сасвим лекарски приступити. 'Ајде, седите; дуго сте на ногама. Седите (Пошто га је натерао да седне) реците ми

где вас боли; чиме вас је живот тако дубоко увредио? Исповедите ми се!

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Дигне главу и погледа доктора у очи као да би хтео рећи али не одважава се и понова обара главу)

ДР. ЈАКШИЋ

Реците ми... исповедите се!

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Као и пре)

Не могу... дужан сам вам благодарношћу.

ДР. ЈАКШИЋ

Но па зар искреност није најлепши израз благодарности?

ОНАЈ МЛАДИЋ

Ја немам права да вређам онога коме сам благодаран.

ДР. ЈАКШИЋ

А ваша исповест била би за мене увреда?

ОНАЈ МЛАДИЋ

Да!

ДР. ЈАКШИЋ

Ја вас не разумем! Говорите, младићу, говорите јасно; реците све што вам је на души.

ОНАЈ МЛАДИЋ

Моја смрт би вам казала све; зашто сте ми закратили ту реч?

ДР. ЈАКШИЋ

Јер реч мртвих је машта болесних; истину само живи казују, ако мислите истину да кажете.

ОНАЈ МЛАДИЋ

Попрати најпре погледом њу па кад се не сретне са њеним последом, јер је она дубоко оборила главу он плане и почне живо)

Да, рећи ћу вам, рећи ћу вам истину! (Устаје ослањајући се на столицу) Чујте, дакле. Моја љубав према овој жени, која је овако дубоко обрила главу, није био тренутан израз; није то било пролазно осећање, није то била заблуда младости. То није била појава какву свакодневно сретате свуд око себе; појава какву виђате на позорницама или читате у књигама. Не, не, то је било нешто дубље, нешто што се зарило у све моје биће; нешто што је срасло са мном; нешто што је било нераздвојни део мога организма, као што је око, као што је плуће.

ДР. ЈАКШИЋ

Умирите се, забога! Ви се не смете узрујавати.

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Наставља истим жаром)

Ја сам тој љубави принео на жртву сву своју

младост; сву чистоту једне чедне младости, све своје осећање, све своје биће; све своје дане и све своје ноћи; сву своју будућност и своју непретживљену прошлост. Све, све, све па и — живот који је требао да буде моја последња жртва овој жени, а коју сте ми ви тако немилосрдно опет натурили.

ДР. ЈАКШИЋ

Ал' није то само љубав према жени која веже човека живот; живот има и других задаћа, а младост и других идеала.

ОНАЈ МЛАДИЋ

Не, нисте ви мени зато вратили живот да би ме упутили другим идеалима, већ зато да још једанпут умрем.

ДР. ЈАКШИЋ

О?!

ОНАЈ МЛАДИЋ

Или боље зато, да би ме истом руком, којом сте ми живот дали, могли затим ви лично убити.

ДР. ЈАКШИЋ

(Непријатно изненађен)

Како?!!!

ОНА

(Склапа руке и преклиње младића да ћути)

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Њега је већ обузео гнев и он не може више да се уздржава)

Да, убити ме, јер ви сте, прилазећи операцио-
ном столу на коме сам ја лежао, имали у свакој
руци по један нож; један којим ћете ми вратити жи-
вот и други којим ћете ми га одмах затим одузети.

ДР. ЈАКШИЋ

(Узбуђен)

Ја нисам злочинац, господине!

ОНА

(Пришла је Др Јакшићу и моли га да се утиша)

ОНАЈ МЛАДИЋ

Не огрђите се научничком тогом, господине
професоре, она није кадра да покрије ваш злочин.
Или ви можда мислите, зато што ми нисте на
операционом столу одузели живот, да сте тим ма-
њи злочинац. Та ви то нисте хтели, јер вашој по-
жуди није годило да ја на један мах умрем; ви сте
хтели да ми одузмете кап по кап живота; ви сте
разбојнички чекали у заседи, када ће се на мојим
уснама појавити осмех среће, како би га одмах
вашом крвавом руком збрисали!

ОНА

(Вапије, кршећи руке)

Смилујте се!

ДР. ЈАКШИЋ

(Савлада се донекле. Њој)

Пустите га, нека каже, нека каже све. Он ће вероватно све то и опорећи као што је опорекао и увреду коју је вама нанео у своме посмртном писму.

ОНАЈ МЛАДИЋ

Она увреда коју сам ја опорекао израз је једнога тешкога бола, а тај бол је израз једне велике љубави. Ја сам у смрт пошао само зато да би за увек, за целу вечност, сачувао ту љубав, а ви сте ме у живот вратили само зато да би ми ту љубав отели.

ДР. ЈАКШИЋ

(Прекорно)

О, младићу!

ОНАЈ МЛАДИЋ

Не браните се, не правдајте се! Вашу себичност не може довољно покрити ваш научнички углед, јер сте ви један обичан бедник који иде за фронтом научника и пљачка мртве.

ДР. ЈАКШИЋ

(Увређен, али савлађујући се)

Забога, ућутите!

ОНАЈ МЛАДИЋ

Да, да, господине професоре, ви пљачкате мртве. Када је на вашем операционом столу ле-

жала ова жена, ви сте јој опљачкали срце, а кад сам ја легао на ваш операциони сто, ви сте ми опљачкали љубав.

ОНА

(Преклињући)

Тако вам Бога, умукните!

ОНАЈ МЛАДИЋ

И, када сте ме скинули са операционога стола да ме предате њези, ви сте измислили инквизиторску справу којом ћете ми цедити капи живота. Послали сте ми крај постеље ову жену да ме негује. Зар то није најжешћа врста садизма, недостојна вашег научничкога имена? Хтели сте у часовима умирања да ме заваравате животом; како би само што дуже трајали сати мога умирања! Уживали сте у томе да ме залагујете вером у живот како би могли у часу, када ја у живот поверујем, у часу када се моје самртничке усне озаре осмехом среће — зарити ми нож у срце и истом руком рашчупати спасоносне завоје којима сте ми ви облагали ране? Јесте ли то хтели? О, не трудите се, не трудите се; сам ћу се ја одрећи поново живота; сам ћу рашчупати ваше спасоносне завоје... сам ћу... (У бесу гневу и раздражењу раздира на грудима болнички мантил и кида са себе крваве завоје).

ОНА

(Цикле очајно)

Не, не по Богу!

ДР. ЈАКШИЋ

(Притрчи му и снажно га шчепа за руке да осујети даље раскидање завоја).

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Савладан узбуђењем, посрне и занесе те га одводе до фотеље у коју га онесвесвљена спуштају).

ОНА

(Очајно кршећи руке)

Докторе, преклињем вас, спасите га!

ДР. ЈАКШИЋ

(Ослушује му срце, а затим дисање и пулс)

Дајте ми брзо етера, она бочица на етажеру.

ОНА

(Доноси хитно бочицу)

ДР. ЈАКШИЋ

(Подноси му бочицу под нос, затим му трља слепоочнице и понова ослушује срце и испитује пулс)

Будите спокојни! (Он се мирно диже и одмиче те у другоме крају кабинета, пали цигарету и посматра даљу сцену).

ОНА

(Остаје уз младића клечећи крај фотеље и са изразом страха зебње, саучешћа и љубави, очекује да се у њему пробуди живот. Она га милује по челу и коси и узима му руку те је приноси своме образу)

ДР. ЈАКШИЋ

(Пошто је дуже времена посматрао, савлађујући бол, који се тога тренутка у његовој души јавио и, пошто је осетио да је савладао себе, прилази јој и узима је за руку)

Устаните; оставите за часак болесника, он је ван сваке опасности; њему је потребан само један тренутак мира. Одите овамо! (Поведе је к себи).

ОНА

(Подаје се погружено и без отпора и оборене главе иде за њим).

ДР. ЈАКШИЋ

(Пошто ју је одвео у други крај кабинета, држећи је увек за обе руке, мирно, тихо)

Ја сам вам се одужио! Вратио сам вам срце!

ОНА

(Ћути, оборене главе).

ДР. ЈАКШИЋ

Онај младић тамо, који вас воли једном надчовечанском и надземаљском љубављу, за који тренутак отвориће очи и потражиће вас погледом. Њему је у овом тренутку, више но икад, потребан зрачак среће који ће га вратити у живот. Приђите му и када се пробуди из заноса и сретне се погледом са вашим, реците му: ја те волим!

ОНА

(Хтела би да дигне главу, али нема храбрости и покушава муклим изразом да одрече).

ДР. ЈАКШИЋ

Реците му то, истину ћете му рећи!

ОНА

(У тешкој борби са собом диже најазад и непоуздано главу, али као грешница пред судијом хтеа би да избегне докторов поглед. Најазад, када им се сретну погледи, она му тихо али са болом и саучешћем прошапуће)

А ви?

ДР. ЈАКШИЋ

Ја се враћам себи. У једном тренутку самообмане ја сам се спустио дубоко испод себе. Ту своју самообману дужан са искупити одрицањем.

ОНА

(Нежно)

Хоће ли вас то боleti?

ДР. ЈАКШИЋ

Одрицање је гдекад узвишеније осећање и од саме љубави. А ко се преда узвишеним осећањима тај лакше подноси животне болове.

ОНА

Па ипак... јесам ли вам ја требала нанети бол?

ДР. ЈАКШИЋ

Да, ви! Такви су можда закони фаталитета; морамо им се потчињавати! (Погледао је младића)

Креће! Идите, идите, будите крај њега и дајте му живота! (Он је нежно одводи тамо, а сам се враћа те остаје по страни).

ОНА

(Пришла и наслонив руку на болесникову главу, без даха, очекује његов покрет. Када он отвори очи и погледа је дубоко у земље, она прибира снагу и придушено му шапће).

Ја те волим!

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Тихи и благи осмех среће озари му лице и он јој пружа немоћне руке).

ОНА

(Окреће се доктору питајући га погледом је ли тако требала учинити).

ДР. ЈАКШИЋ

(Прилази младићу и испитује пулс)

Вама је лакше, зар не?

ОНАЈ МЛАДИЋ

(Гледа изненађено и са чуђењем доктора не одговарајући на питање).

ОНА

Лакше вам је, је л' те?

ОНАЈ МЛАДИЋ

Лакше ми је... добро ми је...

ДР. ЈАКШИЋ

Не осећате се уморни?

ОНАЈ МЛАДИЋ

Не, не, добро ми је и вратила ми се снага,...
ево, могу устати... (Диже се ал' посрне).

ДР. ЈАКШИЋ

(Њој)

Прихватите га и водите га у постељу; њему је
потребан одмор.

ОНА

(Младићу)

Хоћете ли?

ОНАЈ МЛАДИЋ

Хоћете ли ме ви повести?

ДР. ЈАКШИЋ

Разуме се и остаће крај вас.

ОНА

Да, остаћу крај вас. Одите, наслоните се на
мене! (Погледа доктора бојећи се његова прекора)

ДР. ЈАКШИЋ

Да, да, да! Пригрлите га чврсто јер је слом-
љен, немоћан је; пригрлите га чврсто и водите га!

ОНА

(Загрливши младића)

Докторе... опростите!

ДР. ЈАКШИЋ

Водите га и останите крај њега. Не напуштајте га!

ОНА

(Одводи у загрљају младића, осврнув се још једном на вратима да погледом измоли опроштај од доктора).

11.

ДР. ЈАКШИЋ, ТОМА.

ДР. ЈАКШИЋ

(Гледа дуго и расејано за њима, затим се прибира и звони)

ТОМА

(Долази)

ДР. ЈАКШИЋ

Томо, дај ми моју радну мантилу! (Скида капут и навлачи белу пижаму уз помоћ Томину, затим прилази столу и узима једну дебелу књигу која већ одавно стоји затворена. Седа)
Томо, узмите ово срце и сахраните га тамо негде, у башти; само што дубље!

ТОМА

(Узима оно стакло са срцем и одлази).

ДР. ЈАКШИЋ

(Отвара књигу и предаје се раду).

З А В Е С А

САДРЖАЈ

Страна

Мистер долар	7
Жена без срца	215